

MONOGRAFIA

COMUNEI

RĂCĂȘDIA

JUD. CARAȘ-SEVERIN

dela anul 1777-1922

ÎNTOCMITĂ ȘI EDITATĂ DE

EMILIAN NOVACOVICIU

ÎNVĂȚĂTOR PENZIONAT

anul 1923

(Reeditare după ediția din 1923, tipărită la Tipografia
Felix Weiss, Oravița, 1923. Ortografia și limbajul au fost
respectate întocmai.)

PREFATĂ

Comuna Răcășdia situată într'un loc plăcut, cu împrejurimile hotarului foarte atrăgătoare, a înăscut în mine dorul fierbinte, de a-i cunoaște trecutul istoric.

Dorul meu, cu atât mai mult s-a potențat, cu cât, după istorisirea tatălui meu, că familia Novacoviciu din Gherboveți, este originală din familia preoțească Pelovici din această comună.

Neaflând însă istoria cu date pozitive despre trecutul acestei comune fruntașe, m-am hotărât încă dela stabilirea mea ca învățător în această comună, de la anul 1882, a suplini neinteresarea altora, culegând datele trebuincioase pentru punerea bazei istorice, cel puțin cu câteva sute de ani din trecut.

În culegerea datelor m-am servit de tradiții, de realitate, de diferite scrisori bisericești, școlare și comunale.

Întreaga mea activitate extra școlară am folosit-o, adunând: Căntece, descăntece, proverbe, datine, credințe, istorioare populare, ect. pre cari le-am tipărit cu spesele proprii și le-am scos, partea primă, într-o broșură la anul 1902 intitulată „Folcloristica română“, apreciată între mulții alții și de Academia română din București sub Nr. 132, 3o Iunie 1921. Venitul de 250 cărți, în urma încuviințării „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român“ din Sibiu Nr. 438-1903, l-am depus în scopul amintit pe carte „Despărțământului cercual al „Astreii“ din Oravița în dtto 6 Iulie 1903.

Partea a doua „Folcloristică“, s-a pierdut în timpul revoluției din tipografia „Foaia Poporului Român“ din Budapeșta. Incuragiat de aprecierile aduse primei părți, la cererea Academiei române din București, Nr. 1564 anul 1921, n-am cruțat ostenele, am scris-o de nou și manuscriptul l-am expediat în 12 Sep. 1921 spre tipărire

Partea folcloristică ce ar complecta monografia comunei Răcășdia, se poate vedea din cele doue ediții scoase separat.

„Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român“ din Sibiu, sub Nr. 724 anul 1912 a cerut pentru tipărire manuscriptul „Monografia comunei Răcășdia“, pre carea primindu-o, a dat-o spre cenzurare d-lui Tăslăuanu. Intrând România în războiul mondial, d-l Tăslăuanu a trecut granița. Armatele magiare i-au ars întreaga sa bibliotecă împreună și cu manuscriptul meu monografic.

Pătruns de interesul punerii bazei istorice comunei mele, scriu de nou și această monografie.

Pentru ajungerea scopului, am primit ajutorul mai multor locuitori înaintați în etate, dintre cari mai toți au trecut din

viață, ca: Preotul Iacob Muntean; economii Ioța Pela, Gheorghe Rambu Vidoni, Iosif Imbri Cârdu, Marta Buzugom și alții.

Intru cât lucrarea mea de față și-a ajuns în parte scopul dorit, o las la buna apreciere a On. cetitori.

Doresc, ca în scopul de a ne cunoaște, ca națiune română, din întreg cuprinsul *României-Mari*, - *Monografia comunei Răcășdia*, să le servească ca un bun îndemn St. Colegi în alcătuirea de monografii a comunelor, pe cari le servesc și pe cari îi consider mai destoinici în manuirea penei.

Răcășdia, în Maiu 1922.

Emilian Novacovici
înv. penz.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de Emilian Novacoviciu, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

Cuprinsul.

Prefață

I. Istoricul comunei

II. Numele „

Poziția și teritoriul comunei

a) Străzile

b) Numerul caselor

III: Hotarul comunei:

a) Izlazul comunal

b) Nivele de tufă

c) Numirile de pământ

IV. Tal, par, tablă de pământ

V. Suprafața hotarului:

a) Dealuri, coline

b) Văi – ogașe

c) Șesuri

VI. Apele din hotar:

a) Izvoarele

b) Lacurile

c) Părăie, borugi, văi

d) Fântâni în hotar

e) „ în sat

f) Descrierea fântânii

g) Crucile

h) Morile de apă

i) Descrierea morei de apă

VII. Căile de comunicație:

a) Drumuri județiene, vecinale

b) „ de fier

c) Puși

d) Poduri

VIII. Clima:

a) Frig - Căldură

b) Vântul mare

c) „ mic

d) Dunăreanțul

e) Măidăneanțul

f) Ploile

IX. Solul pământului:

a) Productivitatea

X. Locuitorii comunei

a) Naționalitatea

b) Etăți înainte

c) Morburile

d) Familii vechi și noi

Conspect III

XI. Religiunea:

- a) Locuitorii după religie
- b) b) Biserica
- c) Istoricul bisericii
- d) Memoriul
  - d) Președinți com. par.
  - e) Cărțile bisericii
  - f) Îngrădirea bisericii
  - g) Fântâna
  - h) Curtea bisericii
  - i) Cimiterul
  - l) Dâptâcul
  - m) Plata preoților
  - n) Serviciile preoților
  - o) Cântăreții bis.
  - p) Corul „
  - Averea „

XII. Preoții

XIII. Școala:

- a) Ist. școalei
- b) Mobilele și recviz. școalei
- c) Averea
- d) Salarele învă.
- e) Obiectele de învățământ
- f) Cercetarea școalei
- g) Vizitarea școalei, examenele

XIV. Învățători (441mm.doc)

XV. Starea culturală:

- a) Citirea, scrierea
- b) Dialectul

XVI. Ocupațiunea locuitorilor:

- a) Lucrarea pământului
- b) Creșterea vitelor
- c) Vieritul
- d) Meseriile
- e) Negoțul
- f) Albinăritul
- g) Mătăsăritul
- h) Colorile
- i) Construirea și aranjarea locuințelor
- l) Pregătirea pânzei
- m) Moralul public

XVII. Portul locuitorilor:

- 1. Îmbrăcămintea bărbaților
- 2. „ femeilor

XVIII. Administrarea comunei politice:

- 1. Istoricul ect.

I

Istoricul comunei

Date scrise despre întemeierea comunei nu se pot afla. Urme mai vechi, din cari aflăm numirea comunei sunt protocoalele Sf. Biserici. In aceste protocoale, comuna e numită: „*Racajdia*“ și „*Racajtia*“. Bătrânii însă istorisesc, că la început, ar fi venit din *România* aici 7 familii de păstori, numite și până astăzi cu numele de familie de pe atunci: *Imbri*, *Chena*, *Rambu*, *Pela*, *Goian*, *Negovan* și *Pența*. Alții iar povestesc că comuna ar fi formată din coloniștii împăratului *Traian*. Din aceste două aserțiuni, se crede mai mult - cea din urmă. Eată dece!... Romanii pe unde au trecut, au lăsat urme, zidind cu țigle arse.

Intr-o parte a pământului arător, din hotarul comunei, s-au aflat cu plugurile țigle arse cu inscripții romane. Iar în altă parte a comunei, în pământele așa numite „*Dumbrava*“, ce le ținea fosta „Societate a căilor fierate, Austro-Ungare“, astăzi Statul Român, s-au aflat o piatră mare, tot cu inscripții romane. Piatra s-a scos din pământ și s-a mutat de respectivul aflător în comuna sa învecinată - *Broșteni*. Acolo a fost pusă la casă ca treaptă. Astăzi piatra s-a nimicit. Dintre mulții cari au aflat în arăturile lor țigle cu inscripții, amintesc pre *Ioan Corcodel*.

Locul unde s-au aflat țiglele, se numește astăzi „*Lațova*“, în depărtare de vr-o 2 chmt, cătră Vest de comuna noastră Răcășdia.

Despre piatra din „*Dumbrava*“, povestește cele de sus, fostul păzitor al numitelor pământe, la „Societatea“ amintită, *Simion Rambu Pănicicu*. Atât tabla de pământ „*Dumbrava*“, unde s-a aflat piatra cu inscripții romane; cât și tabla de pământ numită „*Lațova*“, unde s-au aflat țigle arse, sunt pe vârful a câte unei coline. Dela o colină până la alta se poate vedea. Acolo trebuie că a fost locul de signale.

Comuna după starea ei, se poate, că exista de mult, din timpurile mai vechi. Vechimea comunei se constată și din multele șchelete ce se desgroapă din diferitele părți ale comunei. S-au aflat mai multe șchelete postate regulat, ca și cum stau în cimiter, rânduri. Cimiterul s-a mutat în mai multe locuri, deaceea se și află în mai multe părți ale comunei șchelete ca-n cimiter.

Un cimiter au fost, după cum se povestește, că la edificarea casei lui *Paun Musta* Nr. 216, astăzi proprietatea lui *Pau Simion*, la săparea podrumului (celarului) s-au aflat, dela suprafață la o adâncime de vr-o jumătate metru șcheletele a vr-o

30 inși. Curiozitatea însă i-a cuprins pe săpători, pentru că scheletele, nu se aflau în poziție orizontală, cum de obicei se înmormântează morții noștrii, ci toate scheletele erau în poziție verticală. Și apoi în apropiere nemijlocită unele de altele, ca și cum aceea ar fi fost nomoliți, puși într-o groapă de odată în poziția aceasta, și după aceea acoperiți cu pământ.

Se susține, că în locul acela a existat cândva biserica de lemn și în jurul ei cimiterul. Până mult încoace, în unghiul plațului, la stradă, până încă n-a se edifica nici o casă, pe acel loc, era acolo o cruce de piatră. Astăzi crucea nu mai există.

Vechimea comunei se mai poate constata și din aflarea monetelor, la diferite desgropări de schelete omenești, aflate prin diferite părți ale comunei, ce-au fost înmormântate fără regulă. S-au aflat monete vechi de pe timpul lui *Sighismund Batorii* 1593 ... *Ferdinand I...*

Baba *Marta Buzugom*, muieră văduvă, în vârstă de peste 90 ani, povestește, că ea a avut un socru, moș vechi de 95 ani, care i-a povestit ei, că și lui i-a povestit iar tatăl său, care la moarte, a avut preste 100 ani, că demult, satul nostru, nu era alcătuit din case trainice, din case de preți; ci numai din colibe, cu paie și zomonițe (găuri) în pământ, pentru că, atunci - demult, veniau pe aici *Turcii* și aprindeau casele, robiau fetele, nevestele și duceau tot ce aflau la bieții săteni. Apoi, după ce-și luau *Turcii* ce aflau, iar rentorceau oamenii din ascunzători, de prin păduri. De nou își reconstruau case și așteptau așa, până când iar se repeta invaziunea turcească.

Sătenii aveau pus la pândă totdeauna câte pe cineva, care să le facă din bună vreme cunoscută apropierea *Turcilor*, ca așa să aibă timp să-și ascundă în pădure copilașii, pe bătrânii neputincioși și să-și aducă acolo ce biet aveau. Iar ei, feciorii, păziau și stricau potecele și drumurile în urma lor, îngrămădindu-le cu lemne, ca pe urma lor să nu poată străbate după ei, în pădure - *Turcii*.

La caz de nevoie dedeau chiar și pept cu liftele păgâne... Povestește baba că odată, într'o sărbătoare, când toată lumea din sat era adunată la joc, li se întâmplase ceva nemai pomenit!...

Cârduri de cioare rotează, croncânind în aer, deasupra jucătorilor. Și de sus, încontin le murdăreau hainele, cu tina ce o lăsau ele jos. Tânării înverșunați svârleau cu pietrii în ele... Alții fluerau, strigau, amenințau asupra lor, ca să le alunge. Inzădar. Stau toți încremeniți. Își gândesc, că aceasta tot o să însemne ceva... Așa vorbind ei de întâmplare, unul cu una, altul cu alta, deodată numai că aud din depărtare... *turci... turci...* Și iată, că paza lor vine cu calul în fuga mare, le aduce vestea înfrigurătoare, că *Turcii* cobor de cătră *Nicolinți* și acușa o să ajungă în sat.

... Ce să se facă?!... Unii, care sunt mai tănări, mai puternici, apucă ce pot și o iau la pădure... Alții se ascund prin găuri anume făcute pentru treaba aceasta. O mare parte din cei dela joc, intrară cu toții, împreună cu santinela, cu cal cu tot

într'un podrum a lui Pavel Ciurea. Alții astupară, stricară ușa podrumului, ca să nu se cunoască și o îndreptară la fugă către pădure... Vin Turcii. Scotocesc și iau ce află prin colibe. Apoi o iau mai departe... Santinela, cel care le aduse vestea, printr'o gaurice a podrumului ochește purtătorul fanei turcești. Scoate pistolul și-l pune la pământ. Turcii iritați, caută în coace și în colo, dau cu socoteala, că de aci trebuie să fie eșit pocnitura... Aprind casa și se duc... Toți au ramas acolo în podrum acoperiți de cenușă și de ruinele casei. Nu demult, pe acel loc se zidește o casă nouă, cu prilejul acesta, se află scheletele tuturor și a calului.

Tot în istoria comunei, se ține încă și până astăzi povestea, că locuitorii comunei *Răcășdia*, pe acele timpuri, nemai putând suporta atâtea chinuri și atâtea pierderi din avere, robiri de fete, neveste, se înțeleg mai mulți inși între sine, ca să adune dela cei mai în stare câte un berbec de cei mai frumoși. Formând numărul de 40 bucăți, îi împodobesc cu flori, cu lumânări aprinse în coarne, pândescă timpul când iar vor să mai veni Turcii și berbecii să-i ducă poclon, cinste Turcilor.

Se aleg din cei mai bătrâni 4 inși, cari și așa nu le mai pare rău de viață, în caz că Turcii i-ar omorî. Când înțeleg de apropierea Turcilor, pornesc la drum cu berbecii... Trec peste râul Vrani. Sue colnicul în sus către tabla de pământ "Lațova", în direcția Vestică spre Nicolinți. Turcii se ivesc. Oamenii noștrii, aprind lumânările în coarnele berbecilor, - leagă cârpe albe în vârful bâtelor și fac închinăciuni către Turci...

Intâlnindu-se, comandantul Turcilor alege unul dintre ei, carele știa românește. Acesta întrăba deputațiune, că în ce scop au eșit 'naintea lor?... Li să răspunde: Că în sămn de recunoștință, față de puternicii Turci, - satul lor a aflat de bine ca să cinstească turma aceasta de berbeci, rugând totodată ca pe viitor, să le scutească satul de jăfuire și incendiere. Turcii prea bucuroși de o astfel de onoare ca și care nici dela o comună n-a căpătat-o, ca dela Răcășdieni, se pun și le dau înscris pe o pele de câne cu litere de aur; „*Că Răcășdia pe viitor e scutită de urgia turcească.*“ Apoi le dedu povețe, zicându-le:

„De câte ori va trece vr-o haită turcească pe acolo, n-au nimic altceva de făcut, decât numai să-le arăte scrisoarea.“

Bucuroși, oamenii rentorc către casă, cu pielea de câne, ridicată în vârful bâtelor!

Din acel moment apoi, Turcii, nicicând n-au mai făcut în viitor nici un rău Răcășdienilor; pentru că la toți cari treceau prin Răcășdia, le arătau decretul de scutire primit dela comandamentul turcesc.

În baza dreptului primit, Răcășdienii n-au mai fugit de Turci, au început după aceea treptat, treptat să-și facă case mai bune, mai trainice, în locul colibelor și zomonitelor și așa întocmi o viață mai bună.

Ce e drept, Turcii nu le-au făcut nici un rău, dar de tot în pace nu i-au lăsat. În schimb, că dela ei nu mai jăfuiiau, Răcășdienii erau forțați ca să ducă, să care cu trăsurile

lor prada luată dela alte sate până la *Dunăre*, cale de mai multe zile, unde o încărcău pe luntre și o transportau în Turcia.

Povestesc oamenii cari au rentors dela dusul prăzii, că prelângă prada luată din bucate, haine și vite, - aveau să ducă și oameni. Mai ales fete și neveste frumoase ce erau robite. Fetele și nevestele erau legate una de alta de chică și așa apoi de coada câte vr-unui cal. Le purtau pe drum până-n brâu goale. Noaptea, până la sosirea luntrelor de transport le chinuiau și le batjocureau. Nu se auzia altceva în decursul nopții, decât numai plânsese și țipete dureroase eşite din piepturile femeilor române.

Robit, în timpul 'nainte de primirea decretului, era și popa *Miclău* și soția sa din *Răcășdia*, carea fiind în timpul invaziunii, rodită (a dat naștere), n-a putut să se refugieze. Turcii au dus la *Țeligrad (Constantinopol)* atât pe preot, cât și pe soția sa împreună cu nou născutul.

Pentru eliberarea lor s-a cerut o sumă considerabilă de bani. Răcășdienii au colectat suma pretinsă dela unul și altul. După doi ani în urma sumei date, au fost eliberați. Calea de la *Țeligrad* până la *Răcășdia* au fost nevoiți ca în mai multe luni s-o facă pe picioare.

Decretul primit dela Turci s-a păstrat prin podul casei, până mai încoace la căpetenia deputațiunii, *Ianăș Buzugom*.

Următorii neștiindu-i aprecia valoarea, - l-au nimic.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu, învățător penzionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)**

II

Numele comunei.

În vechime, comuna noastră se numea “*Răcăjtia*”. Numele și l-a luat dela pârâul “*Răcăștiuța*”, care curgea de-alungul uni șîr de coline, ce se întind în partea NO. a comunei. Iar pârâul s-a numit “*Răcăștiuța*”, dela racii cei mulți ce se aflau în trînsul. Satul la început era situat la poala acestor coline, așa numit “*Dealul-poliții*”, în apropierea unui izvor puternic, ce-și păstrează numele de “*Pomost*”, încă de atunci. Acest pârâu izvora din munții “*Ciclovei*”. Astăzi pârâul “*Răcăștiuța*”, a secat total. Numai în timp ploios mai curge puțină apă pre albia lui. Apa din izvorul “*Pomost*”, încă s-a împuținat. Alt râu ce încă izvorăște din munții *Ciclovei* și trece și astăzi, despărțind comuna în partea Sudică și Nordică, e așa numită “*Valea-mare*”. E adevărat valea-mare, pentru că mai ales când zăpada se topește în munții *Ciclovei*, de unde își ia începutul, apoi, vine, coborînd sălbatec, turbure spumegând tot la vale, aducând de prin *Ciclova* lemne, vase și alte lucruri de preți, ce le ia în cursul său turbat din curțile și casele locuitorilor din *Ciclova*.

Albia acestor doae râuri, mai demult, nu era afundată, ca și cum e astăzi, de aceea și ezundau adeseori. Drept aceea, și primii locuitori din “*Răcășdia*” și-au ales locul pentru sat la poalele colnicului: “*Dealul-poliței*”, la un loc puțin mai înalt, ca să fie scutiți de esundări. Iar de altă parte și-au așezat satul aci, pentru că la dos, de cătră Nord, aveau colinele acoperite cu păduri dese de fagi și goruni, cari în timpuri critice, le serveau de adăpost și ascunzători.

Astăzi pe partea locului unde au fost satul prima oară așezat, se mai află numai puține case, cam vr-o 7-8. De aci, și astăzi, se începe numerizarea caselor cu numărul 1.

Numai după ce albia acestor doae râuri s-a afundat, satul s-a estins pre locul șes dintre aceste doae râuri.

În vârful unei coline ce se află în nemijlocita apropiere de “*Pomost*” și de primele case, se vede dus, suit pietriși mărunț, întocmai ca și cum acolo s-ar fi ținut în vechime jocurile.

Sigiliul comunei politice avea insignia (chipul) unui *rac*.

Apele *Răcășdiei* erau bogate în raci. De aici se vindeau domnilor și altor amatori din orașul învecinat Oravița, raci și scoice. Altor li să duceau ca poclon raci. Astăzi încă se mai gășasc raci, dar în măsură mai mică.

Din acestea dar e învederat, că comuna și-a luat numele dela racii cei mulți din pârăul Răcăjtiuța, numindu-se “Răcăjtia”. De aici urmează apoi că s-a pus și în sigiliul comunei politice chipul racului.

În timpul mai nou numele comunei s-a schimbat, prefăcându-se din Răcăjtia - Răcăjdia. Adecă: cele două litere *j* și *t*, s-au schimbat în *ș* și *d*. Astăzi satul nostru se numește: “Răcăjdia”. Și nu-i altul, de cât tot cel vechiu.

Iar după legea de magiarizare, a fostei stăpâniri Magiare, Răcășdia s-a numit “*Rakasd*”.

În urma războiului mondial (1914-1918) și după revoluția din 31 Octomv. 1918, în timpul ocupațiunei sârbești, s-a încercat sârbizarea numelui. După retragerea armatelor sârbești, satul a ramas în România-mare, și-și păstrează tot numele românesc de “Răcășdia”.

1. Poziția comunei.

Poziția comunei e pe un loc de șes, între cele doae râuri ce trec prin marginile comunei. *Valea-mare* curge de cătră O. spre V. în partea Sudică a comunei.

Iar *Răcăjtiuța* curgea, de cătră Ost spre Vest, în partea Nordică a comunei. Așa, că comuna în partea ce trece peste *Valea-mare* își are casele situate la poalele dealului numit: “*Dealul-vraniului*”; iar în partea Nordică, trece peste pârăul *Răcăjtiuța*, și-și are puținele case, la început numai prelângă “*Pomost*”, situate la poala colnicului, numit: “*Dealul-poliței*”.

În partea Ostică și Vestică, comuna e situată pe loc șes.

Teritoriul (hotarul) întreg al comunei, e sîtuat sub gradele: 44°58 -45° de lățime Nordică și 39°15 -39°19 lungime răsăriteană dela Ferro.

Sațul e situat sub gradele: 44°49^{1/4} lățime geografică și 39°17 lungime răsăriteană dela Ferro... 150 metri d-asupra nivelului mării, - în calcul mediu.

a) Străzile.

Casele sunt despărțite prin 5 străzi principale. Unele se întinde în direcțiunea de cătră O. spre V. și sunt: Strada *Orăviței*, a *Ciclovei*, a *Bisericei-albe* și a *Vrăniuțului*. Numai strada *Săschei*, se întinde de cătră N. spre S.

Numele și-l iau ca punct de pornire dela Biserică, ca centru.

Pelângă aceste străzi principale prin cari se trece cătră orașele învecinate: *Oravița*, *Sasca*, *Biserica-albă*, și *Vârșeți*, mai sunt și altele secundare, situate în direcție de cătră O. spre V. numite cu numele familiilor ce mai mult le locuesc, ca: Strada, socacul *Penșionilor*, *Luțăștilor*, *Dăneștilor*,

Borlovenilor. Acestea stau dela strada principală *Oravița*, *Biserica-albă*, cătră regiunea Sud.

Iar cătră regiunea Nord, tot în direcția de cătră O. spre V. sunt: Strada, socacul, ulița *Școalei*, *Crăciuneilor*, *Rămbonilor*, *Cheuonilor*, *Mlaca*, doae străzi. Se zice *mlaca*, pentrucă locul acolo e mai jos și în tot timpul e foarte imălos, tinos. Apoi strada *Goeneștilor*.

În partea Ostică, la marginea de cătră Oravița, în direcția S. N. se află strada: *Albuleștilor* și strada morii domnului. Pe această stradă se poate merge la moara fostului solgabiró (pretor), apoi fibiró (primpretor) cu sediul în *Răcășdia* dela 1822-1836. El era judecător, din partea fostei stăpâniri magiare, preste 40 de sate din jur. În graiul poporului se amintește de isprăvile lui sub numele de: “*Vogiun*”.

Moara acestui domn se află și astăzi în marginea comunei, la o distanță de jumătate Kilometru în direcția S.O. Tot acest domn, a avut și o grădină, tot lângă sat - în utrenia satului - ce și astăzi, după atâta timp, încă se mai numește “*Grădina domnului*”.

Proprietarul de astăzi al morii e un germân, Fuchs; iar grădina e proprietatea românului *Matei Imbri Togia*.

Afară de străzile amintite, mai sunt și altele, cari strătae străzile celelalte, în direcția de cătră S. spre N. numite - socăcele.

Comuna *Răcășdia* și cu hotarul său stă în atingere, mărghindu-se cu hotarul comunelor: *Broșteni*, *Mercina*, *Vrăniuși*, *Rusova*, *Nicolinți*, *Ciuchici*, *Macoviște*, *Iladia*, *Ciclova*, și *Oravița*.

Din *Oravița-română*, mergând pe drumul județian cătră regiunea V. facem până în *Răcășdia* o cale de 7 Km.

b) Numărul caselor.

La anul 1823 comuna avea 373 plățuri și case locuite. La 1876, numărul caselor s-a urcat la 567. Și adecă:

In parochia preotului Simion Ciulin	200
Iacob Munteanu	187
Ioan Luca	180

Total	567

In anul 1908 numărul caselor trece peste 600; iar în 1922 ajunge la 800 case.

III. Hotarul comunei

a) Izlazul comunal.

Hotarul comunei, adică pământele locuitorilor, se află împrejurul comunei. În nemijlocită apropiere este izlazul, locul comun pentru pășunia vitelor. Aici umblă vara la pășune: Cioarda de vaci, arghelia de cai, hâța de porci, cioporele de oi.

Poziția izlazului e puțin ridicată. Ridicăturile își au numerile lor. Unele se întind în marginea comunei de către S., în direcția de către O. spre V. și se numesc "Dealul Vraniului". Altele în marginea comunei de către N., în linie de la O. spre V. și se numesc: "Dealul Poliței", Dealul Vinilor", "Colnicul".

Abstrăgând de cele 140 de jughere, întreg izlazul e plantat cu diferiți arbori pentru foc, - mai mult însă cu pruni, plantați după voință de locuitori, fără control și fără a plăti comunei nici o desdaunare. Prunele le servesc pentru trebuințele proprii. Din ele își frig rachiu, pe care-l folosesc - pentru casa lor, - prisosul îl vând. Pe sub acești pruni, crește iarba pe care o pasc oile și caii. Pentru vaci sunt destinate 140 de jughere, cari sânt libere de plantațiuni.

Aceste jughere în diferite timpuri, s-au esarendat locuitorilor cu prețuri bune de arătură, pentru cultura de cucuruzi și grâu. Sumele încurse s-au dat pentru trebuințe publice. Când s-a acoperit biserica cu aramă, s-a luat o parte din această arendă. Apoi la edificarea școalei confesionale române, asemenea s-a esarendat acest pământ mai mulți ani, de-arândul până ce s-a format fundațiunea de 20.000 de coroane, - prețul edificării. Tot așa s-a format o fundațiune comunală de aproape 50.000 de coroane, din care s-a spesat la edificarea casei comunale-notariale suma de preste 40.000 coroane.

b) Nivele de tufă.

În partea NO. a comunei, nemijlocit lângă izlaz, se află nivele de tufă ale locuitorilor. Lemnele ce cresc în nivi, le folosesc locuitorii ca nuiele de îngrădit. Cele crescute în mai mulți ani și groase, - ca material de ars. Pământul, în locul unde se află nivele de tufă, nici nu s-ar putea folosi pentru cultivarea cerealelor, - poate numai dacă s-ar înlocui cu cultivarea viței de vie, care în acel caz, le-ar aduce cu mult mai mult folos. Iar pe banii ce i-ar primi din vânzarea strugurilor, și-ar putea cumpăra lemne în abundență.

Întregul pământ al comunei ca : Pământ arător, pășunat, vii, izlaz, nivi de tufe, pământele fostei Societăți a căilor ferate Austro Ungare, trecute astăzi în stăpânirea României-Mari, cuprind un complex, de circa 6799 jughere pământ, - după catastru. Pământul e corespunzător pentru cultura tuturor plantelor.

c) Numiri de pământ.

Pământul în care s-a cultivat porumbul se zice: "*Ponou*"; în care s-a cultivat grâu se zice: "*grâniște*". Pământul arat imediat după cultura grâului, ca apoi în toamna, sau primăvara viitoare să fie de nou arat, se zice: "*Ogor*". Pământul ogorât fiind expus căldurei, gerului, vântului și arșăței soarelui, se mărunțește și în întreaga vară viitoare, pe lângă că se lucră foarte ușor, și nici buruienile nu resar, - ține răcoare și umezeală, - rezistă contra secetei. Plantele semănate în astfel de ogor, aduc rod îndoit, ca în cele neogorâte.

După ce un jugher de pământ s-a folosit mai mulți ani pentru cultura plantelor de sapă și spicoase, se lasă 2 - 3 ani să odihnească, să-și revină la putere, în care timp apoi, crește în el un fiel de fân păios, ce se numește "*obleagă*". Tot așa se numește și acest pământ.

Pământul lăsat pentru creșterea ierbei, de pășune, pentru vite, se zice: "*livadă*"; în care se cultivă varza: "*verzâște*"; în care se cultivă cartofii, crumpeni: "*crumperiște*"; în care cânepa: "*cânișiște*".

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

IV

Par, Tal, Tablă de pământ

Hotarul întreg e împărțit în mai multe părți, cari în graiul poporului, se numesc: “*Tal*”, un par de pământ, adică o “*tablă*”. Aceste table de pământ sunt:

Dela drumul Orăviței până în ogașul ce desparte nivele de tufe, de pământele arătoare, dela comună în direcția NO, se află tabla de pământ arător, ce se numește: “*Găbrova*”. E de înșămnat, că în acest ogaș (vale), când plouă, apa se scurge în el de pe colinele ce-i formează laturile. De aici se revarsă la podul Răcăștiuței în pârâul Răcăștiuța. Apoi, că, în ori și care anutimp, de pe valea Găbrovei suflă un vânt fin, recoros. Earna geros. Aci mai de timpuriu brumează plantele.

Dela ogașul “*Găbrovei*” în partea V., se află altă tablă de pământ numită “*Dumbrava*”. Suprafața tablei acesteia este ridicată, acoperită de coline. Astăzi se folosește ca arătură. Din timp în timp, se lasă în odihnă, folosându-se ca souat (pășune) pentru vite.

Până la anul 1873 colinile “*Dumbrăvei*”, erau acoperite cu păduri mari de fagi și goruni. Aceste pământe erau proprietatea fostei Societăți a călei ferate Austro-Ungare, trecute astăzi în proprietatea Statului Român. Din aceste păduri, locuitorii comunei aveau dreptul, ca în fie-care săptămână de 2 ori, să-și aducă crengi cu *croșnia*, în spate, *grătuț*.

La anul amintit, Societatea numită, considerând, că pământul folosit ca arătură, le-ar aduce venit mai mari, decât manipularea cu lemnăritul, a stârpit (scos) pădurea.

Prin scoaterea pădurii din “*Dumbrava*”, locuitorii își pierduseră dreptul avut, de a-și căra lemnele trebuincioase.

Pentru desdăunarea pierderii, locuitorii, prin avocatul Simion Manguica din Oravița, au purtat un proces de mai mulți ani. A câștigat, - în locul dreptului de a-și căra lemne cu *croșnia*, - o tablă de pământ din *Dumbrava*, constatătoare din 88 de jughere, pământ arător, dat în perit comunei politice. Bani ce rezultă și astăzi din arenda anuală a acestor 88 jughere, se depun și se păstrează ca fundațiune comunală, folosită spre scopuri comunale. Avocatul pentru munca prestată în câștigarea procesului avea zăcuzială. La dorința locuitorilor, ca să nu se știrbească proprietatea, în locul de pământ, i se dea avocatului o sumă de bani.

În tabla aceasta de pământ numită “*Dumbrava*”, fosta societate mai dispunea afară de cele 88 de jughere date comunei politice, încă de mai multe jughere, pre care le ezarenda anual locuitorilor cu prețul de 50 - 60 coroane.

În baza legii agrare de expropriere, pământele, se vor distribui locuitorilor lipsiți de pământ.

În timpul când pământele numite erau lăsate în odihnă, locuitorii le arendau anual cu 6-8 coroane, pentru pășunatul

vitelor. De multe ori însă aceste pământe, au fost contra voinței locuitorilor, esarendate pentru pășune locuitorilor din Călnic.

De la tabla “Dumbrava” - cătră regiunea Nord, mărginită cu hotarul Broșteniului la O. și la N. cu hotarul Mercinei, stă tabla “*Pe Mârcini*”. Pământul din tabla aceasta se folosește ca proprietate privată a locuitorilor pentru cultura de cucuruzi și grâu.

La V. de la tabla pe “Mârcini”, stă tabla : “*Gaiul-Encii*”. Aici vechime ar fi fost pădure, gai, a vr-unui așa numit *Enci*. Astăzi e folosit ca agru a mai multor proprietari.

Dalungul drumului județian ce duce din Răcășdia și până în Vrăniuți, în partea cătră Nord, se întinde un șir de coline, numite: “*Dealul viilor*”. Aceste coline sunt sădite cu viță de vie.

În partea N. de la izvorul “*Pomost*”: “*Colnicul*” și dealul “*Poliții*”, se află sădiți cu viță de vie.

Viile ce se cultivau în trecut erau: cadarca, magiarca și dinca. În urma devastării acestor soiuri naturale prin filoxeră, s-a introdus altoirea viilor vechi în importata riparia. Aceasta nobilitare dând foarte mult de lucru, s-a abandonat, înlocuindu-se cu hotelo, delavara, sacs.

Printre rândurile de viță sunt plantați: Perseci, cireși și gutâni. Se mai cultivă printre rânduri și ceapă, usturoi, și alte plante de sapă ce nu împiedecă dezvoltarea viței de vie.

Contra peronosporii se pompează frunzele cu o soluțiune de piatră vânăță mestecată cu var.

După “dealul viilor”, în partea N. se află și alte table de pământ, numite: “*Oberlond*”. Se zice astfel, pentru că poziția lui e deasupra, mai sus, pe niște coline.

Mai sunt în partea aceasta și tablele: “*Spărturi*”, “*Târsături*”, “*Ogășele*”, “*Cotu lui Pascu*” etc.

Între drumul Vărnăuțului și drumul Bisericeii-albe, se întinde “*Lunca*”. După ea urmează: “*Rovina*”, “*Rărișul departe*”, “*Cerățul*”, “*Prisaca*”.

Între drumul Orăviței și drumul Ciclovei stă “*Lunca Ciclovei*”.

Lângă drumul Ciuchiciului, alătura de izlaz, se află pământul Bisericeii, 70 de jughere, numit “*Poștal*”.

În anii 1891, 1892, 1893, 1894 și 1895 din partea comunei era ales și funcționa un comitet urbar, care administra averea foștilor urbarialiști.

Prisosurile rezultate din adrepartiția speselor pentru pășunatul izlazului comunei asupra vitelor; precum și sumele încurse din esarendarea anuală a pământelor din *Dumbrava* (88 jug) și a celor 140 de jughere din izlaz, pășunea vacilor în anii amintiți, s-a format o fondațiune de peste 24 000 coroane în scopul propus încă de la începutul existenței comitetului urbar, ca din bani fondațiunii să se cumpere împerit sesiunea poștală a poștarului Iosif Zigler din Sasca-montană, ce o făcea pe atunci vânzătoare.

Prețul cumpărării a fost 32 mii coroane. Din venitul pământului “*Postal*” și încă o adrepartizare de 8% după coroane de dare regească, biserica plătea salarele la patru învățători confesionali.

E de înșămnat că vânzătorul pământului, cu nici un preț nu voia să-și parceleze complexul privaților, de și din partea acelora i-să ofereau sume cu mult mai mari. El susținea, că dacă-și va vinde pământul singuraticilor, i-se va pierde numele. Iar, dacă îl vinde Bisericei ori comunei politice, acestea îl vor folosi tot într-un complex, prin ce pământul va rămânea pururea numit “*Postal*”.

Pentru posteritate, cred a fi de interes, a-se aminti numele celor ce formară primul comitet urbar și au avut lăudabila idee, de a forma fundațiunea destul de înșămnată a acelor timpuri, pentru cumpărarea pământului “*Postal*”, scriindu-l pe numele Sf. Bisericei, carea pe acele timpuri era cetatea noastră culturală și națională.

Aceasta cu atât mai mult, cu cât o parte din frunțașii comunei făceau gălăgie, puneau pedeci în cumpărarea și transcrierea pământului pe numele Bisericei. - Cereau și pretindeau cu multă îndârjare, ca pământul să se transcrie, nu pe numele Bisericei, pentru carea era dorința generală; ci pe numele comunei politice, naintea casei comunale și nu în biserică. Și acești gălăgioși, spre rușinea lor erau unii din rudeniile fostului notar comunal, Ioan Stoian.

Fără a ținea seamă de dorința gălăgioșilor, reposatul notar Ioan Stoian, a stat în sprijinul cumpărării pământului pe numele bisericei, - în unire cu dorința comitetului urbar.

Totuși, rudeniile l-au influențat întrâtăta, că a desființat comitetul urbar, ca să nu secere meritele cumpărării pământului “*Postal*”.

Membrii comitetului urbarial erau: Președinte: Iosif Imbri; notar: Emilian Novacoviciu; administrator: Ioan Pența; Membrii: Simion Ciulin preot, Gheorghe Bufan, Ioța Pola, Nicolae Lățan, Costa Crăciunel, Ion și Nicolae Mergea, Ion Carcia, Ion Alexa, Tudor Pența, Iancu Negovan, Ion Ciurea Ch.

Între drumul Ciuchiciului și al Săschi stă tabla “*Dobrin*”, numit și “*pe Vrani*”, pentru că prin acest *tal*, trece un râuleți numit “*Vrani*”.

Între drumul Ciclovei și al Iladiei e “*Perișul*”.

Între drumul Bisericei-albe și al Ciuchiciului e “*Păgina*” și “*Lațova*”. De asupra e “*Rărișul*”.

Acestea sunt numirile mai înșămnate de taluri, par de pământ, table din hotarul comunei Răcășdia.

Tot pământul din hotarul comuni e prielnic pentru cultivarea a tot felul de plante.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de Emilian Novacoviciu, învățător penzionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

V

Suprafața hotarului

a) Dealuri, coline.

În ambele laturi ale comunei, afară la teritoriu, suprafața pământului nu e asemenea. Se află mai multe ridicături unele mai mici, altele mai măricele. Dela comună către N. sunt: “Dealul Politei”, “Colnicul”, “Dealul viilor”, “Scaunul lui Christos”. La S: “Dealul Somârdoalelor”, “Dealul Vraniului”, “Dealul Dobrinului”.

b) Văi, ogașe.

Între dealuri și coline se află afunzimi care se zic: “Văi ogașe”. Apa care se scurge de pe aceste dealuri când ploauă, se adună în aceste văi și își continuă cursul în direcția, în cătro pământul este mai jos. Astfel sunt: “Ogașu lui Boșco”, “Valea Piciorii”, “Valea Bucovățului”, “Valea Găbrovei”, “Valea Somârdoalelor”, “Ogașul Mare”.

c) Șesuri.

Teritoriul e șies în tablele numite: Luncă, Lunca Scurtă, Giurini, Gura Vraniului, Prisaca, Cerăț, Păgină, Pe Vrani, Molăneasă.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922,
întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător penzionat, anul 1923,
(Reeditare după ediția din 1923)

VI

Apele din hotar.

a) Izvoarele.

Pentru trebuința apei, locuitorii se folosesc și de apa care izvorăște direct din pământ - din izvoare.

Izvoarele se numesc în graiul poporului: “*Știubei*”, “*pomost*”. De acestea în hotarul comunei sunt: La Toma Bufanu în “*Păgină*”; la *Molăniasa*: la Petru Buzogom; “*Pe Vrani*”; la Ioan Dolea în “*Vârtoape*”; la Nicolae Albu în “*Vrani*”; în “*Lunca Ciclovei*”; la moara “*Popei*”; la Ioan Pela în “*Lațova*”; *Răcăștiuță* “*Pomostul*”, care se ține încă de la creerea comunei.

Numai pelângă puțină curățire și îngrijire, apa acestor izvoare naturale, se poate întrebuința cu folos pentru stâmpărarea setei, în timpul verii, aflându-ne afară la lucrul câmpului.

Din *știubei*, apa se scoate cu un cauc (păhărel), făcut din curcubețelede apă.

Apa ce se scurge din *știubei*, poporul o numește “*borugă*”(părău).

Știubeiurile , ca să nu se nomolească, de conum au bătut peste ele o scorbură, marginea unei sălci budugănioasă (putrezită). În mijlocul acestei scorbure, apa se ține curată de nămolire cu pământ.

b) Lacuri.

La “*Șomârdoale*” era un lac, numit: “*Lacul frigurilor*”. Aci, mai de mult, cei prinși de friguri se aruncau în el și se zice, că le trecea. Astăzi a secat total. Numai locul i-se mai cunoaște.

c) Părăie, borugi, văi.

Toate părăiele și văile cari percurg hotarul comunei, izvorăsc din munții Ciclovei. Ele curg în direcția de către Ost spre Vest și se varsă în altele, ce trec prin hotarul altor comune învecinate și apoi toate în Căraș.

Cea mai mare apă curgătoare e *Valea-mare*, apoi *Răcăștiuța*, *Vraniul*, și *Boruga lui izman*. Apa adunată de pe locuri, din hotarul Ciclovei, nemai încăpând în albiă, după topirea zăpedei, o ia tot peste locuri, întră de cătră Ost în comuna noastră, umple strada *Ciclovei* și curțile locuitorilor din marginea Sudică a strădei amintite. Răcășdienii au mare respect de “*Boruga lui izman*”.

d) Fântânile din hotar.

Proprietarii pământelor învecinate, în părți egale, contribuie și susțin fântâni bine îngrijite la câmp.

Fântâni la câmp sunt mai multe și se numesc: Fântâna din "Boboi", la drumul Ciuchiciului; din *Ogașu* dela tufa Ciuchiciului; la Dobrin lângă drumul Săschei; în Vână la Nicolae Pența; Pe Vrani la *Dobrin* lângă drumul Săschei; în *Vână* la Nicolae Pența; pre Vrani la Costa Gaita; la hotarul Ciclovei; la moara "Popei"; lângă *Răcăștiuță* la drumul Orăviței; în *Dumbravă*; la Ignești; doaua pe "Mârcini"; la Cotrențoni și Buzumănoni, tot pe "Mârcini"; la Moicănești în hotarul Broșteniului; a lui Leontă Goian, la *Gaiul Enci*; la Spărturi, jos în drumul *Gaiului Enci*; la *Bucovăți* la Negulești; Pre lângă drumul Vrăniuțului: sub vini, la Valea Piciorii și la Obreja. Apoi la Ogășele, Oberlond, la Giurini, Rovină, Gura Vraniului, Cerăt, Răriși, Păgină și la Ogașul-mare, - câte una.

e) Fântânile din sat.

Fântânile din sat le susțin și le îngrijesc vecinii cu casele cari se folosesc de apa lor. În sat, pe lângă străzi, se află următoarele fântâni, lângă: Nic. Cotreanți Nro. 4; Paun Cotreanți 9; Jivan Rambu 11; Pavel Cheva 52; Tudor Pența 48; Ignea Albu; Filip Leoantă; Petru Goian; Petru Brancu;* Ioan Negovan; Maxim Giurca;* Petru Cincea;* Petru Bârbu; Ioan Durani; Nic. Augostin; Ioan Roauă; Nicolae Mărian;* Costa Ciurea; Nic. Bârbu; Dumitru Popa□*; George Roauă; Iancu Albu; Costa Rădulea; Ion Miciuru; Mioc Albu; Paun Cotreanți; Dumitru Gieta; Ioan Bioi*; Mărcin Albu; Pau Moată□; Simeon Bosa*; Pavel Ciurea; Tudor Barbu; a școlei; Costa Roauă; Nicolae Fișteag; Pavel Mergia; Iosif Enuică; Paun Gioca*; Atanas Mircea; Ion Rambu; Pavel Pela; Elena Măcari*; Ion Turcu*; George Cruța; Nicolae Mergea; Ion Gioca*; Iosif Pența; Matei Imbri; George Ciută; Iosif Bumbu; Iosif CiureToma Simion; Ion Grecu*; Nicolae Cherba; Iosif Belea; Ioan Mengu; Gligore Vidu*; Paun Rambu; Costa Crăciunel; Ion Mocanu*; Ion Dan; George Bufan; Iosif Pența; Domăschin Gaita*; Ion Verde*; Nicolae Albu; N. Zăbete; Iancu Pistol*; Iosif Pela; Ion Simion; Ion Luța; Trăilă Măzăran: Total 74.

Amintit după al doilea nume de familie, pentru mai bună orientare.

f) Descrierea fântânei.

Fântânele sunt săpate în afunzime 4-12 metri. Ajungând la izvor, se așază din jos *colacii*, încheiați în formă

pătrată, așa de largi, cât se dorește să fie fântâna de largă. Pe colacii încheiați din lemn de salcă, pentru că acest lemn nu putrezește în apă, se începe zidirea cu piatră, după forma unui cerc de roată.

Pe gaura fântânei se încheie *cășițele* din lemne ca să nu pice vitele în ea. În o parte a fântânei se îngroapă în pământ un lemn cu capul gros, înalt și cu creastă în vârf, numit ....”*furcă*”.

În această furcă, printr-un toldău de fier, se cumpenește un alt lemn, gros mult în partea opusă, ca să poată balansa, zis, “*Cumpănă*”.

În vârful subțire al cumpenei, ce stă în poziție verticală deasupra fântânei, printr-un balți de fier, se agață - *lumânarea*, o prăjină lungă, carea ajunge la suprafața apei din fântână. Mai nainte, în locul balțului de fier, lumânarea se acăța de vârful cumpenei, prin douae lemne pestrecute cu cuie de lemn, numite:”*Cârciomeie*”, - “*Cârcel*”.

În vârful lumânării din jos, iar printr-un balți de fier e prins baierul vedrei. Vadra e din doage de lemn, ferecată împrejur cu cercuri de fier și pe gură i se așază două pante de fier, curmeziș, ca vitele să poată bia apă din vadră și să nu o infecteze prin boale lipicioase.

Pentru adăparea vitelor stă lângă fântână un vălău.

g) Crucile.

Din pietate creștinească, se asociază mai mulți creștini, care înalță și susțin în stare bună, mai multe cruci în diferite locuri în comună și la câmp.

În comună se află ridicate cruci în mai multe locuri: Una în drumul Ciclovei; alta în drumul Orăviței; lângă Ion Ciurea; lângă oficiul poștal; în marginea satului cătră gară (V); În plațul școalei - crucea corului vocal din marmor alb, ridicată în anul 1902; vis-à-vis de biserică în colțul plațului bisericesc, e ridicat de corul vocal, la anul 1921 monumentul eroilor, picați în războiul mondial. Una lângă Nicolae Goian; alta în marginea comunei lângă drumul Vrăniuțului. Lângă podul Săschei și în marginea comunei spre Sud, lângă drumul Ciuchiciului alta. Total 11.

La câmp: În drumul Săschei lângă fântână; În drumul Ciuchiciului la Boboi, lângă fântână, - câte una.

În drumul Bisericei-albe: la “Păgină”, lângă fântână una; în coasta dealului, după podul nemțesc alta; la hotarul Ciuchiciului una și la Răriș alta.

La “*Obreja*” lângă fântâna Lățăneștilor una. În drumul Orăviței la fântâna Găbrovei una. În Vii, în coasta Colnicului una. În drumul Mercinei, - la Oberland una și una de piatră în drumul Măidanului, - la Gaiul Enci. Total 12.

h) Morile de apă.

Pe apa râului, numit “*Valea-mare*”, sunt construite în societăți de câte 20-30 familii din comună, în total 9 mori de apă, susținute și îngrijite în comun acord, de proprietarii lor , numiți “*rândași*”. Aceste mori se numesc: Sub No. 1, e moara din “*Vârtop*”. În vechime moara aceasta sta în hotarul comunei noastre. Ciclovenii, întinzându-și proprietățile prin cumpărări de pământ din hotarul comunei noastre, astăzi, această moară, de și e proprietatea Răcășdienilor, stă în hotarul Ciclovei. I se mai zice și *moara de la hotar*.

Sub No. 2, e moara fostului șolgabiro Vogiu, numită și astăzi în graiul poporului: “*moara domnului*”. Proprietarul e germânul Anton Fucs. Aceasta e unica moară de apă, întocmită în stil rațional. Macină cereale, desbrăcând și sortând făina în mai multe clase fine. Umblă în vamă. Adecă, din zece kgrame își ia unul.

Sub Nro 3, e moara din sat; sub Nro 4, moara lui Cucșa; sub Nro 5, a Pențonilor; 6, a Moicăneștilor; 7, Moara-mică; 8, a Măcieștilor și sub Nro 9, ultima - e moara Popei.

În aceste mori se macină grâu și cucuruz, făcând făină simplă, ordinară. Umblă fără vamă. Sunt cu câte o piatră.

În timpurile trecute, fosta Societate a căilor fierate Austro-Ungare, încăsa un fiel de dare, de la proprietarii morii pentru folosința apei, care o considera ca proprietate a lor. Dreptul acesta, prin intrarea în Statul Român - s-a pierdut.

i) O scurtă descriere a morii de apă.

În matca (albia) râului se bat pari de lemn, se îngrădesc cu nuele, apoi se umple cu paie, tulei și pământ. Iazul astfel format, apa oprită în el, își ia cursul pe un canal săpat, numit *ierugă* și merge către moară ... Înaintea morii sunt încheiate mai multe lemne, cuptușate cu scânduri pe margini și pe jos pe fund, care se zic “*corăbii*”, pentru că așa înfățișare arată, prin construirea lor. Corăbiile, la capătul de cătră moară, sunt mai înguste, pe când, în partea opusă sunt mult mai largi, formând un sân, pentru că să se adune apă în ele. Dela capătul îngust al corăbiilor, își ia începutul un vălău făcut din scânduri, ori dintr-o salcă cu mijlocul scobit. Vălăul are poziția piezișă, pentru că apa adunată din corăbii, să alunece cu repezăciune pe el în jos, spre fusul roatei. Capătul din jos al vălăului stă de-asupra unei roate, făcută din mai multe cârlicioare, întărite în fusul de lemn, care trece din moară prin padimentul ei spre roata cu cârlicioarele așezate în apă. Fusul , în partea deasupra e întărit cu capătul într-un fier lat așezat în gurița pietrei, numit “*pârăriță*”, care are menirea, că, întorcându-se roata de lemn din apă, să întoarcă și piatra. Capătul fierecat al fusului, cu partea din jos, stă într-o găurice dintr-un fier prins pe o punte de lemn, ce stă pururea tot în apă. Puntea, prin alt lemn, ce străbate iar în moară se poate ridica și așeza după voință.

Ridicându-se puntea, se împinge și fusul în sus, care are piatra în vârful său și așa piatra se manipulează după cum

dorim să facem făina: Dacă voim făină fină-măruntă, lăsăm fusul în jos, la dincontră, îl ridicăm. Așezarea și suirea pietrei se face din moară cu ajutorul mai multor țante (icuri) de lemn.

Ferul din jos, în care se învârtește fusul, se numește “broască”, pentru că stă tot în apă.

Gaura din mijlocul pietrei de-asupra, se zice “guriță”.

De-asupra pietrei e așezat coșul, în care se pune grâul, cucuruzul, - adică măcinișul. Coșul, în partea din jos se îngustează, formând numai o găurice. Sub găuricea aceasta, dela coș, stă postăvița, care se poate pune în poziție orizontală, pentru ca să nu pice grăunțele; iar în poziție costășă, ca să elibereze grăunțele pentru măcinat. Manipularea aceasta se face cu ajutorul unei ațe sucite, - pentru ridicarea postăviței -, desucite, - pentru lăsarea în jos.

Postăvița se scutură pentru eșirea boabelor - printr-un lemn, care cu un capăt e acățat de postăviță; iar cu celălalt, stă pe piatra de măcinat. Mișcându-se piatra, mișcă și lemnul acățat, numit “Chichirezi”; iar aceasta postăvița, din care boabele adunate în ea, din coș, cad în gurița pietrei. De aci, piatra prin mișcare, le trage în sânul ei, apoi sub ea și le zdrobește, făcându-le făină, care întorcându-se pe marginea pietrei, pe lângă “colacii” așezați împejurul pietrei, ca să nu zboare făina jos, - pică pe o altă guriță, într-o ladă (postavă), de unde cu ajutorul unei lopețele se vără făina în sac.

Chichirezul pus în mișcare prin rotarea pietrei, în contin sare sus și în jos. Iar lovind piatra, produce un sunet, care din depărtare, ne avizează că moara umblă.

Oamenii cari nu tac - se zice, că le umblă gura ca chichirezul.

Când moara umblă, dar n-are măciniș sub piatră, produce o urlătură asurzitoare. De aci apoi zicătoarea, când cineva vorbește fără rost, i se zice: “Ar măcina, dar n-are boabe”.

Dacă piatra s-a tocit, se fierecă. Adică, se bate cu ciocanele de fier. Tot așa se zice și celui ce merită bătaie; “Te fierec”. Adecă te bat.

Vama se ia cu *căpățul*, o măsură de vr-un litru și jumătate.

Fundul, cu care se oprește apa din ierugă ori la jgheab, se numește “Stavilă”.

Când apa în decursul verii s-a împuținat, se pune la jgheab stavila, ca să se strângă apă multă în corăbii. În a cel caz, s-e zice, că moara umblă cu “Zătoniu”.

Celui ce tace mult și odată începe a vorbi, i se zice: “A luat zătoniu”.

Ca să fie pruncii vorbitori, mamele îi pun în coșul morii, când sunt mici, - totașa dacă sunt din părinți tăcuți. Spre a -se constata, că un mușcat de câne turbat, e infectat, merge la moară. În cazul dacă poate suferi urletul morei, nu-i atăcat de turb, - la dincontră - da.

Credința e, că turbatul, se teme de apă și de urletul morii.

**Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită
și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după
ediția din 1923)**

VII

Căile de comunicație

a) Drumuri județiene-vecinale

Drumuri județiene cari trec prin comună și hotar sunt: Drumul *Orăviței, Bisericeii-albe, Săschi și Vrâniuțului.*

Drumuri vecinale: Drumul *Iladiei, Ciuchiciului, Broșteniului, Ciclovei, Mârcinei.* Acestea le îngrijește comuna. Drumuri campestre: Obrațele printre pământele locuitorilor. Drumurile pentru picioare: Poteceli, cărările. De acestea sunt foarte multe.

b) Calea Ferată.

La o distanță de un kilometru dela comună spre V. se află gara călei ferate. Calea ferată, după cum istorisesc locuitorii comunei s-ar fi construit cu vro 66 ani mai înainte. Adecă prela anul 1842. Lângă gara călei ferate, fosta Societate își are magazinele sale pentru transportarea cărbunilor de lemn, lemne pentru foc, bulvani de gorun, rudă de fer, ce se aduc din munții *Săschi.*

Pentru lărgirea gării, din sesiunea preotului Ion Luca, Societatea, cam prela a. 1898 a cumpărat câțiva stânjani de pământ. Prețul s-a depus la Consistoriu din Caransebeș. Interesele și-le trage preotul regulat.

Când, pentru prima oară, s-a format gara călei ferate, s-a luat din sesiunile preoților, - mai mult pământ. Pentru complectarea pământului luat, pe sama sesiunilor, s-a cumpărat de fosta Societate: în Ploștinioară, prelângă vinea lui Ioța, 840 stânjani. Ceva mai spre V., tot acolo, a cumpărat 1 lanți 400 st. și la marginea satului, către Oravița, s-a cumpărat 1 lanți de pământ.

c) Punțile peste văi și râuri

Preste râul Valea-mare:

La Moara Dlui; La Cherla; George Carcia; După grădina lui Pau Simeon; La Moara Pențonilor; La Moara Moicăneștilor; În băgrinii lui E. Novacovicu;

Preste Răcăștiuța:

La Mioc Albu; lângă Pomost; Ion Musta; lângă Paun Cotreanți; Ignea Cheva; Toma Cotreanți; la Mioc. Sara; la Paun Gioca (Dragoe).

d) Poduri.

În drumul județian Oravița-Biserica-albă sunt poduri din piatră -
doaue; din lemn - doaue.

În drumul județian Răcășdia-Vrăniuți sunt în total 4.

În drumul Săschei 3. În drumul Ciuchiciului 2.

**Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită
și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare
după ediția din 1923)**

VIII Clima

a) Frigul – Căldura

Clima peste tot hotarul comunei e prielnică. Primăvara începe încă din luna Martie. În sfârșitul acestei luni, începând încă de la Blagoveșteană - 25 Martie - se samănă cucuruzul, ovesul și orzul.

Timpul sămănatului de cucuruzi și-l normează locuitorii dela venirea rândunelelor, de la răsărirea bojului (o plantă) și de la ieșirea, arătarea "*Bârăuzului*" (muscă galbenă mare).

Se știe, că rândunelele emigrează după Sf. Mărie, și imigrează la Buna Vestire, 25 Martie.

Toamna ține de conum până în Decemvre.

Iarna durează cam 4 luni. Frigul și căldura putem susține că în hotarul comunei noastre e moderat.

b) Vântul mare.

Vânturile cari mai des suflă în comuna noastră sunt: *Vântul mare* (Săscanu) care bate de cătră Iladia - Sasca. Acesta face pagube în sămănăturile de grâu. Iarna când pământul e descoperit de zăpadă, atât de tare suflă, încât mută țărâna (pământul) de printre firicelele de grâu debile, de curând răsărite. Rădăcinile le rămân goale și pier. Înșuși firicelele de grâu sunt scoasă și duse dela locul lor. Grânele astfel rămân rari și speranța economului pierdută. De un timp în coace, ca grânele să nu fie scoase de vântul mare, s-a usitat sămănarea grâului sub, din jos de briazdă.

Întreg hotarul comunei e expus vântului mare (de SO). Oamenii la bobotează (botez), ca să vadă, că în vara viitoare, care vânt stăpânește, adecă, care mai mult suflă, ridică lumânările aprinse în aer, când sunt afară la râu, la sfințirea apei.

Vântul acesta face multă supărare locuitorilor noștri. Iarna el omețește străzile, drumurile. Împedecă comunicațiunea pre calea ferată. Vara când suflă și în urma lui nu vine ploaia, după cum e obicinuit și după cum întotdeauna se așteaptă, apoi urmează o uscăciune și plantele pier de săcetă, - le împedecă în desvoltare. Vara suflă cald - iarna rece deșghiață.

c) Vântul mic.

sau: Vârșăceanu, Mârciniamțu, (vântul de Nord) pâșletele, crivețul, în tot anutimpul, totdeauna suflă rece. Vara aduce ploie cu grindină (piatră) și face răcoare. Primăvara și Toamna aduce brumă. Iarna face gier și îngheață. El suflă foarte fin. Străbate prin haine până la piele și vatămă pomii la înflorire.

d) Dunăreanțiu.

Vântul de V. suflă de către Biserica-albă cald și sigur totdeauna aduce ploaiă.

e) Măidănianțu.

Vântul de la Ost, nu aduce ploaiă nici când. Suflă cald, resfiră împrășchie norii și nu lasă a ploua.

f) Ploile.

Ploile cele mai multe și în abundență picau pe hotarul comunei, când erau pădurile: Dumbrava, Zăbranu Duchi, Gaiu Gugi, nescoase. Atunci nu se ducea lipsă de ploaiă. Astăzi după ce aceste păduri nu mai există, vedem norii negrii încărcăți cu apă, ridicându-se din toate părțile pe bolta cerului, mai mult de către Dunăre, care nu-și descarcă apa pre hotarul nostru; ci trec și-ne lasă oftând, se duc preste capetele noastre la pădure, în codrul Orăviței. Se îndură cam rar și de noi. Dar nu totdeauna cu ploie curată ca mai nainte, ci mai cu seamă: cu urlete, fulgere și trăsnete înfricoșate. De multe ori vin nori grei verzi de către Mârcină (Nord) și-ne aduc piatră. O! atunci, câtă frică, câtă grijă, câte rugăciuni, se ridică către Dzeu!!

Ploile mai prielnice și bune ne vin de către *Vârșeți* și *Biserica-albă*. Acestea sunt binefăcătoare. Ploile ce ne vin de către Sasca, iar sunt cam bune.

Așa ziceau *Răcășdienii*: ”că iapa lui Filip Bumbu a omorât-o pluta când a fost viorul ăl mare, când a scos lemnele din rădăcini, (1884) pentru că el, la alegerea de ablegat, n-a ținut cu sângele lui, cu V. *Babeși*, numa cu *Astbot*, pus de unguri”.

Când vin ploi torențiale, vărsări de nori, *Valea mare*, aduce de către *Ciclova* țăujânele oamenilor ce le scoate de prin case. La podu mare și prelângă marginea râului, *Răcășdienii* le scot la țarm cu cârlige. În acel caz, apa o ia și pe străzi. Pe strada *Ciclovei* vine atunci apa pe marginea de către S. a drumului, atât de multă, încât poate umbla o moară.

Când vin ploi cu vânt se zice: “*chiamăt*”, vânt, vijelie, “*vior*”.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător penzionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

IX

Rodul pământului

a) Productivitatea

Pentru că clima e prielnică și pământul e productiv, locuitorii și câștigă, li se răsplătește munca cu rod bun, atunci, când lasă Dzeu ploaiă la vreme și ei au lucrat cu nădejdie. În pământ se samănă grâu de toamnă. Prin Februarie, Martie: ovăs și orz. Săcara numai pentru funii de legat, au început în timpul de curând să se cultive. Pânea de săcară e cu mult mai gustoasă și nutritoare decât cea de grâu. Ar fi bine să se usiteze și la noi cultivarea ei! Apoi se samănă cucuruzi, păsule, crumpi, varză, pătrinjel, țeler, morcovi, sălată, castraveți, ceapă. Pipară (ardei) foarte rar se cultivă. Cât de bine le-ar prinde oamenilor noștri, dacă în grădini și în locurile lor ar cultiva și aceste plante!! Ar agonisi ei banii ce-i câștigă nemții cari aduc în târg la Oravița aceste mirogenii. Și ai noștrii, n-ar avea nici o cheltuială cu transportarea, fiind aproape de Oravița. Ca nutreți pentru vite se samănă trifoi de 3 ani, lucernă de 12 ani și bicliță (mazăre) mestecată cu ovăs. Solul pământului e corespunzător pentru ori ce plante, fiind: pământ humos, lutos, pesăcos, văros. Petriși în hotarul comunei nu se află în nici o parte.

*Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)*

X

Locuitorii comunei

a) Naționalitatea

Locuitorii comunei aparțin naționalității române în
 număr de 3115
 De alte naționalități – ambulanți 17
 Total 3132

Că comuna Răcășdia, încă de la baterea parului, a fost tot
 românească, ne dovedește numele de familii și fizionomia
 locuitorilor, fiind uniformă.

Din comparațiunea următoare reese numărul faptic al
 locuitorilor. Comparând numărul născuților și al repăosaților,
 dela anul 1897-1907, aflăm că în fiecare an separat sunt:

Conspect I.

Anul	Numărul nașterii			Numărul morții			Nr scăderilor			Nr creșterilor		
	bărb.	fem.	sum	bărb.	fem.	sum	bărb.	fem.	sum	bărb.	fem.	sum
1894	49	39	88	42	27	69	-	-	-	7	12	19
1895	54	35	89	38	36	74	-	1	1	16	-	16
1896	39	45	84	45	27	72	6	-	6	-	18	18
1897	37	35	72	56	50	106	19	15	34	-	-	-
1898	36	33	69	32	39	71	-	6	6	4	-	4
1899	34	29	63	33	35	68	-	6	6	1	-	1
1900	27	33	60	56	42	98	19	9	28	-	-	-
1901	45	43	88	33	31	64	-	-	-	12	12	24
1902	51	40	91	39	41	80	-	1	1	12	-	12
1903	45	27	72	39	30	69	-	3	3	6	-	6
1904	45	46	91	41	24	65	-	-	-	4	22	26
1905	41	39	80	47	32	79	6	-	6	-	6	6
1906	33	41	74	37	37	74	4	-	4	-	4	4
1907	42	37	79	30	41	71	-	4	4	12	-	12

Suma	578	522	1100	568	492	1060	54	44	99	74	74	150
------	-----	-----	------	-----	-----	------	----	----	----	----	----	-----

Combinând creșterile cu scăderile, între născuții și repăosații dela 1894 - 1907, adică pe 14 ani, aflăm: că creșterile au fost 150

Scăderile 99

Rezultă un crescământ de 51

În a 1904 s-a arătat în datele statistice de oficiul parohial suflete 3153. După cum se vede din comparația de sus, în a. 1905 și 1906, locuitorii nici n-au crescut și nici n-au scăzut, - au ramas tot 3153 În a. 1907, se arată un

crescământ de 8

La olaltă 3161

De alte naționalități 17

Total la 1907 3178

La anul 1846, în parochia preotului reposat Nicolae Pelovici, s-a aflat în conscripția sufletelor următoarele date:

Bărbați.....219

Femei.....219

Juni.....84

Fete mari.....59

Prunci mici.....172

Fete mici.....163

Văduvoni.....27

Văduve.....27

Slugi.....2

Slujnice.....3

Luat de suflet.....

Total...976

Considerând, că și în celelalte douae parochii numărul sufletelor, poate că cu puțină scădere, va fi tot ca ce-l aflat în parochia preotului Nicolae Pelovici, reese, că numărul sufletelor de 976 luat de trei ori, dă suma de 2918 suflete.

Aceasta sumă, în numărul sufletelor, se arată în mai mulți ani consecutivi. Iar în alți ani, numărul sufletelor, a crescut până la 3153.

b) Etăți înaintate.

Dela anul 1894-1908, între repăosați, s-au aflat cu etatea mai înaintată: Petra, soția rep. Leonte Beloșină de sub No casei 338, care a avut 91 de ani. Petru Pența, de sub No 186, repăosat la 1900, a avut 96 ani. Iosif Lățan No casei 143, repăosat la anul 1907 Sep., a avut o etate de 90 ani. Păun Lățan, No 170 a repăosat 13/26 Aug. 1908 în vârstă de 88 ani.Cei mai mulți au dus viața până la 60-70 ani. Mai puțini până la 80 ani. Mai mulți au repăosat între anii 30-60.

În matricula de Stat, prima care s-a introdus dintre repăosați, a fost Pelaghia, fată mare, de 17 ani a lui Ion Bumbu No 217, înmormântată în 4-5 Octomvre st. n. 1895.

Se obsarvă în reasumarea consp. No. 1., că născuții de gen bărbătesc, sunt în majoritate cu 56, față de născuții de gen femeesc.

Tot din aceia reasumare, se vede numărul repăosaților de gen bărbătesc, că pestrece numărul celor de gen femeesc, cu 76.

Iar din conspectul No 2, se poate constata, că morbul *bubatul* (vărsatul) a grasat, săcerând victime multe în anii:

1895.....	12
“ 1897.....	4
“ 1900.....	20
“ 1903.....	3
“ 1906.....	6

Iar în anii: 1894, 1896, 1899, 1902, 1904 și 1906 numai câte unul în fiecare an.

Șuiu, păsul sau asma, e un morb de plămâni, de care suferă mai cu seamă bătrânii. De acest morb au repăosat 34. Șuioșii nu pot suferi praful și fumul. Suind pe un loc mai ridicat, îi cuprinde păsul, astuparea, de abia mai pot resufla.

Obiceaiul de a nu avea decât un copil, mult doi, de mult se practică între femeile comunei noastre. Ca să nu dea naștere fătului, folosesc diferite mijloace: Unele merg la trăgătoare destere în afacerea aceasta, cari își continuă trasul mai multe zile una după alta, până cel mic e omorât și întors cătră naștere și debordat. Se susține, că dacă fătul încă n-a dat în viu, prin *tras*, mesaj, se scapă mama ușor de el, fără mari greotăți. La din contră, debordarea aduce cu sine moartea mamei. Altele folosesc pentru debordare rădăcina unei plante, ce crește prin grădini, numită “*nalbă*”, pe carea o vâră în *strat* (matrice).

Tot în scopul acesta rup, cruntă stratul cu diferite unelte. Rănile produse prin această forțare îi aduce înflamarea stratului și - moartea sigură.

De un timp încoace s-au nobilitat și femeile noastre. Au pus în practică, întrebuințarea medicamentelor din farmăcie, cele le folosesc oamenii pentru iepele ce nu vroiesc să le țină prăsâlă, ci numai pentru ham. Aceste medicamente le biau. Trebuie însă să se rețină 3 zile, să nu biau apă, că altcum sunt pierdute. Vedem femei tânăre, puternice, frumoase cari astăzi au fost sănătoasă, mânezi, auzim clopotul din turnul Sf. biserici vestind că încă una e chemată. Dar știți unde ? . . . În iad... Raiul, pentru o astfel de ucizătoare criminală, e zăvorât în veci vecilor!! Dzeu a zis:”Creșteți și ve înmulțiți și moștiniți pământul”. Și iar el a zis: “Nu ve grijiți cu trupurile voastre, că

ce veți mânca și cu ce vă veți îmbrăca. Vedeți paserile cerului, și crinii câmpului mai frumoși de cât chiar și Solomon în toată splendoarea lui”.

Sunt foarte adevărate învățăturile Sfinei Scripturi. Se rămânem în credință, că femeilor române le va peri gândul în viitor, de a mai comite crima uciderii și prin aceasta scăderea neamului nostru românesc!!...

Tusa. Tusa măgărească și chiar tuberculoasa sunt morhuri cari dacă cei atăcați, la timp potrivit, înainte de ce morbul a început a se agrava, își caută leacul, alergând imediat la medic, - se pot cura. Oamenii noștrii însă, numai când morbul a ajuns în stadiul ultim, își iau refugiul la sprijinul medicului. Și dacă medicului, fiindu-i peste puțină scăparea din cauza acestei neîntăreseri la timp potrivit, - e declărat de neștiutor, ca și cum ar fi cu mult mai inferior unei babe vrăjitoare sau descântătoare, carea cu mai puțină plată lecuiește. De acest morb dela 1894-1907 au murit 150.

Deci când ne îmbolnăvim de tusa măgărească, să nu alergăm la descântătoare, nici după lapte de măgăriță, că de acela nu ne va trece; ci să cerem ajutorul medicului. Să nu ne scumpim pentru câțiva bani, că pentru ei în urmă , ni-e dăm viața.

d) Familii vechi și noi.

La început, după cum se păstrează în tradiția bătrânilor, ar fi existat numai 7 familii venite din România, dela așa numită: “ Turma de oi” - ca păstori. Alții din contră afirmă, că ar fi coloniștii împăratului Traian. Care ar fi adevărul nu se poate ști cu siguranță. Familiile vechi cu numele lor ar fi fost: Imbri, Cheva, Rambu, Pela, Goian, Negovan, Pența. Din conscripția bisericeii anului 1800 aflăm familiile din conspectul Nr. 3.

Amintesc că la 1800 casa comunală purta No. 261, scoala 290, biserica 217, Familia preoțească Pelovici locuia sub No casei 320.

Numele familiilor la început ar fi fost rar	Cate fam.?	Numele familiilor imigrate până la 1800	Cate fam.?	Numele familiilor aflate la 1907 în comparație cu cele din anul 1800	Cate fam.?	Familiile imigrate în Răcășdia dela 1800 până la 1907	No. famil.	De unde?
Cheva	1		13		44			
Imri	1		9		23			
Rambu	1		8		32			

Goian	1		20		43			
Pela	1		10		20			
Penția	1		8		27			
Negovan	1		4		10			
		Albu	15		27			
		Așa	4		6			
		Augustin	1		4			
		Balica	8		6	Băsărabă	1	
		Bumbu	12		13	Bârbu	5	Imigr. din Ciclova
		Buzugom	3		4	Bercian	3	“ “ Broșteni
		Bufan	6		16	Bogoevici	-	
		Brailă	2		7	Bistreanu	-	“ “ Var
		Balan	4		8	Banfi	1	Magiar din Bălica
		Beloșina	5		3			
		Brânda	2		3			
		Boșco	1		1			
		Belea	2		4			
		Borlovan	5		3			
		Buzăngiu	2					dispărut
		Buchin	1					emigrat
		Blidan	1					dispărut
		Boghie	1					“
		Cotreanți	6		25	Cioloa	3	imigr. din Vraniuți
		Ciurea	5		18	Cotârlă	3	“ “ Ciclova
		Corcodel	4		5	Crai	1	din Vraniuți
		Cuculea	6		1	Caragia	2	“ “ Ciclova

		Crăciunel	8		14	Cimpoca	2	“ “ Vraniuți
		Ciocanel	1		2	Ciulin	1	“ “ Rachitova
		Cucșa	2		4	Coadă	1	“ “ Ciclova
		Crețan	9		3			
		Cruța	4		5	Condan	1	“ “ Ciclova
		Cherla	5		11			
		Cherba	1		6			
		Cârdu	4		3			
		Curcubătă	1					dispărut
		Chituță	1					“
		Chicu	1		3			
		Cărăbaș	1					“
		Carcia	2		2			“
		Ciușcărin	1					“
		Dragoe	5		14	Drincia		“
		Durain	3		2			
		Dan	8		6			
		Dogangia	4		3			
		Davidovici	1	învățător				“
		Enuică	5		9	Encuți	2	din Ciclova
		Falcă	3		4			
		Fișteag	6		17	Groza		“ Ciclova
		Ivăniși	3		3	Golya	1	magiar din Goian
		Iancovici	1		2	Iucu	3	din Vraniuți
		Jima	1		1	Iana	1	“ Oravița

	Lăpădat	2		3	Ioviția	1	“ Slatina
	Lățan	13		14	Jurca	1	“ Ciuchici
	Luța	3		5	Lupșasca		
	Musta	4		15	Luca	1	“ Iladia
	Moată	6		13			
	Moican	4		7			
	Măzăran	5		6	Mioc	1	din Mircovăți
	Mara	4		3	Moiescu		“ Verșeți
	Meghele ș	1		4	Măzgoni	1	
	Mergea	2		7	Mircea	3	din Mergea prefăcut
	Momin	7		12	Mania	1	din Mercina
	Miciuru	2		5	Muntean	1	“ Vrani
	Mândru	3		10	Mîndroane	3	“ Ciclova
	Mărilă	2		2	Moia	1	“ “
	Mengu	1		5			
	Mezâncă	1					
	Peiă	3		10	Novacovici	1	“ Gerboveți
	Peta	2		4	Păștilă		“ Ciclova
	Pătruți	2			Pârvu	3	“ “
	Pelo-vici	3	preoți din Pela		Percia	3	“ “
	Roaua	2		7	Păunovici	1	“ Ciuchici
	Rămăda n	1		1	Popa	1	“ “
	Simion	7		15	Petrovici	1	
	Stărian	4		2	Radu	2	
	Stoian	3		3	Radulea	1	

		Stroca	3		1	Roman	1	“ Macoviște
		Sava	3		1	Sfera	1	“ Sânt-Mihai
		Târziu	1		3	Truți		
		Trâmbiță	4		1	Veta		
		Turcia	1			Vladislau	1	“ Jiamul mic
		Țepeneu	4		3			
		Ugilă	2		3			
		Vâlcu	2		9			
		Zăbecie	2		1			
		25 familii nediscifr.						
Total la 1907	7		358		643		61	= 704 familii

Numele de botez folosite pentru bărbați:

Aurel, Avram, Antonie, Adam, Dimitrie (Mitru), Danil, David, (Vidu), Gheorghe, (Ghiță), Grigore, Ilia, Ioan, Iancu, Iănăș, Marcu, Mihai, Nicolae, Nestor, Nichita, Pavel, Pau, Petru, Tonie, Stefan, Todor, Traian, Vasile, Vichente, Emilian.

Numele de botez date la femei:

Ana, Măria, Elena, Cărălina, Marta, Lucreția, Silvia, Ecaterina, Aurelia, Rozalia, Floarea, Saveta, (Elisaveta), Ogrinca, Versavia, Iula, Bosa.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

Religiunea

a) Locuitorii după religie

Locuitorii comunei Răcășdia încă din timpurile îndepărtate au aparținut numai religiei gr. or. Fiind comuna pur națională, neavând încercări de propaganda unirei și astăzi își păstrează religiea. Locuitorii gr. or. rom. numără 3153 suflete.

Dacă căutăm în protocoalele botezaților din anii: 1782, aflăm numărul născuților de

religiune gr. or. Rom	68
În 1783 “ “ “	50
În 1784 “ “ “	64
Laolaltă.....	182

Iar dacă privim numărul născuților preste 100 de ani, adecă în anii:

1905 aflăm numărul născuților	80
1906 “ “ “	74
1907 “ “ “	79
Laolaltă.....	233

Vedem, că diferența între născuții gr. or. din anii 1782, 1783, 1784 și între născuții gr. or. din anii 1905, 1906, 1907 e numai cu 51 de sufete. Și nici numărul sufletelor de acum, n-au crescut cu mult mai mult în vechime. Aceasta se atribuie sărăciei, luxului și aplicărei spre trai mai bun.

Locuitorii erau oameni morali. Ridicarea multor cruci în interiorul și exteriorul comunei, cu spesele proprii, dovedesc aceasta. Nici o încrucișare de drumuri sau obrațe în câmp, precum nici o fântână, nu e lipsită de câte o cruce. În comună sunt 11 cruci, - afară la câmp sunt 12. Când trec prelângă cruci și biserică, își descopăr capetele și fac sămnul crucii.

Ingrijirea bisericeii cu toate cele, trebuincioase, de cătră unii creștini, cercetarea bisericeii în Duminici și sărbători;

venerarea persoanelor sfințite, arată însușirea chipului, aplicat spre moralitate. Era obicei, că pre dinaintea preotului, să nu se treacă. Or care și descoperea capul, săruta mâna unde conveniau cu preotul. Tot în chipul acesta, cinsteau și pre oamenii mai bătrâni. Foarte rar, se arăta între oameni, câte unul și mai cu samă, pe stradă, păcătoșii, care lunecau la câte o voie bună, să guste ceva mai mult. Li-e era rușine să se numească..... bețivi. Pentru ei, aceasta numire era tresnet! Privighiau în jurul mortului în liniște, sfială, tristețe. Nu fumau. Ajutau casnicilor cu inima bună, la înmormântarea membrului familiei lor. Pomenile, nu le întindeau mai lungi ca puterile lor. Și era bine! D-zeu li-e dedea înbelșugarea la toate. E preste fire urâcios, ca atunci, când tata își plânge copilul, și-și smulge părul din cap, aceia, cari s-au adunat ca să-l mângăe, să ia și ei parte la chinul și la durerea lui, în loc ca să facă toate să-i producă mângăiere, - în decursul nopți fac câte toate necuvințele.

Cimiterul, îl țineau ca un loc sfânt. Iarba de printre cruci, n-o foloseau nici pentru coasă, cu atât mai puțin își permiteau a o paște cu vitele; ori a lăsa porcii să săpe prin cimiter.

Tânării când ajungiau etate cuvenită, se căsătoreau legal. Se logodeau la preot, cu care prilej, prelângă ștola usitată, mai duceau preotului câte o pogace, o găină și ploscă cu beutură. Frumoase vremuri au fost acelea! Nici țigani nu se căsătoreau nelegal, să nu meargă la biserică!

Dacă privim în protocoalele bisericeii, vedem, că cam de pela anul 1870, au început să se tâmpiască simțul religios în sătenii noștrii. Au început a se împreuna ilegal, a încungiura biserică și

legătura Dzeească, lăsată de Dl nostru Isus Cristos. În concubinare, nu țin seama etății și înrudirei. În forma aceasta, pe lângă păcatul concubinatului, mai comit și păcatul pierderii naționale. Căci, din împreunarea acestor nevrâsnici, se nasc prunci debili, cu viață scurtă. Din astfel de vlăstare, nu se mai ajunge ca în vechime, la etatea de 110 - 120 ani, ci, când e la 30 - 40 ani, - s-a dus.

Din conspectul alăturat, se vede treptat cum concubinarea s-a înmulțit:

În 1897	împreunări	concubinate	136
“ 1898	“	“	136
“ 1900	“	“	131
“ 1901	“	“	174
“ 1903	“	“	180
“ 1904	“	“	184
“ 1905	“	“	161

Contactul cu națiile străine au stricat moravurile bun, moștenite dela strămoși. S-a adoptat minciuna și falsitatea. Nu se mai poate conta la onoare ca în vechime. Nu se mai poate credita noaptea, cunoscutului, împrumuturi de bani, fără document și fără mărturii, numai pe cuvântul seu de garanță. Rușinea din vechime de a se concubina, s-a prefăcut în făloșire. La început, se concubinau numai noaptea. Dimineața se auzia atât numai, că cutare ce fată, a fugit cu cutare ce fecior. Ședeau ascunși până ce se mai îmblânzau cu rușinea și locuitorii uitau, de aceasta curiozitate. Acum, ziua cu steag, muzică, naș, nuntași, între chiote și pocnituri de revolvere, cutrăeră străzile, urezind, fără ca cineva din cler sau administrație, să le interzică faptei lor desmoralizatoare. De mai multe ori chiar, membrii din familiile preoțești, învățătorești, luau parte la atari concubinări, purtând rolul de nași, nuntași, dansatori.

Nu-i mirare dară, că poporul a degenerat cu desăvârșire în morală, când își au pilda rea dinaintea ochilor.

Din vina clerului, poporul nu mai ține la sfințenia ceremoniilor religioase. Cerecetează biserica, numai ca să-și arate hainele noaue. În biserică țin conversații, în decursul serviciului divin.

Pre cuvântul dat nu mai poți conta. Jurământul, nu e mai mult arzător și sfios, ci se lovește ca carul pus în petri - pentru ori și ce fleac. Obiceaiul prost, de a nu saluta tinării pe bătrâni, nu se poate combate.

Din conspectul nunților ilegale, dela anul 1897, se vede cum descrește simțul religios. Taina căsătoriei legale - stagnează.

Apoi, pe la anul 1912, rentorcând din America locuitorul *Gheorghe Luța Iovu*, a importat cu sine religie *Baptistă*, pe care a lațit-o și în Răcășdia. Numărul lor se ridică, așa că în anul 1922, numără, circa 20 inși.

b) Biserica.

Locuitorii gr. or. rom. din Răcășdia, încă din timpurile vechi, susțin o biserică, cu trei parochii și trei preoți. Preoții mai aveau și câte un ajutor de preot la persoană. Ca plată li se dădea câte o parte din parochie. Ajutătorii de comun erau dintre rudeniile

preotului. De multe ori era și câte un diacon. La 1910 erau trei parohii: *Ioan Luca, Iacob Muntean și Simeon Ciulin*. Purtătorul oficiului parochial era Iacob Muntean. Preotul Ioan Luca avea capelan pe Cornel Mircea; Iacob Muntean, pe Aurel Ciulin.

Comitetul parochial constă din 30 membrii activi, 15 suplenți. Patru epitropi, administrează și manipulează averea bisericii și a școlii confesionale, după Statul organic bisericesc.

Istoricul bisericii.

Din gură-n gură, a mers vorba și povestea bisericii noastre, până astăzi. Se zice, că demult, în timpurile vechi, nu toate comunele își aveau și preoții lor, - ci, preoți, cari erau, se duceau înaintea sărbătorilor mari, în satele fără preoți, și îndeplineau funcțiunile de tagma lor. Așa, din *Răcășdia*, un așa numit popa *Miclău*, a trecut pren pădurea *Orăviții*, către *Almăj (Bozovici)*, ca să cuminece și spovedească creștini de Sfintele sărbători mari. La rentoarcere, îi eșiră din o parte a păduri, o bandă de tâlhari. Nu însă ca să-l jăfuiască, numai cu rugarea: să-i cuminece și spovedească că din momentul acela, nu se vor mai ocupa cu hoția, că li s-o făcut cu neputiință rămânerea mai departe în crepăturile munților, și nu se mai pot ascunde dinaintea poterilor turbate ce-i urmăresc. Mai rugară preotul: "Să pună vorbă bună la poliție, să-i ierte că să vor lăsa în viitor de treaba asta, să le lasă neconturbată rentoarcerea la casele lor". Preotul îi spovedi, cuminecă și dupăce le exopără și libertatea deplină, tâlhari, în scopul edificării bisericii din *Răcășdia*, îi deteră mulți bani (galbăni). Din banii aceștia se zice, că s-ar fi edificat biserica. Așa se susține ca tradiție întră bătrânii satului.

Biserica e construită din piatră și cărămidă în centrul comunei. În vechime a fost acoperită cu șindile, apoi cu tinichea, iar la anul 1868 s-a acoperit cu aramă. Conducătorii acoperirii cu aramă a fost: reposatul *George Barbu*, fost pe timpul acela prim codrean la pădurea "*Soțietății călei ferte*", ce o avea în hotarul satului *Răcășdia*.

Al doilea conducător și inițiator înflăcărat, al acoperirii bisericii cu aramă, a fost preotul *Iacob Muntean*. Acesta împreună cu *George Barbu*, au fost trimiși la Buda-Peșta pentru tocmirea arămei. Era să i-se întâmple în capitală o pierdere mare, dacă nu era tare precant. Un hoți aflând unde-și ținea banii, - ca fulgerul îi șterse din buzunarul reverenții banii și biletele de tren. Preotul imediat, îl și înhăță de pept. Hoțul îi arată încoace, încolo, zicând: "că nu el, ci uite acela"..... până-i întoarse privirea și lăsa punga cu bani să-i pice jos. Preotul ridicându-și banii și aflându-i toți, zise pândurilor să-l libăreze. În urmă, puse banii în buzunarul dinlăuntru, zicând: "*Am gândit că în capitala țerii, n-or fi hoți*".

Al treilea care ș-a neglijat averea și s-a uitat de familia sa, numai să vadă biserica acoperită cu aramă, a fost episcopul *Vichente Lățan*. Acesta a colectat în comună și păstrat banii destinați până după terminarea lucrărilor.

Turnul bisericii a rămas neacoperit cu aramă. Așa stă până astăzi, acoperit numai cu tinichea.

De-asupra despărțământului femeilor, încă de la edificarea bisericii, era un cor construit din piatră, rezimat pre nește stâlpi tot din piatră, foarte groși. Stâlpii ocupau mult spațiu, țineau întunec, de aceea la anul 1884, decedatul președinte de comitet *Ion Bistreanu*, fost ofițer și telegrafist în pensiune, prin arhitectul din Oravița, *Trahanovschi* - a demolat acel cor și a construit altul mai ușor, din grinzi și scânduri, rezimat pe doi stâlpi de fier turnat. Făcându-se loc, prelângă pereți, s-a făcut atunci și pentru femei jețuri, cari mai nainte nu aveau loc și nici nu erau.

Aceste jețuri la fie-care an aduc bisericii câte un venit bunisor.

De-asupra ușilor împărătești , în altar, prins cu cue și scris cu litere aurite pe o tablă de tinichea este:

Memoriul Sf. biserici gr. or. române din Răcășdia 1904.

Ar fi edificată cu vr-o 150-200 ani mai nainte. La anul 1778 sfințită prima dată prin episcopul *Vârșețului* și a *Caransebeșului: Vichente Popovici*. La anul 1803 s-a zugrăvit templu prima dată. La 1846 s-a acoperit turnul cu pleh. La 1870 s-a legat cu fier în urma unui tresnet. La 1871 s-a acoperit biserica cu aramă. La 1884 s-a construit corul, demolându-se cel vechiu. La 1903 s-a reparat zidurile, s-a mărit ferestrele, reparat plehul pe turn, s-a făcut gardul de fier dela cor., ușile laterale dela templă, chivotul, strănile cântăreților, orologiul din turn, s-a pictat templu veche și păreții, - toate cu suma de 8000 coroane, prin pictorul *Filip Matei* din *Bogșa-montană*.

La anul 1903 a domnit Maest.-Sa Francisc Iosif I. regele Ungariei, împăratul Austriei. Mitropolitul Românilor din Ungaria și Ardeal a fost Ioan Mețanu. Episcopul Caransebeșului a fost Nicolae Popeea. Protopresbiterul Filip Adam. Preoții locali: Ioan Luca, Iacob Muntean, Simion Ciulin și capelanul Aurel Ciulin.

Învățătorii: Emilian Novacovici la clasa II. și Ilie Iana la clasa I.

Epitropia parochială: Ioța Pela, Ignea Cheva, Jivan Simion, Ilie Iucu.

În comitetul parochial: Emilian Novacovici președinte și conducătorul lucrărilor. George Bufan, Străin Bumbu, Nicolae Ciocănel, Ion Miciuru, Paun Cotreanți, Atanas Mircea, Paun Pența, Andrei Pența, Toma Simion, Adam Iucu, Nicolae Megheleş, George Buzăngiu, David Pența, Jiva Pența, Nicolae Lățan, Ianăș Cheva, Rusmir Buzugom, Costa Ciurea, Ion Ciurea, Mioc Goian, Iosif Rambu, Iosif Pela, Costa Crăciunel, Ioan Carcia, Ion Borlovanu, Mioc Imbri, Nicolae Simion, George Simion, Ștefan Goian, Achim Bumbu, Iancu Imbri, Iosif Pența, Simion Brăilă, George Cruța, Pau Moată, George Cheva, Nicolae Goian, Nicolae Albu.

d) Președinții comitetului parochial.

Dela introducerea statului organic bisericesc, președinții comitetului parochial au fost: 1. Iosif Bumbu, 2. George Goian, 3. Ioan Bistreanu, 4. Paun Pența, 5. Nicolae Simion, 6. Simion Ciulin, 7. Iacob Muntean, 8. Ioan Stoian, 9. Emilian Novacovicu, 10. Nica Luca, 11. Iosif Pența, 12. Nicolae Goian.

e) Cărți vechi.

1) Rugăciunea mulțumirii la ziua nașterii împăratului Ferdinand 7/19 Aprilie și a numelui la 18/3 Mai.

Tipărită în Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești 1847.

Evanghelia nouă tipărită la 1859 în tipografia diecezană din Sibiu.

“Tipărită sub privighierea și cu binecuvântarea Prea Sfinției Sale Dlui Andrei Baron de Șaguna, episcop al bisericii gr. resăritene ortodoxă din marele principat al Ardealului, comandor al ordinului Leopoldin Cesaro-regesc Austriac și sfetnic din lăuntru de Stat al Maestății Sale Cesaro-regesci Apostolice”.

f) Îngrădirea.

Împrejur, biserica și școala, în lungime de 189 metri curenți, e îngrădită: din jos cu zid de piatră cioplită, iar de-asupra cu gard de fier. Îngrădirea s-a solvit cu 9500 cor., din cassa Sf. biserici, în anul 1904. Întreprinzător pentru lucrul de fier, a fost *Dimitrie Baghera*, din *Oravița-română*. Sub întreprinzător pentru zidul de piatră cioplită, a fost *Dimitrie Petcu*, din *Ciclova-montană*.

Dimitrie Petcu cioplitor de piatră, neputând eși cu prețul lucrărilor, comitetul și sinodul parochial, l-au ajutat cu suma de 400 cor.

g) Fântâna școalei.

Pentru aceasta ajutorință, și dânsul a pus în jurul fântâni școalei, din drum 4 lespede de piatră cioplită și legate cu fier. Prin aceasta, s-a scăpat viața mai multor prunci de școală, cari picau dese-ori în fântână, din cauza cășițelor prea scunde. În jurul fântâni sunt 5 Ulmi (Arbori) puternici, plantați de *Cheuoni* ca pomenire, și tot de pomană au și zidit aceasta fântână.

h) Curtea bisericei și a școalei.

j) Cimiterul.

Cimiterul gr. or. rom. astăzi se află în partea N. a comunei, pe nește coline, numite ”Dealul mormântului”. Cimiterul e împărțit în două: vechi și nou. După ce un cimiter s’a umplut, se mută înmormântările în cimiterul celălalt. Un cimiter se numește “nou” și altul “bătrân”. Cel nou stă la V. dela cel bătrân. Astăzi, înmormântările se fac în cimiterul nou. În ambele cimitere, locuitori au plantați prelângă cruci diferiți pomi, ca să nu li să piardă locul morților, după ce crucile se vor nimici. Rodul pomilor și curățirea lor de omide, o are comuna bisericească. În cimiter sunt înmormântați reposații după familii.

Înmormântările se fac în groape adânci de peste 1 metru. Unii pun deasupra sicriului un pod de scânduri sau din lemne, ca pământul să nu pice directe pe sicriu. Alții, în giurul morților din

familia lor, au gard de fier și lățeți. În cimiterul nou sunt criptele: a lui Nicolae Simeon și a lui George Bufan. Ceilalți muritori s-au înmormântat, dela început, de când e satul nostru, directe în groape - în pământ. Aici odihnesc: preoții, învățătorii și toți oamenii.

În timpul din urmă s-a permis și altor nații, înmormântarea în cimiterul nostru gr. or. Acestora li s-a făcut loc, în marginea NV. a cimiterului.

La capul mortului s-a pus cruce din lemn de băgrin, ici coala și câte o cruce din piatră. Rău făcătorii și lipsiții de sfințenie, fură crucile și pomii, iar pre cele din piatră li-e zdrumică.

Cimitearele nainte de aceste două au fost prelângă No casei de acum 70 - 75. Apoi vis-a-vi de școală unde-i No casei 216, aci se susține c-a existat în mijlocul cimiterului și biserica veche, din scânduri, nainte de ce s-a făcut aceasta din piatră. Apoi a mai fost un cimiter unde-i astăzi No 296-298: Vezi harta comunei!

i) Dîptîcul arhierilor.

Ocolul, avlia (curtea) bisericeii, printr-un gard de drot, e separată de a școalei. După gardul de drot, e plantat gard de gladice. Până la anul 1906, în plațul bisericeii și a școalei, erau mai multe groape. Pentru netezirea locului, comitetul parochial de atunci a îndemnat locuitorii a umplea groapele cu pământ și petriși. Locul s-a netezit cu mai multe sute de care. Acestei întreprinderi de folos general, i s-a pus pedeci, din partea acelor codăi politici pe cari toate lucrurile bune, îndeplinite de alții, îi supăra și - revolta. Locuitorii nu s-au înfricat. Într-o zi ca în povești, din locul gropos, s-a netezit suprafața curții bisericeii și a școalei, - cum se vede astăzi. În jurul bisericeii, s-au construit mai multe poteci cu pomi. S-a plantat brazi, tei, castani, tuhen și mai multe soiuri de flori. Curtea bisericeii, are aspectul unui parc tinăr.

Între curtea bisericeii și plațul de casă a lui Petru Simeon, era mai înainte, un gard de nuiele, apoi de scânduri. În anul 1904 s-a făcut zid de piatră între biserică și vecinul Petru Simion.

Pentru păstrarea scaunelor mortuale, cari mai nainte stăteau în ploaie s-a zidit închizătoarea de lângă zidul numit. Tot aci, la o parte, s-a făcut și abort pentru cei neputincioși.

Prelângă cele amintite în memoriul afișat în altar, tot sub acel comitet, s-a plantat gard viu de gladice în jurul plațului parochial No. 290, ce stă vis-a-vi de Sf. biserică; grădina de pomărit a școalei și în giurul cimiterului.

În biserică, s-a înlocuit candelile vechi, cu altele nouă. S-a zugrăvit în jețurile bărbaților prasnicele lor. S-a făcut ventilatorie din ferestri. Ușa dela bărbați s-a făcut din nou. S-au făcut dolapul epitropieii și în altar unul înalt. În stranele cântăreților și la femeii, s-a făcut câte două jețuri. S-a procurat 5 rânduri noi de odojdi preoțești.

VII:

Diaconi

Arhiepiscop și Metropolit Ansofil 1874

Episcopi:

Procopiu - 1853

Ioan Popazu 1865

Nicolae Popea 1889

Vichente

Iosif

(5 nume nedescriptibile)

Fundători

Alexandru

Ana

Emanuil

Protopresbiteri

Șofronie

Iosif

Ioan

Martin

Presbiteri

Iosif

Vasilie

Nicolae

Ioan

Constantin

Dimitrie

Ioan

Iacob

Simion.

MORȚI:

Arhiepiscopul Metropolit: Toanichiu (Teoctist) – 1479

Stefan 1557

Ioan 1599

Genadiu 1627

Ilie 1637

Stefan 1643

Danil 1651

Sava 1656

Iosif 1680

Ioasat 1682

Barlaam 1687

Teofil 1693

Andrei Baron de Șaguna 1872

Miron 1898

Gedeon Nichitici ep. 1788

Gerasim Adamovici 1796

Vasile Moga 1845

Ioan Popasu rep. 5 Feb. 1889

Regina Elisabeta 1895

Ca anticitate se află o cruce de argint, păstrată pe pristol în biserică.

m) Plata preoților

Pe sama preoților, biserica a primit dela Stat 90 jughere de pământ, pentru trei parochii. Preoții mai primiau cereale în natură și birul preoțesc de fiecare casă. În urma unor certe, dintre locuitori și preoți, pentru înmormântarea unei creștine fără ceremoniile biserici și fără de preot, Protosing. *Filaret Musta*, astăzi episcop de Verșeți, originar din Răcășdia, ca esmisul V. Consistoriu din *Caransebeș*, a împăciuit spiritele aghitate și-a normat stola preoților:

La un mort trecut de 7 ani fără alte ceremonii decât cele simple o taxă de ..... 3 florini 60 crițari

La un mort sub 7 ani	1	“	60	“
La Sf. Maslu unui preot	-	“	80	“
La actul botezului, molidva	-	“	40	“
Molidva Sf. Vasile cetanie.....	-	“	80	“
Alte molidve	-	“	40	“
Un stâlp la mort	-	“	80	“
Molidva de ertăciune	-	“	40	“
Fie-care stare cu evanghelie	-	“	20	“
Estras, fără timbru	2	“	-	“
Informațiunea familiară	4	“	-	“
La prasnice ziua întâi ^{1/2} colac -		-		
“ “ “ a doaua, morți.... -		“	40	“
La nuntă	4	“	-	“
La parastas.....	-	“	80	“

Despre aceste taxe stolare staverite, s'a făcut un contract. Contractul, s-a dat în păstrare unuia dintre parochieni. Despre bir, nu s-a luat nici o dispozițiune. Preoții din convingerea lor proprie, fără a mai cerși cu carul, dela o casă la alta, au abstat din libera voință, dela în cassarea birului.

n) Servițiile ce îndeplinesc preoții.

Pentru aceste plăți stolare, preoții celebrează în toate duminicile și sărbătorile: Vecernia, Utrein, Liturghia. Înmormântează, botează, cunună, cetesc, molidve, sfințesc apa, cetesc pomana, umblă la prasnice: În ziua primă sfințesc apa, ziua 2 taie colacul și pomenesc vii, în ziua a treia pomeneste morții.

La înmormântări mai cetesc câte un stâlp și pomana, unde se pretinde aceasta - prelângă o plată separată. La Crăciun, la Botez și la 14 Sep., umblă cu crucea prin casele creștinilor.

o) Cântăreții bisericei.

Cântăreții bisericeii iau parte, la toate serviciile bisericești, în rând cu învățătorii. Stau sub disciplina învățătorului, și cântă numai când li s-a permite. Ei șad în ambele străni, în biserică. Dela începutul utreniei, până la evanghelie câte doi: unul din strana dreaptă și altul din cea stânga. La Catavasie se schimbă alți doi și apoi la Sfetilnă alți doi. Numele lor sunt: Nicolae Mergea, cantor diplomat, Nicolae Goian, Matei Mergea, Ilie Crăciunel, Iosif Bumbu, Ianaș Goian, Iosif Pela, Cătrina, Iosif Pârvu, Ianaș Așa, Petru Cotreanți, Ignea Peiă, Atanas Mircea, Iosif Văcărin, Costa Simion cant. dipl. și comisar de drum, Ioan Brailă, Costand. Falcă, Ioan Cheva, Gheorghe Cheva, Pau Pența, Nicolae Târziu și Ștefan Miciuru. Prelângă glasuri mai cânt irmoase, cherovice și pricesne.

Ceremoniile le cântă corul băeților în două voci: sopran și alt. La sărbători mari, cântă corul bărbaților.

p) Corul bisericesc.

S-a înființat la anul 1894. Nițiativa precum și sprijinul material și moral, s-a exercitat de învățătorul Emilian Novacoviciu, învățătorul clasei a doua. Cu ajutorul coristului din Mercina, Toma Orza, a venit la cunoștința metodei flautului, și totodată și-n poziția conducerii și dirigerii corului. La început corul consta din 33 bărbați și 8 femei. Cântările lumești se esecutau cu corul micst (6 voci) și bărbătesc (4 voci). Cele bisericești numai cu bărbătesc. Pentru prima oră, corul s'a produs în public, în Răcășdia la 25 și 26 Decemvre 1894, cântând ceremoniile liturgiei. - Seara în 27, au aranțat un concert împreunat cu teatru:

Cântările executate la acest concert erau:

1. "Brău Popi", cor micst (6 voci) de Ionescu.
2. "Marș Român", cor bărb. (4 voci) de I. Vidu.
3. "Frunzuliță verde de siejar", cor micst (6 voci) de Musicescu.
4. "Coroana Moldovei", cor bărb. (4 voci) de V. E. Necedly.

Teatru era: "Arvinte și Pipelea". Concertul a success, atât în partea s-a morală, cât și în cea materială. Pentru dirigierea și conducerea corului, învățătorul n'a primit încă de la început nici un ajutor, or remunerațiune. Corul n-a primit nici un ajutoriu, dela nici un mare inimos. - În biserică după lauda și îndemnul cătră o astfel de întreprindere plăcută și frumoasă, de către preotul celebrante, un intrigant inteligent, ca să compromită întreprinderea a strigat: "Prea scurt a durat ceremoniile", - ca la "teatru"! Poporul asistent zicea: "Bine a cântat, frumos, să trăiască corul și conducătorul"!

Dela înființare corul s-a condus fără statute, pentru că Statutele înaintate guvernului Unguresc, au fost respinse, - cu clauzula: "Prin înființarea astor fel de reuniuni, se periclită ideia de Stat magiar".

În anul 1909 No 966/B., Conzistorul din Caransebeș a aprobat Statutele, ca cor bisericesc.

În tot timpul, încă de la înființare, corul a stat sub conducerea diriginteleui său, în ciuda tuturor intrigelor, puse de administrația

magiară. S-a aranjat anual 1-3 concerte, împreună cu teatru și declamări.

Concerte s-a aranjat și-n alte comune din vecinătate, ca: în Naidaș, Iladia, Sasca-montană, Gherboveți etc.

În toate aceste comune s-a cântat și liturgia. Arangiarea concertelor în conunele învecinate, a avut urmarea, că în Naidaș, s-a înființat un cor de bărbați și de băieți: În Gherboveți asemenea s-a înființat un cor de bărbați fără note; În Sasca și Iladia corurile disolvate, au căpătat îndemnul și s-au reinceput activitatea. Corul a executat și cântări funebrele, la diferite persoane mai însemnate; a aranjat petreceri de vară, în păduricea locuitorului Nicolae Pența, în tot anul regulat; a mărit festivitatea zilelor onomastice persoanele onorifice; a dat serenade; a participat în procesiuni religioase la câmp și la Mănăstirea "Călugărului" din Ciclova, în mai multe rânduri, executând ceremoniile - făcând pelerinagi în fruntea poporului. Dirigintele a instruit cu flautul . . . Corul bărbaților, la 1908 a constat din 23 ,Ilie Crăciunel, Petru Țepeneu, Simeon Simion, Ștefan Miciuru, Nicolae Falca, Ianăș Goian, Iancu Cheva, Gheorghe Pența, Petru Negovan, Nicolae Miciuru, Gheorghe Roauă m., Gheorghe Pența, Tudor Albu, Gheorghe Iucu, Paun Roauă, Avram Moată, Pavel Mergea, Iosif Bumbu și Matei Mergea.

Din cântări s-a instruit:

Liturgice:

Liturgia, cor bărb. de Seguens. 2. Imosul și pricesna nașterii Dlui, cor bărb. 3.Cristos a înviat, în două forme, lung și scurt. 4. Imosul și priceasna învierii. 5. Tropariul Pogorârei Duhului Sft. 6 .Liturgia, cor bărb. de Dima.

Cântări funebrele:

1. Ceremoniile funebrele. 2. Omul ca iarba. 3. Fericită e calea. 4. Cu Sfinții odihnește Crst. 5. Plâng și me tânguesc. 6. Pe locul cel secret. 7. Suflet blând. 8. Așa mi-a fost ursita.

Cântări pentru concerte și alte ocațiuni cor bărb.:

Ziua triumfală cor bărb. de Humpel. 2. Eram pre-un vârful de munte. 3. Marsilea. 4. Ursita mea. 5. Marșul economiilor. 6. Doamne ține pre rege. 7. Coroana Moldovei de la V. E. Neyedly. 8. Nu mă uita. 9. Romăncuța de I. Mureșan. 10. Marș Român de I. Vidu. 11. Hai să ciocnim poculul. 12. Potpuriu de I. Vidu. 13. Din depărtare. 14. Trei colori. 15. Vino lele de I. Vidu. 16. Moțul la drum. 17. Strigă un moș de A. Sequens. 18. Mulți ani. 19. Hai leliță. 20. Taci bărbate de I. Vidu. 21. Hora Sinai de C. G. Porunbescu. 22. O rosă vestejită. 23. Liga Română de Wioss. 24. Serenadă de I. Vidu. 25. Stitu. 26. Tu fetiță din cel sat. 27. Scoate capul. 28. Dragă copiliță. 29. Nu deserați de I. Vidu. 30. Sermană frunză de a Sequens. 31. Bobocel și inele de I. Vidu. 32. Puiculița mea de Vasilescu. 33. Arcanul de Vasilescu. 34. Tot țam zis mândro de T. Popovici. 35. Fae verde de trifoi de I. Popovici. 36. Între piatra detunată. 37. Cântec de Primăvară, 38. Marșul cântăreților. 39. Hora

Griviței. 40. Mei Georghică. 41. Luceaferul serei. 42. Hora noauă.
43. Uită mamă. 44. Toarce furcă.

Corul micst:

1. Nevastă care iubește. 2. Stăncuța. 3. M-am suit la munte. 4. Resai luna de G. Musicescu. 5. Din Șiret și până-n Prut. 6. Oșteanul Român de Musicescu. 7. Brâul Popii de Ionescu 8. Lugojana de I. Vidu. 9. Ah midor de N. Popovici.

Piese teatrale studiate-predate:

Țăranul în slujbă de Sf.....u. 2. Săpătorii de bani, de Antoniu Popp. 3. Noaptea de Sfântul George. 4. Arvinte și Pipelea. 5. Cârliani de Negruți. 6. Musa dela Burdujeni de Negruți. 7. Vecinătatea periculoasă de Trocarul. 8. Norocul în casă. 9. Distrășii A. Kuzebue. 10. Otrava femească de N. Țințar. 11. Ruga dela chisetu Iosif Vulcan. 12. Sărăcie lucie. 13. De năcaz. Speranță. 14. Idil la Țară. 15. Țăranii noștri, de Macoviștean. Sărbători băbești trilog. Despre vin ars, dialog. O servitoare de Dumitru Lăpădat. Despre buna înțelegere, dialog. Despre școală, dialog.

Toate aceste piese musicale și teatrale, s-au procurat pe banii corului. Cătră acestea, dispune corul încă de un număr mare de piese musicale vechi, scrise cu mâna.

La sărbători, biserica abia închepea publicul adunat, să audă cântările ezecutate de coriști. Tot așa și la înmormântările, unde participa corul.

La concertele împreunate cu teatru și declamări, unde se plătea taxa întrărea, mai mult public asculta pre la ferestrii și la uși. Aceasta provine, din nedesvoltarea aprecierii valarii plăcerilor sufletești la poporul nostru, și pote sărăcia? Treptat, ulterior a început publicul a se îndeletnici și a jertfi și pe altarul culturii, prin participarea și aprecierea creațiunilor sufletești.

Coriștilor și publicului le placea cântările bisericesti. - Dar mai mare dragoste, înclinau spre cântările lumești - doine, hore ect.

Din banii în curși, la petrecerile aranjiate, s-a ridicat o cruce frumoasă de marmor sur înaintea școalei, îngrădită cu gard de fier și cu inscripția: "Acets monument s-a ridicat la anul 1902 pe spesele corului vocal gr. or. român din Răcășdia, înființat la a. 1894 și dirigiât de învățătorul Emilian Novacovicu". Prețul monumentului a fost 700 de coroane. În a. 1901 s-a pozat corul și fie-care corist a primit câte o poză.

Coriștii pentru ținuta lor românească, au avut multe să îndure, din partea fostei administrații Ungurești. În 6 Feb. 1909, de și aveau stătute ca cor bisericesc, denunțiați de un fost învățător, administrația i-a pedepsit pentru întrunire și înstruare în cântări naționale, pe fie-care cu câte 50 coroane și 3 zile arest. Învățătorul penzionat a fost pedepsit cu 100 coroane și 5 zile arest. În urma apelației pedeapsa s-a șters.

Încă de la anul 1894, s-a format și un cor de băeți (sopran și alt) de numitul învățător, cari cântări și astăzi se execută de școlari, în ceremoniile bisericești.

După pensionarea învățătorului Emilian Novacoviciu (1908), corul bărbaților a stat puțin timp sub conducerea înv. Nicolae Mircea, apoi sub conducerea înv. Gheorghe Guga. Ambii temându-și poziția, după câteva zile de conducere, și unul și altul, și-au dat demisia.

Dela anul 1908, instrucția și dirigierea corului, continuative, a avut-o coristul Matei Mircea.

Scăpându-ne de fosta stăpânire Magiară, - corul bărbaților s-a pus acum pe temelii trainice, procurându-și statuete aprobate de Stăpânirea Română, sub numele: "Reuniunea de cânt, muzică și lectură Voința" din Răcășdia, având amăsurat Statutelor, membrii: Onorari, fondători, ajutători și activi.

Din banii fondului s-a ridicat: " Monumentul eroilor picați pe câmpul de luptă în războiul mondial", în valoare de câteva mii lei. Dela a. 1920, negenat a luat conducerea corului învăț. Gheorghe Guga.

Averea bisericii.

Biserica dispune de 3 sesiuni parohiale, constătătoare din 90 de jughere de pământ; trei plațuri de case; din pământul bisericesc "Poștal", constători din 70 jug., cumpărat în anul 1905, cu 32 mii coroane, prin comitetul urbar. Apoi din drumul Gaiul-Enci s-a dat 4 jughere, - care se esarendează în favoarea bisericii. Cătră acestea, biserica mai dispune de vr-o 5-7 jughere cumpărate prin comitetul parochial. Mai are și plațul biserici de afară, în vii. În acții dispune:

1. La Albina în Sibii.....4 acții
  2. " Luceafărul Verseți.....6 "
  3. " Săscana în Sasca.....10 "
  4. " Oraviceana, Oravița.....18 "
  5. " Bihoreana, Oradea-mare.....3 "
  6. " Astra, în Sasca.....10 "
  7. " Ciacovana, în Ciacova.....2 "
  8. " Banca pop. Caransebeș.....10 "
- Suma 63 "

Biserica, în bani gata la finea anului 1907 are: 1779 cor. 57 fil.

În obligațiuni și restanții de primit..... 12802 " 60 "

La olaltă 14582 " 17 "

În turn biserica are 3 campone: Unul din 1832, cu inscripția sârbească; altul e din 1879, cel mai greu, și altul din 1883. Cele doae din urmă sunt cu inscripția în limba română. Un orologi pus în turn la 1862. În timpul rozboiului, toate campanele s-a recvirat. Prin colecte s-au cumpărat alte doae campone.

Pentru bărbați, prelângă păreți, sunt 25 jețuri. La femei 15 jețuri. Epitropia pe sama sa are 4 jețuri. Iar cântăreții în ambele străni, 10 jețuri.

În arhiva parochială din Răcășdia, se află însemnări de botezuri, cununii, repăosări și circulare. Adecă, patru protocoale de circulare, dela anul 1783 până la anul 1847, cu litere cirile, bine conservate și cu legătură foarte tare. Din aceste circulare, s-a decopiat unele, cu litere latine, de interes. Din acestea se poate vedea modul de gândire, cu 100 ani mai înainte, combaterea imoralității, precum și rolul în viața de Stat a preotului de atunci.

Biserica mai dispune de:

Protocoalele botezaților dela anul . 1800

“ cununaților “ “ . “
 “ repositurilor “ “ . “
 “ circulare “ “ . “

Se mai află și matriculele de tristă aducere aminte, a anului 1848, când se încercase lovitura de moarte, a lăcașului Dzeesc. În ele vedem truda preoților nefericiți, de pe-acel timp, întru imitarea formularelor, de a introduce în matricule cazurile: de botez, reposare, cununie.

Protocoalele preste tot au fost tipărite, numai în limba magiară. Ca un fel de trist suvenir a anului 1848, las să urmeze câteva estrase din acele protocoale:

r) Introducerea limbii magiare în biserică

Preoții acelor timpuri: Ioan Cherla, Nicolae Pelovici, Iosif Iancovici. Capelanii: Constantin Pelovici și Dumitru Iancovici.

Matricula botezaților începe din 4 Nov. 1845-4 Iulie 1848. A morților din 11 Nov. 1845-3 Sep. 1848. A cununaților din 7 Nov. 1845-15 Feb 1848.

Év, hó és nap	Keresztelő	A megkeresztelt neve	A megkeresztelt				Kereszt atya, anya
			Vezeték és kereszt neve	vallása	állapota	lakhelye	
1845 Nov. 4-én	Konstantin Pelovics Rakasdiai kapeláni	Elena	Ioan Bumbu és Mária	g.n.e.v.	földművelő	Rakasdia	Ioan Stroka

No.
6/116.

Circular vechiu.

Bine încuviințate Protosbitere și toată preoșimea parochialnică din locurile cele Provințialnice!

Slăvița crăiasca cameralisca adiministrație a temeșvarului cu mijlocirea scrisorii sale subț 13 Octomvre 1798 trecutul an la mine cu pace au trimes precum preoții parochielnici dară mai ales din destrictul casei rodul pământului adecă grâul, cucuruzul și viile mai întâi de înlégiuita dijmuire să duceau a culege, și prin aceasta dau îndemn altora ca să aducă pagubă s'a în zăbranie în livezi și în olde oprite a paște slobod: Pentru aceea pretenește pre mine mau rugat ca de așa fel de înlmicșorare dobânzi prea înaltului Erarium; și întocmiri cetățenești protivnică pășire pre bine încuviințenia voastră de acuma înainte să oprească. Cer pentru aceea întru urmarea încheeri conzistorialnice supt No. 162/407 ținută bine încuviințeniilor voastre cumplit vi-să poruncește ca nici ca un rod al câmpului adecă grâul, cucuruzul, și viile pân atuncia să nu începeți a culege până când toată obștea nu va căpăta slobozenie dela stăpânirea s-a cea mirenească ca să poată rodul câmpului astrânge, căci binecucernicia voastră culegând mai nainte de slobozenie și de dijmuire rodurile: pildă rea dați sătenilor și ei rodurile sale dacă nu sunt încă coapte bine a-le culege și cu aceea și lor: și pre înaltul Erarium pagubă să pricinuește;

Pentru ca oamenii cei proști văzând pe noi culegând rodurile noastre mai nainte de dijmuire spre răspunderea lor eau zicând: dacă poate și este slobod preotului nostru a culege rodurile câmpului așa și noauă aceași face slobod ne este. Deci precum întru împlinirea poruncilor lui Dzeu tot de una sunteți datori înaintea norodului cu pildă bună afi; Așa pentru împlinirea poruncilor stăpânirii mirenești, care pentru buna stare împărăției să dau; cu pildă bună iară visă cuvine locuitorilor din satele voastre înainte a merge și a vă arăta; că întru nimica câștigul împărătesc știrbire să nu aud, iară nebăgând în seamă vreunul din parochielnicii preoți această poruncă și vada pricină ca să vie iarăși la mine asupra asupra cuiva din voi pără ca aceasta; atuncia așa preot parochialnic cumplit va fi pedepsit, care poruncă în obicinuitul protocol de țirculare săl prescriați și după dânsa să vă aveți a îndrepta; dată în Verșeți 3 Februarie 1799.

Iosif Șacabent episcop.
m. p.

Mai nainte anul 1799, preoșimea avea drepturi foarte mari: da ajutor în administrarea Statului, sta în contact direct cu cancelăria domnitoare, de unde și primea ordinăciunile. Cei ce doreau a li se rezolvi vr-o afacere din partea Statului, numai prin preoți, o puteau primi. Aveau drept a elibera dela miliție. Ca să nu servească în armată, întrau la preot, o mulțime ca servitori și ca copii de suflet. Tâlharii, prin intervenirea preotului, își recăștigau libertatea, ca

nepersecutați, se rentoarcă din desășul pădurilor la vetrele lor. Ei erau cei mai luminați a acelor timpuri, de și erau mult inferiori în cultura celor de astăzi.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922,
întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător penzionat, anul 1923,
(Reeditare după ediția din 1923)

XII

Preoții.

Din matriculele Sf. biserici, ce le aveam și încă din timpurile mai vechi până astăzi, se află, că au funcționat în Răcășdia, ca preoți parochielnici, capelani diaconi... până la 28. Pe acele timpuri, existau mulți preoți, numai împărtășăți de darul preoției, - precând stațiuni preotești n-aveau.

Pentru că, încă, de când aveam matriculele, din cari scoatem datele existau 3 parochii, vom lua preoții după parochii, cum au urmat unul după altul, în fie-care parochie separat. Așa, în o parochie, în carea a funcționat preoții, cu numele de familie Pelovici (original Pela), se află următorii:

Prima parochie.

1) *Iancu Pela*, preot, născut în Răcășdia, a funcționat până la a. 1777. Lui a urmat feciorul său

2) *Trăilă Pelovici*, dela 1777-1794. Lui a urmat feciorul său:

3) *Mihai Peloviciu*, numit și popa ăl mic. S'a născut la a. 1768 † 1840. S-a căsătorit cu soția s'a Maria Imbri n. 1762. Au avut doi feciori: Vasile și Nicolae. Despre preotul Mihail se istorisește, că era foarte lucrător. Ca să aibă pește la îndemână, în tabla de pământ: Gura Vraniului lângă râul Vrani, din albialui, a săpat un canal, în care a lăsat apa din Vrani. În partea opusă, a eliberat apa, iar în albia râului. La ambele guri ale canalului, a făcut gard de canale. În apa canalului, în formă de semicerc, a dus peștii vii, din Dunăre și i-a lăsat în canal. În livada din mijlocul semicercului, și-a prăsat melci, carii fiind încungiurați de toate părțile cu apă, nu puteau părăsi acel loc.

Locul acela apoi s-a numit, dela pește: "Pescăria popii". Și astăzi se mai cunoaște puțin locul pre unde a fost tras canalul în care s-a păstrat peștele. Ca să-și poată păzi locurile de răufăcători, la fiecare holdă și-a plantat și avea câte un lemn gros de stejar. În acești

stejari se suia și-și privea locurile. Dacă observa pe cineva în locul său, încăleca calul și într-un moment ajungea acolo. Stejari de aceștia groși, plantați de dânsul, se mai ține numai unul, lângă moara mică. 4) *Vasile Pelovici*, născut în Răcășdia la anul 1796. La anul 1817 s-a sfințit ca capelan, prelângă tatăl său Mihail Pelovici. După moartea acestuia, întâmplată la anul 1840, a urmat ca paroch, în locul tatălui său. Ca preot a sârvit până la anul 1843, când a reposat. A fost căsătorit cu Elena din Petrilova, de naționalitate sârbă. Adat naștere unui fecior cu numele: Vichente și la 1 fată măritată în comună.

5) *Nicolae Pelovici*, născut la 1801. La 1836, s-a sfințit ca preot în Valea Lungă. După sfințire a ramas ca capelan al doilea, pre lângă tatăl său Mihail Pelovici, împreună cu fratele său Vasile. În Valea Lungă, nu s-a dus.

După moartea fratelui său Vasile, i-au urmat rândul la parochie. La anul 1851, veni la cunoștința Conzistorului, neintrarea în parochia din Valea Lungă. Ca pedeapsă, în locul lui, conzistoriu din Verșeți, la întrevinerea lui Matei Balica, - cum era obiceiul pe atunci - îl trimite pe acesta capelan în Răcășdia. Să înțelege că pe atunci, cel ce da mai mult, acela câștiga. Nicolae Pelovici merge deci din nou, la Conzistorul din Verșeți. După ce pestrece și el suma dată de Matei Balica, e întărit dânsul ca paroch, în parochia moșască din Răcășdia. Ca preot a servit până la 1861, când a reposat. A fost căsătorit cu Ecaterina Buzugom din Răcășdia. Din aceasta căsătorie a avut: Pre Ana, născ, 1817, maritată în loc, după Simeon Simeon; pre Constandin, născut la a. 1819., care s-a făcut preot; † Iosif născut la a. 1821, a reposat ca teolog; † Elisaveta născută 1825 măritată după preotul David Constantinovici, din Macoviște; † Ioan, născut la 1828; † Anisia, născută la 1830, măritată după feciorul învățătorului Vuia Davidovici; Nicolae, născut la 1825, diacon în loc. † Iuliana, născută la 1833, maritată după preotul Nicolae Bercian din Bogodiști. † Versavia, născută 1836, măritată după preotul Iacob Muntean, de origine din Vrani, preot în loc.

6) *Constandin Pelovici*, născut la 1819, sfințit capelan la tatăl său, în anul 1844. A reposat la a 1849. Căsătorit cu Floarea a. 1840 din Iertof. Din această căsătorie s-a născut un copil Nicolae și o fată Ana. Floarea, la anul 1849, a ramas văduvă. Fata Ana, a lăsat-o în îngrijirea socrului său Nicolae Pelovici. Iar pre copilul Nicolae, la luat cu dânsa, și s-a măritat, concubinat după preotul văduv din Ciclova-rom. Ion Petrovici, la a. 1851. Nicolae crescând, a fost neguțător în Iertof. Repăosând, a lăsat pe Văduva Maria, cu o fată Silvia, măritată astăzi după protopopul Verșețului, Traian Oprea. Nicolae Pelovici lăsase în îngrijirea copilului său Constandin toată averea.

Constantin fiind pre patul morții, toți banii ce-i avea i-a lăsat nevestei sale Floarea. Floarea, ca să câștige banii îi făgăduia, zicând: “s-o mănânce vermii neadormiți, dacă se va mărita”. Așa zicea ea cătră bărbat, ca el, cu toată hotărârea, să-i lasă averea; iar pe socrul său, să-l îmblâzască prin această declărație, ca să nu pretindă dela fecior renapoa banilor săi. După ce a primit tot

avutul familiei Pelovici, a lăsat fata mică, în grija socrului și s-a dus, n-a mai rentors. Fata a reposat după câțva timp. Floarea a cămătărnicit cu banii, înmulțindu-i. După moartea ei, banii i-a lăsat părintelui Ion Petrovici, din Ciclova. Acesta își făcea nume, laude, fundațiuni, jertfe prela biserici și alte locuri cu banii familiei Pelovici.

7) *Vichente Pelovici*, născut la 1821 în Răcășdia. La anul 1848 s'a sfințit ca diacon, fără parochie. A funcționat prelângă preoții din Răcășdia. La anul 1861, sa sfințit ca preot pentru comuna Clopodia. Aci a servit mai mult timp. În anii din urmă, a părăsit parochia și a trăit în familia sa din Răcășdia. Din Clopodia, când a rentors a adus un fel de ciapă ce crește în pământ, făcând mai mulți cățai, ce se numește "agimi". El a reposat la anul 1881. S-a căsătorit cu Ana Manciu din Răchitova. Din aceasta căsătorie a avut 8 prunci. În viață: Ioța (Ion) Pela și Iuliana măritată după Ion Corcodele în loc, sub No. casei 320.

8) *David Constandinovici*, născut în Macoviște s'a sfințit ca capelan în parochia lui Nicolae Pelovici, după reposarea feciorului acestuia Constandin. Ca capelan și ginere a servit doi ani, apoi a rentors iar în Macoviște.

9). *Iacob Muntean*, născut la a. 1836 în comuna Vrani, din familie veche preotească. A studiat școalele normale din Oravița și teologia din Verșeți. La anul 1861, s'a sfințit ca capelan prelângă socrul său Nicolae Pelovici din Răcășdia, prin episcopul Emilian Chenghelați din Verșeți. În acelaș an după moartea socrului său, a devenit administrator parochial. S'a căsătorit la a. 1855 cu Versovia Pelovici, născută la a. 1836 și reposată la a. 1873, fica preotului Nicolae Pelovici din Răcășdia. Din aceasta căsătoria au avut doi prunci: Pătru, nasc. 1856, preot în Naidăș și căsăt. cu Stana Bufan din Răcășdia; Nicolae, nasc. 1859, neguțător în Naidăș, căsătorit cu Emilia Diurici (de naționalitate sârbă) din Naidăș. Ecatarina, născută la a. 1862 și măritată după învățătorul Emilian Novacovici din Răcășdia la a. 1883. După Pătru, Nicolae și Ecatarina nu au ramas nici un membru familiar.

La a. 1873 preotul Iacob a ramas văduv. E denumit din partea V. Consistoriu ca purtătorul oficiului parochial. De mulți ani, e încassatorul pretensiunilor Sf. biserici, dela cei ce scot din biserică steaguri, răpizi. Vorbește cătră limba maternă, nemțăște și sârbește.

10. *Aurel Ciulin*, născut la a. 1875 în comuna Răcășdia, din familie preoțască. A studiat 6 clase gimnaziale și teologia din Caransebeș. Vorbește cătră limba maternă, germăna și magiara. Căsătorit cu Livia, fica unui cojocar din Maidan, a avut o fetiță, a cărei naștere, a pricinuit moartea mamei. Trăește ca văduv. S'a sfințit prin episcopul Nicolae Popea din Caransebeș, capelan pelângă preotul Iacob Muntean. Se ocupă în oare libere, cu pictura și sculptura. În timpul din urmă a fost transferat la Bogodinți. Parochia aceasta, prin decedarea preotului Iacob Muntean și prin transferarea capelanului său A. Ciulin în Bogodinți, și'a sistat exzistința. Au ramas numai doaua parochii. Sesia s'a dat ca dotație protopresbiteratului.

A doaua parohie:

11) *Luca Bumbovici*, se află funcționând ca preot din anul 1778-1794. Nu se poate ști de unde-i. Nici alte date despre el nu se află.

12) *David Miocovici*, născut la anul 1752 în comuna Răcășdia. A funcționat ca preot până la anul 1829. Familie veche preoțască. A locuit atunci sub No. casei 218, unde astăzi e plațul bisericii No. 290. Numele lui adevărat era Miocovici. În conscripția anului 1800, e prenotat la No. casei 218: Popa David. Despre dânsul se povestește, că în anii lui, s'ar fi încercat o rescoală contra împărăției. În aceasta rescoală, a luat și David Miocovici parte. Suspționat despre aceasta, și-a prefăcut numele din Miocovici, - în Balicovici, zicând: "Pre mine me cheamă Balicovici, nu Miocovici". Până la 1806, a fost capelan, apoi în fine ca preot. A reposat la anul 1831. A avut un fecior:

13) *Ion Bălica*, născut 1777, diacon în Răcășdia, fără parohie. La prasniciul preotului Ion Cherla, s'a necat cu o pecină de carne și aci, în casa acestuia a reposat, - între anii 1844-1861.

14) *Filip Nedici*, născut în Oravița, a funcționat ca preot în Răcășdia în parohia Baliconilor, dela anul 1833-1844. A avut o fată, pe carea a măritat-o după preotul Ion Cherla. Filip Nedici, a lăsat pe acesta în parohia sa, iar el s'a rentors în Oravița.

15) *Ion Cherla*, născut la 1811, paroch în locul socrului său Filip Nedici dela 1844-1861. A fost asesor konzistorial decorat cu brâu roșu. Tatăl său, economul Petru Cherla, a fost bogat foarte mare. A luat în arendă dela stat toate dijmurile. S'a purtat foarte dur cu Răcășdienii.

Ca să-și în caseze dijmele, a luat dela prasnici: purcelul din frigare, vinul și rachiul. A lăsat oamenii în tristețe. Drept respătire, răutății lui, Răcășdienii s-au revoltat și l-au luat cu luminile, cu aprinderile, i-au aprins: casele, stupinile, țarcul cu ernatec, mai mulți ani unul după altul, până ce a ajuns sărac, mărac. Trăbuia să-și cerșască câte un conți de mălai de prela ce-i ce-i erau lui ca slugi, că alții nu să milostiviau de dânsul. El a trăit mult în urma feciorului său Ion Cherla preot.

Ion Cherla a avut un fecior; Petru Cherla preot în Banloc și o fată Carolina măritată după un econom.

16) *Ioan Luca*, născut la 11 Noemvre 1827 în Iladia, din părinți economi. A studiat școalele normale din Oravița și teologia în Verșeți. Vorbește prelângă limba română, cea germână și sârbă. S-a sfințit la 1858 în Verșeți prin episcopul Emilian Chenghelați. A fost denumit la Marga lângă Rusberg ca administrator. Apoi capelan la protopopul Șofronie Ivașcovici, în Biserica-albă. La 1861 a fost denumit de preot în Răcășdia, în locul preotului Ion Cherla. S-a căsătorit cu Icoana, fata lui Iosif Căcina din Iladia.

Se povestește: Adam Niamțu, fost învățător în Iladia, s-a făcut căpitan de hoți. Banii, ce i-a furat, i-a dus în Iladia la Iosif Căcina. În Răcășdia a tras cu taifa lui la sălaşul lui George Buică, la Dobrin. După ce Adam Neamțu, nu a mai putut fura, s-a dus la Iosif Căciuna. S-a rugat să-i dea din banii, ce i-a adus ceva, că nu poate trăi. Iosif Căcina s-a făcut că nu-l cunoaște. L-a scos afară. El a ieșit

din casă, amenințându-l: “Bine Iositie! mă vei cunoaște tu acuși”! Într-o zi la chindie, când rentorc vitele dela pășune, Iosif Căcina sta înaintea casei pe scaun. Printre vacile ce veniau, se amestecară, vr-o 7-8 inși. Îl trag grăpiși de pe scaun, în curte. Îl jăfuiesc de bani, apoi îi adună toate obligațiunile, le întină în unsoare, le aprind și aprinze i-le vâră-n sân, și-i dau foc. Cuprins de chinuri și lovituri, Adam Niamțu îl lovește cu patul puștii peste gură zicând: “Acum mă cunoști, Iosif?” Te cunosc, îi răspunde Iosif Căcina. Se roagă să-l ierte. Acesta însă, îl lovește cu patu pușchii și nu se îndură de el. La țipetele lui se ridică comuna. Adam sloboade mai multe focuri asupra mulțimii, care se împrășchie, iar ei, o iau la fugă.

Preotul Ion Luca, din această căsătorie a avut trei copii: George și Didu economi în Iladia. † Iosif, neguțători, apoi în urmă funcționari la calea fierată în România.

Ca văduv, a luat în concubinare, pe văduva, preoteasă Alexandra Moisescu. Cu aceasta a avut mai mulți copii. Unul, care mai trăește, e neguțătorul Nichita Luca, Moisescu. Acesta îl susține și îngrijește astăzi.

17) *Cornel Mircea*, născut la 1883 Noemvre 14 în Ciacova. Părinții săi Nicolae și Ogrinca, învățător în Răcășdia. S-a sfințit ca capelan prelângă preotul Ion Luca, la anul 1907, prin episcopul Nicolae Popeia, în Caransebeș. Are 6 clase gimnaziale și teologia din Caransebeș. Vorbește limba română, germană și magiară. Căsătorit la anul 1907 cu Ana, fica preotului Nicolae Novacovici din Gerboveț. Din aceasta căsătorie, a avut un fecior cu numele Traian. După naștere la câteva săptămâni pruncul a reposat. Mamăsa, din chinurile nașteri, și-a atras un morb de câteva luni. Astăzi are o fetiță cu numele Minadora. Unicul preot, care trăește astăzi ca căsătorit legal în comuna noastră.

A treia parohie.

18) *Luca Uroșovici*, altcum subscris în protocoale: Roșovici. Unde s’a născut, nu se poate afla. A funcționat ca preot în Răcășdia dela anul 1784-1794.

19) *Pavel Petrovici*, asemenea nu se știe de unde-i. A fost preot în anul 1794.

20) *Iacob Petrovici*. Nu se știe nimic altele decât, că a funcționat în Răcășdia ca preot, dela 1806-1809.

21) *Ioan Iancovici*, născut în Răcășdia la 1762, a funcționat ca capelan episcopesc în Răcășdia până în 1801. Parohia a avut-o preste râul Valea-mare, din casele câte au fost acolo.

22) *Iosif Iancovici*, născut în Răcășdia la 1785. La început a fost capelan la tatăl său Ion Iancovici, în urmă, preot. A repăosat la anul 1847. A început funcțiile preotești la anul 1812.

23) *Dumitru Iancovici*, născut la anul 1804 în Răcășdia. La 1836, a fost aplicat ca capelan, prelângă tatăl său Iosif. După repăosarea acestuia, a remas preot. A repăosat la 1878. A avut trei capelani. La anul 1869, s’a iubilat, și-a abzis de parohie, favorul ginerelui său: Simeon Ciulin.

24) *Ioan Petrovici*, născut în Ciclova-rom. ginerele lui Dumitru Iancovici. Preluând anul 1840, a fost capelan în Răcășdia. Ca văduv, s'a rentors în Ciclova. A luat de economă pe văduva preoteasă: Floarea Pelovici din Răcășdia, - fosta soție a preotului Constandin Pelovici.

25) *Adam Păunovici*, născut în comuna Ciuchici. La anul 1854, s'a sfințit capelan prelângă Dimitrie Iancovici. A servit câțiva ani. Având o ceartă în biserică cu preoții: a fost transferat preot în Bărbosu. A fost ginerele lui Dimitrie Iancovici. Nainte de a se sfinți ca preot, a fost noteri în Sasca-montană.

26) *Matei Balica*, născut în Răcășdia la 1806. Feciorul diaconului Ion Balica. S'a făcut preot în revoluție. N-a putut documenta unde și cine la sfințit. În ultimii ani, Consistorul din Caransebeș, l'a oprit dela purtarea reverenzi și dela altar. A murit degradat de gradul preoțesc. Se crede, că el, înainte de revoluția din 1848, ca învățători în Sasca, a îmbrăcat reverenda, - fără sfințire. În anul 1851, a intervenit cătră Conzistorul din Verșeți, și-a fost denumit capelan în parohia lui Nicolae Pelovici. După un an de serviți în Răcășdia, în urma unui scandal comis în biserică, Matei Balica a fost transferat în Hâțâiești. În anii din urmă, a trăit ca văduv. La moartea sa, dorea să-și lase averea biserici, dar a murit fără grai.

27) *Mihai Juică*, născut în Broșteni. În anul 1868, în urma unor certe dintre preoții din Răcășdia, fiind dâșii oprîți, a administrat parochiile din Răcășdia. Astăzi e preot în Stredîștea-mică.

28) *Simeon Ciulin*, născut în Răchitova la anul 1846, din părinți economi. S-a sfințit administrator la socrul său, Dimitrie Iancovici, în 1869. A studiat școalele normale din Oravița și teologia din Verșeți și Caransebeș. Vorbește pe lângă limba română și limba germană. S'a căsătorit cu Iuliana, fata preotului Adam Păunovici Brânzei. Din aceasta căsătorie a avut trei copii: Aurel, capelan la Iacob Muntean; Măria, măritată după Ion Ciurea neguțatori și Silvia învățătoare în Răcășdia, măritată după înv. Gheorghe Guga. Astăzi trăește ca văduv.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

XIII

Școala.

a) Istoricul școlii.

Hârtii sau protocoale despre existența școlii, din timpurile vechi - n-avem. Baza ne este tradiția. Dacă vom examina însă, materialul din zidurile bisericii, apoi dăm cu socoteală, că ambele trăbuiă, să fi fost edificate de-odată. Despre biserică s-a zis, c-ar fi fost edificată cu vr'o 200 ani mai înainte. Tot așa putem susținea și despre școală. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât oamenii bătrâni, cari au umblat la școală prela anul 1820, povestesc, c-așa, cum e școala, tot așa au pomenit-o. Și că taichii și strătaichii lor li-a povestit despre școală, că tot veche era. Trăbuiă dar, că școala noastră data, încă din timpurile mai vechi.

Școala veche era cu o sală de învățământ destul de spațioasă. Încăpiau până la 100 elevi.

Pentru învățători erau doae odăi și cuină. În curte: un grajdi cu șopru pentru lemne și cocină pentru porci. Școala era edificată din piatră. Grajdiul și celelalte din lemn. La ambele acoperemântul era din șindile. Că în Răcășdia a existat școală încă nainte de anul 1786, se poate vedea, din îndrumările trimise ca circulare către preoți, ca un fel de îmbărbătare, înndemnare, să: "primească și pruncii mirenilor la școală".

Dela anul 1821 începând, școlile sunt declărate: "școale naționalice". Au stat sub supravăghierea mai marelui inspector a școlilor, Nicolae Temsvari. Acesta a lasat ordinăciunile către crăeștii directori a școlilor; iar ei - învățătorilor. Răcășdia a avut director crăesc pe Ioan Miuți, cu sediu în Lugoj, dela 1821-1835. La anul 1821, în urma unei rugări, întrate dela învățătorul Petru Demianovici din comuna Balan, comitatul Căraș, că într-o noapte, i-a ars școala cu tot avutul său: s-a ordonat ajutorarea lui din partea învățătorilor. Pentru asigurarea învățătorilor în viitor, s'a ordonat contribuirea la formarea unei fondății de penzie. Tot în scopul fondului de penzie, s'a dat mai multe ordinăciuni. S'a scris mai multe modalități. S'a ord. introducerea "Tasului școlastic" și altele.

În a. 1822, profesorii români s-au adunat în Aradul-bătrân și s-au sfătuit, ca toții, cari vreu să învețe carte și să între în preparandiă, să vină la înscriere la 1-3 Noemvre acel an. Cari vor veni mai târziu, nu se primesc până în anul următor. S'a introdus tasul preparandial.

În anul 1825 se oprește din școlile românești "istoria ungurească", - fiind prea grea pentru copii. Sub Nr. 26, anul 1833, se îndrumă învățătorii ca cu ajutorul notariului și a marilor comunități, să se procure cărțile trebuincioase în limba română și magiară, dela tipografia ung. din Buda. Aci, e înșirat numele cărților magiare și prețul lor. Din acest an începând, se și vede în protocoale imitația scrierii literelor ungurești, printre

cele cirilice. Se ordonează strict învățătorilor, a pune toată truda pentru învățarea limbii ungurești.

În anul 1835, directoratul din Lugoj s'a mutat în Verșeți. Director crăesc a devenit Uroș - Volici, dela 1835-1845. Acesta, prin circularele sale, primite dela mai mare inspector, dispune, ca în școalele naționale să se propună cetirea, scrierea și socoata. Celelalte studii: ciaslovu, psaltirea, catihismul, rugăciunile, se țin de religie și le propun catihetii. Prin altă ordinăciune îndrumă pe toți învățătorii, să-și rescumpere decretul de învățători, ce se afla la dânsul tipărite.

În anul 1842, directorul districtual face cunoscut, că inspectorul Jurcovici, după porunca înălțat măritului Conziliu, va cerceta toate școalele din districte.

În anul 1845, prelângă celelalte obiecte de învățământ, se introduce în școale și "polița câmpului". Apoi învățarea rugăciunilor și în limba magiară. La anul 1845 în locul lui Uroș Volici, s-a denumit cu sediu în Lugoj, Maxim Pascu. Se subscrie în ordinăciune: Maxim Pascu avocat, curat asesorul comitatului Crașovei, de Crăesc district și director. - dela 1845 - 1949.

În anul 1845, se împune adresa pe epistole oficioase, așa: "Nemzeti iskolák köz és külön álapítványokra Ügyelő Tekintetes Választmányak. Hivaltalból a. g. n. e. nemzeti osk: Targyából".

În 11 Mai 1849, cu sediu în Lugoj, e denumit Vichente Babeși ca direct școlar, dela 1849-1850. Iar școalele se declară: "Șoale naționale românești, neunite". A fost denumit ca director, pentru împăciuirea poporului, ca cunoscut între locuitorii acestui ținut, în urma lui de revoluție, când toate acestea erau întoarse dela locul lor.

La anul 1850, din Timișoara, ca inspector de școale, ordonează Constandin Ioanovici. A vizitat școalele până la 1862. Postul de director districtuali regesci pre viitori înceată. Suprema controlă se dă inspectorilor. Ca directori locali rămân preoți din comună.

Dela anul 1862, stă școala sub supraveghierea Conzistorului din Verșeți. Ordinăciunile s-au comunicat învățătorilor dela Conzistor prin protopresbiterate.

Dela anul 1865 ordinăciunile se trimit învățătorilor prin protopresbiteri, dela Conzistorul din Caransebeș și încă până astăzi.

Din când în când, școalele au fost vizitate, și se ținea cont de progres, la început, pe timpul absolutismului, de directorii districtuali și de inspectorii supremi crăești. După ce școalele au ajuns sub jurisdicțiunea bisericească, au fost vizitate de protopresbiteri, ca inspectori. Cu toate acestea, școalele au fost vizitate și de inspectorii regești din Lugoj.

Protopresbiterii, în calitate de inspectorii școlari, cari au vizitat școala noastră, după cum aflăm din protocoale au fost: Prea anul 1862, Ștefanovici, administrator protopresbiteral în Biserica-albă. La 1866, Iosif Popovici protopresbiterul

Bisericeii-albe, cu sediu în Iam. Filip Adam protopresbiterul Bisericeii-albe cu sediul în Iam, până la anul 1908.

Dela anul 1866 încoace, se vede, că în protocoale s-a început scrierea cu litere latine în locul celor cirilice. Slova, Buchii, s-a prefăcut în literă. De aci, apoi, începând și limba noastră, și-a putut mai ușor primi învățăturile, mai ales: cetitul și scrisul. Cirilicile făceau greotăți mari atât învățătorului, cât și școlarilor. De aci apoi vine, că vechii români, mai bucuroși păstoreau vitele, de cât să vină la școală. În vechime, Răcășdia se ținea de protopresbiteratul Pălânci.

Inspectori regești, cu sediul în Lugoj, cari aveau suprema controlă a supra școalelor noastre confesionale, după ce școalele au devenit sub conzistoriu din Caransebeș au fost, după Constandin Ioanovici: Ferencz Schultag, Dengi Ianos, Sandor Lajos, Pap și astăzi Ioan Mărilă ca revizor școlar român. Acești inspectori visitau foarte rar școalele de pre sate. Ei visitau școalele dela orașe. Subinspectorii, visitau pre cele din comune. În vizitarea lor, puneau mare pond, numai pe progresul în limba magiară. Inspectorii bisericesti din contră, se înterisau cu toată bunavoința, de progresul dovedit din toate obiectele de învățământ. Mare pond puneau și acestea, pre progresul dovedit din religiune. Se pretindea: aplicarea regulelor, prin esemple practice, întărirea caracterului și moralului. Dela început, de când era școală veche, obiectele de învățământ s-au predat tot în ea. Aci era sala de învățământ și aci era și cuartirul învățătoresc. Până atunci Răcășdia avea numai câte un învățător. Dela a. 1872, înmulțindu-se numărul punțiilor, s-a înființat către cea esistentă, de nou, mai o clasă. Sala de învățământ și cuartirul învățătoresc, pentru învățătorul clasei a II., s-a închiriat: Întrun an au fost în casa lui Petru Cherla; alt an, la Păun Goian; și în alt an la George Goian. Mai în urmă, a fost în casa lui Jivan Pența.

La anul 1879 făcându-se trebuință, s-a înființat clasa a III. de fete. Spre scopul acesta, s-a închiriat casa preotului Simeon Ciulin. Această clasă a ținut numai un an, 1879.

La anul 1906 născându-se din nou cerința înființării clasei a treia, s-a și reînființat.

Iar la anul 1908, a fost comuna politică recercată din parte inspectorului regesc, ca să înființez în comună o școală comunală. Spre scopul acesta avea să cumpere un plați, pre care să zidească comuna politică aceasta școală. Plațul s-a cumpărat în strada principală, dela preotul Simeon Ciulin.

Trebuința a nu reclăma al patrălea post de învățător în comună. Conscriptia pruncilor din acel an, arată limpede, că numărul pruncilor înscriși la școală, nu era mai mare ca - 252. Acești copii împărțiți la cei trei învățători existenți, ar pica pentru fie-care câte 80. De trei ori 80 fac 240. Ar fi diferință de 12 prunci. Dar, luând în considerare, că din acești 12 prunci, unii sunt surzi, alții muți, și neputincioși de-a cerceta școală, pentru ei, n-ar fi fost trebuința înființării postului al 4 lea învățătoresc. Afirmațiunea aceasta s'a și ținut, în ședința

reprezentanței comunale și s-a protestat contra înființării clasei a 4. Din totalitatea reprezentanților contra înființării a fost: înv. Emilian Novacovici și Simeon Câragea.

Ceilalți reprezentanți ca să facă voia antistiei comunale, să le ridice prestigiul naintea autorităților lor, au votat toți, pentru școala comunală. Din partea comunei bisericesti, luându-se în serios aceasta afacere, pentru a scăpa comuna politică (care e tot aceea, nsfiind și străini în ea) - dela edificarea școalei, carea ar ajunge circa 30-40 mii coroane, prelângă aceea, s-a cugetat și la zizănia ce ar urma întră învățătorii confesionali și cei dela școala comunală, ca să fie liniște, s-a chemat ședința comitetului și sinodului parochial, s-a pus la cale deșchiderea postului al 4-lea de învățători confesional.

Despre aceasta s-a raportat Ministrului și inspectoratului școlar: că trebuința, nu reclamă mai mult zidirea și înființarea școalei comunale în Răcășdia; de oare ce comuna bisericască a îndeplinit ea, ceiace se pretindea dela comuna politică. Până la anul 1884, comuna bisericască ave anumai școala veche ca loc de instrucție. Celelalte sale erau închiriate. Drept aceea, încă 'nainte de anul 1884, comuna bisericască s-a îteresat pentru edificarea unei zidiri școlare, cu doae sale și doae quartire învățătoarești, ect. Ca să nu se facă arunc pre creștini, pentru edificarea școalei noi, din izlazul comunei politice, partea cea unde sunt acum 140 jughere fără plantațiuni, s'a dispus, scoaterea prunilor din aceea parte de izlaz.

Decisul reprezentanței comunale s-a și esecutat, dar cu opunerea proprietarilor de pruni. Locul, devenit gol de plantațiuni, s-a esarendat locuitorilor mai mulți ani de-arândul, până ce s-a format fondațiunea cu menirea: de a se odifica din ea școala nouă. Prețul esarendării pământului însă, au remas în restanță.

La repețitele recercări, restanțierii n-au dat ascultare. Toți ceice mai 'nainte erau de acord, pentru formarea fondațiunii și edificarea școalei noi, devenind restanțieri, s-au declarat contrarii edificării școalei. Școala nu se putea edifica, fiind banii meniți edificarei, deținuți de dânșii. Ca în tot locul, așa și aicea, locuitori, cari nu erau datori fondațiuni, pretindeau și stăruiau pentru edificarea școalei. Nu se învoiau a închiria mai multe școale, având și capitalul. Cine să le fie însă omul carele să nu fie îteresat și să nisuească pentru încassarea restanților? S-au înțăles. La noaua restaurare de comitet parochial, au întrodus între membri, tot oameni, ce nu erau datori. Iar de președinte: pe Ioan Bistreanu, originar din comuna Varu. căsătorit cu Stana, fica codreanului la societatea călei ferate, George Barbu. Acesta, după ce provoacă în mai multe rânduri pre restațieri, dar totdeauna fără rezultat, îi predă avocatului din Oravița, Ilie Trailă, spre încassare.

Se înțelege, că cei renitenți își ziceau: cine îi poate sili la plătire ect. Ne corespunzând provocărilor advocațiale, au fost acuzați, judecați la plătirea capitalelor, intereselor de întâzriere

și la spese. Multora li s-a vândut pentru aceasta datorie averile. De aceea și astăzi încă se mai aude prin locuitori: “Eu am făcut un colți de școală”, altul, altă parte din școală. Dela protest nu s-a iertat nici chiar fibirăul de atunci, Biró Bela din Iam. Acesta încă ținuse pământul din Izlazul comunei în arendă. Trăgăna plățirea, în credință, că lui i să va ierta pretenziunea.

Toți cei în restanțe, în urmă deveniră dușmanii școalei și înverșunați contra președintelui din comitet Ion Bistreanu.

Banii fundațiunii fiind mai toți adunați, s’a făcut planul edificării și s’a scris licitațiune minuendă. Intepriinderea s-a dat arhitectului din Oravița, Iozef Trahanovschi cu suma de 9500 fl. Edificarea a fost gata în anul 1884 și predința în folosința comunei bisericești. Arhitectul, nu-și căpătasă însă pretenziunea completă. Mai avea cam vr’o 2000 fl. restanță. Tot pe timpul acela espirând periodul de 3 ani a comitetului parochial în fruntea căruia sta Ion Bistreanu ca președinte, la restaurare, cei înverșunați, aleseră alt comitet din cei înrăotățiți și de președinte un om incult.

Nu se știau a comoda, nici nu puneau nici o însemnătate afacerilor bisericești școlare. Comitetul era intenționat astfel ales, ca să se strice și să aducă nimicirea renumelui celor ce lucrase pentru edificarea școalei. Așa a-și fost. Arhitectul încontin tot și-a cerut restul, comitetul parochial n-a luat în considerare cererile lui. A acuzat comuna și expirând terminul dat de judecătorie, s-a scris licitația școalei noue. Protopresbiterul, Filip Adam, a eșit în fața locului. A colectat împrumuturi dela cei mai cu stare. A complectat suma de cei 2000 fl. și a achitat pretenziunea arhitectului.....

Piatra memorativă la edificarea școalei s-a zidit în front la fondament, între ambele sale de învățământ.

Școala noauă are 2 sale de învățământ, doaua cuartire cu câte 2 odăi, cuina, celar, cameră, privadă. Cuartirile sunt despărțite de salele de învățământ prin câte un coridor.

Din cuartirul școalei vechi, s-a demolat împrinezul și s-a făcut clasa a patra. Mai târziu, s-a demolat, s-a prelungit școala noauă și peste locul celei vechi, făcându-se 4 sale de învățământ și doaua cuartire în linie dreaptă, la a. 1910.

b) Mobilele și recvizitele școalei.

În toate clasele sunt: 50 bănci pentru elevi, 4 table, 4 catedre, 4 scaune pentru învățători, tabele de intuițiune, mapa comitatului Caraș-Severin, a României, Europei, Semigloburile, globul pământului (Teluriu), tabele de istoria naturală, ... tabele de fizică, ... aparatele trebuincioase, (seriile complete) pentru fizică și chimie. Tablouri sfinte 4 și o bibliotecă școlară cu mai multe sute de cărți.

c) Avera școalei.

Școala dispunea de 2 jughere pământ numit, pământul școlii “în Luncă” și litra de afară 400 st., la “Valea Piciorii”. Fondatiune nu are. Pentru acoperirea cheltuielilor se făcea arunc de 8 % după coroana de dare asupra creștinilor greco-orientali. Restul în salariul învățătoresc se solvea din cassa Sfintei Biserici. Astăzi, 1922, îl întregește Statul Român.

d) Salarele învățătoarești.

La 1907, salarele la 4 învățători erau ridicate după legea lui Apony, - la 1000 cor.

La început, salariul învățătoresc se numea : “deputatul dascălului”. Se da învățătorului ca plată: lemne, lumânări, porc, grâu, cucuruzi și 40 fl. banii. Deputatul îl încassa învățătorul - la început. Mai târziu, se încassa în legătură cu deputatul notarului comunal, prin membrii antistiei comunale. Deputatul staverit încă dela început, a ramas tot acela. Bani în să treptat, treptat se urcare la 100, 200, 300 fl. La anul 1882, salariul s’a regulat, computându-se toate emolumintele în bani

La a.1882, salariul s-a staverit egal la toți învățători cu câte .....

.....fl 300 -
Lemne pentru școală și inv. ....” 60 -
Pentru conferințele învățătoarești.....” 12 -
“ scripturistică.....” 10 -
“ famulus .....” 8 -
“ Ad. generală.....” 10 -
Dela înmormântări .....” -40

Cuarter liber și o grădină pentru legumi, dată numai unui învățător. Celalalt n’a avut.

În anul 1907, salariul de sus a picat, și s’a dat la toți învățători salare după art. de lege Aponian din 1907. Astăzi, Statul Român solvește plusul în salarele învățătoarești. Personalul școlii confesionale e statificat. Cheltuielile școlii confesionale, pentru 4 învățători

erau .....cor. 4400 -
Plata curatorului.....” 180 -
Lemne pentru 4 sale de învățământ.....” 240 -

La olaltă cor. 4820 -

Până la anul 1882, salariul învățătoresc se adună și se solvea de Antistia comunală. Dela 1882 încoace, comuna bisericească a încassat salarele învățătoarești, prin cassarii de cult. Demulte ori, cassarii de cult nu încassau toate pretenziunile cultului. Învățătorii rămâneau în restanțe cu salarele pe 2, 3, 4 luni. De multe ori 1 și 2 ani. Plata cassarilor de cult era de 2%, sau 20 fl. la an. De multe ori, cassarii de cult,

făceau și defraudări: Încăseau dela contribuenții cultului, dar nu introduceau plătirile și așa, plătitorii rămâneau în restanțe.

Pentru a se pune capăt acestei iregularități, s-a predat încassarea Antistiei comunale. Aceasta, după încassare, și-a luat ca plată, la început 20 fl. la an, mai târziu 2%, dela sumele încassate. Bani încasați, i-au deportat episcopiei parohiale, care apoi a făcut plătirile în salariul învățătoresc. Aceasta procedură se continuă.

e) Obiecte de învățământ ce se predau în școală.

Obiectele de învățământ cari se propun astăzi în școala noastră gr. or. rom. confesională sunt:

- 1) Religia: Rugăciuni, Istoria Biblică, Catihisul, Istoria bisericească.
  - 2) Limba română: Cetirea, scrierea, gramatica, exerciții verbale.
  - 3) Aritmetica.
  - 4) Istoria: României, universală.
  - 5) Geografia: Comunei, preturei, comitatului, României, Europei și celelalte continente, - Globul pământului.
  - 6) Istoria naturală.
  - 7) Fizica.
  - 8) Desemnul.
  - 9) Gimnastica.
  - 10) Cântarea: Bisericească și lumească.
  - 11) Lucru de mână după colecțiunea: "Motive românești" de Maria Cozma.
- Cursul școalei de toate zilele e 6 ani. A celei de repetiție 3 ani.

f) Cercetarea școalei.

Elevi în al 7 an, cercetează clasa I.

"	"	"	8	"	"	"	I
"	"	"	9	"	"	"	II
"	"	"	10	"	"	"	IV
"	"	"	11	"	"	"	V
"	"	"	12	"	"	"	VI

În școala de repetiție cercetează elevii dela 12-15 ani. Sunt grupați în două clase: Clasa a II. o formează acei elevi, carii au împlinit cu succes, cursul de 6 ani al școalei cotidiene. Ceilalți se grupează în clasa I. În școala de repetiție se face repetiția studiilor, percurse în școala de toate zilele. Prelângă aceia, se propune economia în măsură mai mare.

Toate clasele sunt mixte. - Instruarea se face la un loc a elevilor și elevelor.

Când pruncii împlinesc etatea de 6 ani, se înscriu la școală. La 12 ani trec în cea de repetiție. La 15 ani termină cercetarea școalei. Școala de toate zilele începe la 1 Septemvre și se finește la 31 Mai. Cea de repetiție se cercetează 3 ani. Începe la 1 Septemvre și se finește la 31 Maiu.

La anul 1821, prelegerile începeau cu 1 Noemvre și se sfârșeau la Iulie și August. Școala se cerceta numai de elevii de parte bărbătească. Numai rar, când și când cercetau și fetele, dar foarte puține. Când împlineau etatea de 6 ani, se conscriau și cercetau până la 12 ani.

g) Vizitarea școlii, examenele semestrale și anuale.

Din documente se află, ca pela anul 1837-1840, ceice vizitau școala, scriau în limba latina.

Începând de pela anul 1846, se nota vizitarea școlii în limba magiară.

Pela a. 1821 și până mai încoace, examenele s-au ținut de 2 ori în an. În luna Martie semestru I, adică: Examenul de iarnă. La acest examen a asistat cinstita comunitate. Adică: Preoții, antistia comunală, d-nii dela Camerila. Cei prezenți au scris protocolul de examen.

Examenul dela finea anului școlar se ținea, în luna Iulie. De multe ori și în luna august. La acest examen participa, cătră cinstita comunitate și Dl főszolgabiró Vogyun, ce avea sediul aici în Răcășdia. De multe ori participa și szolgabiró, **numit altcum**: Jurat - Jurosor. Apoi se aștepta local directorul de la Lugos. În urmă, după ce s'a stramutat sediul.... din Verșeți. Și ca control mai mare, se aștepta și inspectorul crăesc.

Școala, treptat dela anul 1821-1908 a fost vizitată în mai multe în mai multe rânduri. Mai nainte, până încă nu era sub stăpânirea Conzistorului, a fost vizitată cu ocaziunea examenelor, de următorii:

În 1822 de Stralucitul Dn. Szolgabiró. Numele nu-i notat.

În 1825 de la Stralucitul Domn szolgabiró de Vógyun. De Dnii de la cămară.

Pe atunci inspector al școlii, era Yrom Nestorovici. Numele acestui nu-i amintit, ci numai: "Dl inspector al locului".

În 1831-1834 tot de stralucitul Domn Feberó Vogyun și Dl notari Filip Ioanovici Șacabent.

În 1835 de Strălucitul Domn Feberó Vogyun și Strălucitul Domn Szolgabiró: Rozenicer.

În 1836 și 1837 de Dnul notareș Hoji și de strălucitul Domn Jurasor de Marsoszyi.

În 1838: " Visitata schola die 21/9 August 1838 Uroș Volici". Acesta pe acel timp era administratorul direcției în Vârșeți.

În 1839 s-a vizitat școala de Hoji Joanos noter localis.

În 1847, pelângă cei usitați din comună, a luat parte la examen și Anton Polak ispan; Hoji János jegyző előre. (Acum, subscris în limba magiară).

În 1848 de Strălucitul Domn Jurat Ujjváros.

Din 1849-1850 de directorul crăesc Vichente Babeș, cu sediul în Lugoj.

Din 1850 a vizitat școala Constandin Ioanovici. Învățătorul de atunci, Vuia Davidovici arată, că prelângă studiile prescise, a mai învățat elevii din clasele II și III și cele 8 glasuri bisericesti.

În 1852 a vizitat școala Iohan Asbé notar.

În 1853 Aprilie a vizitat școala Constandin Ioanovici.

În 1854 a vizitat Iohan Asbé notar.

În 1855 Iohan Asbé notar.

În anul acesta a urmat învățătorului Vuia Davidovici ca învățător: Avram Nedici din Oravița.

În 1856, “ am vizitat Răcășdia 29 April Consiantin Ioanovici”.

În 1860, “am vizitat școala 13 luni, Ioanovici”.

La vizitarea școalei vine pentru prima oară, subscrierea notarului Stefan Savici.

Din 1862 începând, urmează vizitarea școalei de către Conzistorul din Vârșeți, până la anul 1865. Dela 1865 Conzistorul din Caransebeș prin protopresbiterul Bisericei-albe, cu sediul în Iam. Din protocoale se vede, că cercetarea școalei s-a făcut de autoritățile bisericesti și de cele politice.

În anul 1902, 1904 și 1907 s-a acris ungurește:” Láttam Heribert, Faragó Ianós și Földi Ienó. Királ. s. tanfelügyelő. În 1923 s-a vizitat de subrevizorul român Mircea, esmis de revizorul școl. Ioan Marilă din Lugoj.

Din conspectul următor, pentru cei îndatorați a cerceta școala, începând încă dela anul 1821, și până la 1908, ne vom convinge, cum treptat s-au înmulțit numărul știutorilor de carte, atât între bărbați, cât și între femei.

An				
În Anul	barb.	femei.	Suma	
1821	30	.	30 (1 cl.)	
1822	40	.	40 "	
1823	.	.	.	"
1824	.	.	.	"
1825	75	.	75 "	
1826	63	.	63 "	
1827	50	.	50 "	
1828	45	.	45 "	

1829	.	.	.	"
1830	51	.	51	"
1831	60	13	73	"
1832	.	.	.	"
1833	50	5	55	"
1834	46	4	50	"
1835	45	1	46	"
1836	58	4	62	"
1837	55	3	58	"
1838	45	2	47	"
1839	46	.	46	"
1840	48	.	48	"
1841	.	.	.	"
1842	.	.	.	"
1843	52	3	55	"
1844	47	2	49	"
1845	50	.	50	"
1846	47	.	47	"
1847	42	.	42	"
1848	40	3	43	"
1849	37	.	37	"
1850	33	.	33	"
1851	54	4	58	"
1852	40	2	42	"
1853	50	.	50	"
1854	54	1	55	"
1855	10	10	11	"
	4		4	

1856	81	3	84	"
1857	84	2	86	"
1858	97	7	11 4	"
1859	54	6	60	"
1860	29	.	29	"
1861	41	2	43	"
1862	55	1	56	"
1863	54	.	54	"
1864	76	.	76	"
1865	51	.	51	"
1866	15	27	17 0 7	"
1867	96	7	10 3	"
1868	78	5	83	"
1869	70	.	70	"
1870	76	10	86	"
1871	69	4	73	"
1872	56	4	60	(2 cl.)
1873	98	9	10 7	"
1874	13	25	15 0 5	"
1875	11	15	12 4 9	"
1876	13	3	13 3 6	"
1877	14	6	14 2 8	"

1878	13	4	13	"
	4		8	
1879	79	46	12	(3 cl.)
			5	
1880	14	35	18	"
	6		1	
1881	14	7	14	(2 cl.)
	1		8	
1882	13	.	13	"
	2		2	
1883	13	2	14	"
	9		1	
1884	12	8	13	"
	2		0	
1885	14	10	15	"
	2		2	
	.	80	1 81	
1886	58	5	63	"
	91	43	13	"
			4	
1887	61	1	62	"
	89	51	14	"
			0	
1888	64	.	64	"
	80	22	10	"
			2	
1889	43	.	43	"
	83	23	10	"
			6	
1890	46	2	48	"
	92	24	11	"
			6	
1891	53	9	62	"

	80	26	10	"
			6	
1892	58	4	62	"
	90	23	11	"
			3	
1893	78	15	93	"
	77	12	89	"
1894	82	9	91	"
	81	12	93	"
1895	93	12	10	"
			5	
	78	16	94	"
1896	10	7	10	"
	0		7	
	89	29	11	"
			8	
1897	90	14	10	"
			4	
	10	43	14	"
	2		5	
1898	84	16	10	"
			0	
	10	51	15	"
	6		7	
1899	10	24	12	"
	4		8	
	63	50	11	"
			3	
1900	73	31	10	"
			4	
	60	28	88	"
1901	70	35	10	"
			5	

	50	30	80	"
1902	79	27	10	"
		6		
	49	37	86	"
1903	95	47	14	"
		2		
	61	49	11	"
		0		
1904	85	35	12	(2 clase)
		0		
1905	12	11	24	(3 clase)
	5	5	0	
1908	13	11	25	(4 clase)
	9	3	2	
1923	10	98	20	(3 clase)
	9		7	

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, *întocmită și reeditată* de Emilian Novacoviciu, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

XIV. Învățătorii

Învățătorii despre care avem date că au funcționat în Răcășdia, sunt:

1) *Vuia Davidovici*, născut în Ciuchici la an. 1784, a funcționat ca învățător îndată după anul 1800. Date pozitive despre funcționarea lui avem: că a funcționat numai dela anul 1821 până la 1832. Soția s-a numita "Sara", s'a născut la a. 1787, în Rusova. Din aceasta căsătorie a avut doi feciori: Nicolae născut la 1825, diacon în loc și Constandin repăosat mic. Sara, soția lui Vuia, a repăosat mai nainte. S'a înmormântat în cimiterul vechiu. La cap, soțul său i-a pus o cruce de piatră. Nu mult după aceea a repăosat și feciorul Nicolae, în urmă și nora lui Anisiea. Vuia a ramas cel mai din urmă. El a repăosat la anul 1855, s-a înmormântat lângă membrii familiei sale. Vuia, n-a avut nici o rudenie, ca să îngrijască de înmormântarea lui. Pre el, comuna l-a înmormântat, pre care a servit-o până la resuflarea cea mai din urmă. A fost învățător harnic, de model. Școala lui au cercetat-o nu numai pruncii comunei sale; ci părinții din alte comune, își aduceau pruncii la Vuia la școală. Era dedicat cu totul tot carierei învățătoresți. Propunea în școală: cetirea, scrierea, cioslovul, psaltirea, socoata, polița câmpului și glasurile. Când era în noapțile spre zile mari, ca la Crăciun, Paști, școlarii durmeau la școală. De aci, când începea utrenia, mergeau în corpore la biserică. La finea liturgiei câte doi școlari spuneau oroția. Pre capul elevilor preserea făină sau cenușă, ca pruncul să apară bătrân. De pre scaun, în mijlocul bisericei, făceau mângăerea creștinilor de sfintele sărbători, după lungul post de 7 săptămâni. Din școala lui au ieșit cei mai mulți preoți:

- a) *Rusnuri Buzugom*, născut la a. 1820 preot în Cârnecea.
  - b) *Petru Cherla*, preot în Banloc.
  - c) *Pau Pența*, fost preot în Socolari. S'a necat la zipostit cu un os de găină și-a reposat
  - d) *Ion Pența*, fost preot în Jamul mic.
  - e) *Stefan Imbri*, fost preot în Poiana lângă Caransebeș.
  - f) *Pavel Brăilă*, fost preot în Bolvașnița.
  - g) *Iosif Crăciunel*, preot în Fizeci.
  - h) *Nicolae Ieremia*, fost preot în Ghilad.
  - i) *Nicolae Negovan* învățător în Ruginosu.
-

Dacă vom privi documentele vechi, vom afla, că tot ce s'a ținut de scrisoare și concept, numai mâna și produsul lui Vuia a fost, încă de când a început ca învățător și până la moartea sa. Poporul și astăzi, după atâția ani, cu drag își aduce aminte de el, povestesc faptele lui, și-le lasă moștenire din gură în gură.

Pentru a i se vedea inteligența, las mai jos un contract, scris cu litere latine, după scrisoarea cu cirile, - bucoavne:

Contract. "Pentru mai bun încrezământ, care subscrisu am vîndut 5 Pruni de rod din zecatoare preste appa Preotului Nicolae Pelovici iară de pre lângă moșia lui în bani gata 5 fl. în perit de tot!

Care eu nici altul din familia mia nuare mai mult la a cestia vînduți pruni a căuta mai mult să nu aibă cu acestea adeverez;"

Răcășdia, în 13 Aug. 1850.

În fața noastră: † *Iannoș Dragoi*

† *Iancu Măzăran* vinzători

Vuia Davidovici m. p.

iscălituri de nume.

Locul, unde zace soția s'a Sara, l-a înșămnat dânsul cu o cruce de piatră. Locul sau, al aceluia, despre carele cu drag vorbesc bătrânii și cei ce au auzit dela bătrâni, - nu e înșămnat cu cruce de piatră; dar nici cu o cruce corespunzătoare meritelor lui, ca fost luminător al Răcășdienilor, pre acel timp, când foarte greu se putea cineva împărțăși de carte.

2) *Avram Nedici*, născut în Oravița-română, a funcționat dela 1855-1858. De aci s'a dus ca învățat în Oravița.

3) *Costa Ungureanu*, născut în Sasca-montană, a funcționat dela 1858-1859, apoi a rentors în Sasca ca învățător.

4) *Nicolae Eremia* nascut în Vraniuți, a funcționat dela 1859-1864. Dela 1864-1865 a fost fără funcție. Apoi dela 1865-1866 a fost repus și cu finea anului, a fost amovat pentru totdeauna din funcția învățătorească. În Răcășdia n'a reposat. A avut un fecior numit George neguțător în loc.

5) *Petru Cherla*, născut în Răcășdia, teolog, a funcționat dela 1864-1865, ca suplent.

6) *George Encia*, născut în Coștei, a funcționat dela 1866-1867. De aici s'a rentors în satul său natal ca învățător.

7) *Ilie Iana*, născut în Oravița-română, a absolvat preparandia din Arad și Teologia din Caransebeș. Are 4 clase normale. Vorbește cătră limba română și pre cea germână. A

funcționat dela 1867-1882, la clasa I. Dela 1886 ca învățător la clasa a II. până la 1894. Dela 1894-1904, pentru necunoștința limbii magiare, a fost transferat la clasa I. La anul 1904 a fost pensionat.

Dela 1882-1886 a fost fără post, casat prin sentință.

8) *Savu Micșa*, a studiat preparandia din Arad, a funcția ca învățător dela 1872-1881 la clasa II. S'a dus în România ca notar.

9) *Simeon Ciulin*, născut în Răchitova, a funcționat la școala de fete dela 1879-1880.

10) *Dimitrie Popovici*, născut în Mircovăți, teolog și pedagog, a funcționat dela 1881-1882.

11) *Emilian Novacovicu*, născ. în Gherboveți 1862, căsătorit cu Ecaterina, fca preotului Iacob Muntean din loc. Ne având copii, ține în îngrijire pe nepotul Emilian, dela fratele său Iosif Novacovicu din Gherboveți. Are 4 clase normale și pedagogia din Caransebeș. A fost învăț. în Gherman la 1881. Din 1882-1908 a funcționat ca învăț. în Răcășdia. Până la 1894 la clasele: I., II: și III. Dela 1894-1906 la clasele: IV., V. și VI. Iar dela 1906-1907 la clasa III. și IV. Dela 1907 -1908 la clasa I. La I. Nov. 1908, a fost pensionat forțat, de fosta stăpânire ungurească pentru ținută sa românească. Vorbește limba germână și ceva ungurește.

În Oct. 1916 a fost internat în Kabold din jud. Șopron, până în Mai 1918. În revoluția din 1918 a fost preș. comitetului național.

Sub ocupațiunea sârbească, a fost arestat în comună și la comanda militară din Biserica-albă, internat în comuna, apoi refugiat în zona română. După preluarea imperiului român, a fost denumit primarul comunei. Pentru ținută sa românească și pentru meritele sale pe teren cultural, a fost decorat cu coroana României, în gradul de cavaler, publicat în Monitorul Oficial din 2 Ianuarie 1923, pag. 10249.

La 1922 a fost reactivat ca învăț. provizor la clasa a III. din Răcășdia. A scris "Folcloristica română" partea I. și a II., apreciate de Academia din București și altele. Deputat Congresual bis. ect.

12) *Nicolae Mircea*, născut la 1864 în Ciclova română, căsătorit cu Ogrinca, fca repăosatului George Goian din loc. Are doi feciori și o fată, Cornel, preot în loc; Octavian, comerciant. A funcționat ca învățător în Sasca. Dela 1882-1883 ca învățător în clasa II. în Răcășdia, apoi s-a mutat în Ciacova ca învățător. A stat câtva timp fără post. de aci, în Sasca-română, apoi în Sasca-montană. Dela 1904 ca învățător în

Răcășdia, a început la clasa I., apoi la clasa II. A studiat 4 clase normale și preparandia din Caransebeș. Vorbește germâna și magiara.

13) *Achim Miloia*, născut în Fizeci. A funcționat dela 1883-1885 ca învățător în Răcășdia. A devenit ales în Ferendia.

14) *Silvia Ciulin*, născ. 1887, are 2 clase civile din Oravița și pedagogia din Caransebeș. Din 1905 funcționează ca învățătoare până astăzi. S-a căsătorit după învă. G. Guga.

15) *Petru Bizera*, născ. în Soceni, funcționează ca învățător provizor dela 1908. 1. Sept. - 1909, apoi în Coștei, Vărădia. Astăzi e preot-înv. în Deta.

16) *Gheorghe Guga*, născ. în Maidan la 1887. Are 3 clase civile din Oravița și pedagogia din Caransebeș. A fost învă. în Șipet în a. 1907-1908. Din Oct 1908 funcționează ca învă. în Răcășdia, până astăzi. A luat parte în războiul mondial. Din cetatea Premysl a fost prinsioner. Din 1917 ca voluntar, a participat la toate mișcărilor, în calitate de suboficer în armata română. Apoi ca oficier detașat la biroul transporturilor militare. După demobilizarea din 1919 și-a reocupat postul învățătoresc. Căsătorit cu învățătoarea Silvia, fica preotului Simeon Ciulin din loc. Are un fiu: Aurel și o fată Minerva.

17) *Silviu Verca*, învă. la clasa III. În 1922 a trecut la administrație, ca preot în Sacul. Căsătorit cu Lucreția, fica învă. Jivan Belca din Ciuchici. Are o fată: Steluța. Are matura și iura.

18) *Emanuil Imbri*, fost învă. prov. 1920 la clasa I. Are 4 clase civile și pedagogia din Caransebeș. A fost definitizat învă. în Macoviște.

Din școala Răcășdiei, în timpul mai nou au mai eșit

Petru Muntean, preot în Naidaș.

Aurel Iana, preot în Maidan.

Pau Bufanu preot în Coronini. La început a fost poștar reg. în loc.

Ignea Imbri, ofițir Orăștie.

Petru Bălica, căpitan în armata Română.

Iosig Caragia, preot Mercina.

Ion Pela, codrean la Călugăra.

Nicolae Pela, vigil la calea ferată Berligi.

Petru Bumbu, vigil la calea ferată Biserica-albă.

Costa Goian, “ “ “ “ Oravița.

Ion Goian, “ “ “ “ “

Dumitru Mândru, “ “ “ Ciclova.

Tudor Albu “ “ “ “ Loco.

George Cruța, “ “ “ Loco.

Ioan Balica, magiarizat în Banfi Ianos, vigil de gară.

Emilian Novacovici, student iurist.

Ion Pența, referent școlar Caransebeș.

Dr. George Stoian pretor în Loco.

Aurelia Ciurea.

Elena Mircea, oficială.

Ion Pența, contabil.

George Sfera, oficial la calea ferată și alții.

Punându-se în anul 1894 baza unui cor de bărbați, li s'a dat dreptul tineretului din comună ocaziunea, a se interesa și de lectură. N'au ramas numai cu cunoștințele primite din școală, ci și-au abonat foi. În orele înainte de începerea instrucției, își împrumutau unul altuia foile, și-și comunicau veștile mai însămnate, ce le-au cuprins din ele. Înv. Emilian Novacovici, - a comandat pe adresa sa, preste 200 exemplare din Poporul Român din B.-Peșta și le-a distribuit între cetitorii abonați la dânsul. Pensionându-se, i s-a luat puțința, de-a putea distribui foile între abonenți. Astăzi, toți cei ce cetesc foi, se și cunosc dintre acei vrâsnici, carii au ramas numai cu suvenirea, că au fost la școală.

În fie-care zi de repaus și sărbătoare, cei cu foile, ieșau afară la stradă și le ceteau. Moșii, babele și cei dornici de noutăți, se strângeau grupuri în jurul lor și sorbeau cu lăcomie veștile ce le aduceau foile. Atunci, nu era stradă în care să nu fie abonat cineva la câte o foaiă. Și nici nu era tinăr sau bătrân, carele să nu fi știut ce se petrecea în lume. Bibliotecă cu mai multe sute de cărți are: "Reuniunea Voința". Mai fiecare tânăr, își are biblioteca sa micuță. Sunt mulți tineri, cari citesc romane și cărți de valoare.

Astăzi sunt foarte puțini abonați la foi, circa 10-20 inși, - foi ca: Dacia, Înfrățirea, Patria, Libertatea, Voința Banatului.

În fie-care anul nou, se înpreșchiau în comună 200-300 exmplare din diferite calendare.

XV

Starea culturală

a) Cetirea și scrierea.

Poporul din Răcășdia și-a primit cultura în școala sa încă din vechime. Bătrânii gârboviți îi auzim recitând: “ Polița câmpului, orășii de Paști și Crăciun”.

Mulți își subscriu numele cu bucoavne. Școala din Răcășdia a respândit cultura, nu numai între fii săi, ci și între străinii aduși la școala noastră, încă de prela anul 1825. Mulți preoți și învățători au eșit din școala noastră în vechime. Pe atunci nici cei dedicați preoției, n-aveau darul perfecțiunii cetitului și scrisului; cu atât mai puțin însă poporul carele, pe acele timpuri, numai silit cerceta școala. Nu erau pe acele timpuri ziuare și foi care să deșchidă mintea, de aceea lectura și-o lua poporul numai din cetirea cărților bisericești. Nu se îndeletniciau nici cu aceasta toți... De cari s'a prins ceva urmă a cunoștinței de carte, se mărginea știința, numai la aducerea aminte, că a fost la școală. De aceea, aflăm o seamă de bătrâni, carii alt ceva decât să-și poată subscrie numele - nu știu. Răul acesta, s'a transplatat din generațiune în generațiune, până în timpul de față. Și după ce am scăpat de greomântul bucoavnelor și am intrat în ușurința cetitului și scrisului, cu literele noastre latine, încă se mai află mulți, cari șau neglijat cultura câștigată în școală, de și-au apărut în timpul mai nou foi redactate cu litere latine, - totuși, - au ramas numai cu suvenirea, că au fost la școală și-și poate cu greutate subscrie numele.

Școala înv. Savu Micșa, și-a acelora ce-au urmat după dânsul, au dat un număr mai mare de cunoscători ai cetitului și scrisului.

Până la anul 1882, în comuna noastră, n'a intrat alte foi cetite de popor, decât numai “Luminătorul” din Timișoara. Și aceasta, numai la o singură adresă. Dela anul 1882 și până la 1907 treptat s'a lățit și introdus dragostea de cetire în popor. La anul 1907, cu bucurie, s'a putut constata, că mai nu lipsea casă, în carea, dacă nu întra câte o foaie, apoi desigur trebuia, să între câte o broșură, istorioară ori calendar.

Fie-care în parte și-a adunat, formându-și pentru sine câte o bibliotecă din foile și cărțile ce și le-a comandat. Numărul celor ce știau ceti și scrie, de ambe sexe se urcă la aproape 2000.

Prela anul 1886, la inițiativa înv. E. Novacovici, s'a încercat înființarea unei societăți de lectură. S'au înscris membrii. Taxele s-au încasat. Statutele au fost înaintate, - dar respinse. Sume încassate au ramas în păstrare la fostul cassar Nicolae Simion.

La anul 1908 au intrat în comună ziuare cetite de intiligență și popor: “Tribuna”, Arad, 15 ex.; “Drapelu”, Lugoj, 3 ex.; “Țara Noastră”, Sibii, 1 ex.; “Gazeta Transilvaniei”, Brașov, 2 ex.; “Gazeta de Duminică” Șimleul, 3 ex.; ”Progresul”, Oravița, 4 ex.; “Poporul Român”, Budapeșta, 200 ex.; “Cucu” și “Foaia Ilustrată”,

15 ex; “Lupta”, 2 ex.; “Economia”, Caransebeș, 2 ex.; “Transilvania”, Sibii, 1 ex.;” Libertatea”, Orăștie, 3 ex.

Prelângă acestea, foile oficiale: La biserică: “Foia Diecezană”, Caransebeș 1 ex. La școală: “Nepátlók Lapja” (în limba mag). 1 ex. La comuna mpolitică: “Lumina”, Ungaria”, “Severinul”, “Poporul” și cele ce apar în limba magiară.

b) Dialectul cu particularitățile lui.

Pentru ilustrarea graiului poporului din Răcășdia, aduc o poezie și mai multe cuvinte bănățene. Din acestea, se vede dialectul cu toate particularitățile lui. Graiul e curat românesc, cu puține cuvinte luate din limbi străine, dela popoarele cari au locuit pe aici, pe cari le foloseau pentru ca să se poată înțelege cu fostele stăpâniri de odinioară. În viitor, limba se va curăți de străinisme. În direcția aceasta lucră toți tinerii de astăzi, înțelegința și Statul Român, ca astfel să fim unificați și în limbă.

Cântec.

Tu șie duși bagio-n lumie,	Acolo-i lumina.
Ia-mă bagio și pră minie	Și boieri or întrăba:
Fă-mă brău prângă și-ciene.	Șie lumină este asta?
Dă-ți rușinie dă brău,	Asta-i luminăi dă ciară,
Fă-m-o pană dă să fiu!	Și-o mândră din altă țiară.
Fă-m-o pană dă zuzău	Și asta-i lumină de său,
Și mă poatră-n capu tău.	S-o duc în statu mieu.
Ungie boierii s-or aduna,	

Cuvinte.

Bași, dă giaba. = Tocmai înzădar.

Dârnieșcie, urnieșcie. = Mișcă din loc.

Năpustăt. = Părăsăt.

Arie biglă la foalie. = Aglomărație de untură la burtă.

Îți dau căta răgazî. = Nițică pauză.

Să fașie izadă. = Risipă.

Miernuieșcie, = Resfiră, prăpădește.

Șie nălăgiesc. = Asaltează, aglomerează.

Ie bâzgoiat. = Desmerdat, afectat.

Cu zălăvatu. = Cu mulțimea.

Abia m-am desbaierat de iel. = Eliberat.

Slabie cofârță ai. = În cap, păr împletit, puțin.

Ugiră. = Remaseră.

Nu-i dă șuguit. = Glumit.

Zălășît. = Sărit.

Ociesîășîciecie, ogoișfe. = Ai pace.

Zăpsât. = Surprins, - prins fără veste.

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)**

XVI

Ocupațiunea

a) Lucrarea pământului.

Din timpurile vechi, locuitorii comunei Răcășdia, se ocupau mai mult cu economia de vite. Hotarul comunei era acoperit cu păduri de fagi și goruni. Numai după ce pădurile s-au târsit, locuitorii au început treptat, a se ocupa din ce în ce tot mai mult și cu economia de pământ. Ramura principală de câștig astăzi o au, din prisosul recoltei pământului.

La început, locuitorii comunei, puțin pământ și-au cuprins. Le făcea greotăți scoaterea pădurei, de aceea, nu se prea îmbulzeau cu cuprinderea pământului. Prelângă acea, pământul târsit și folosit ca agru, era supus dării, dijmei și zăciuielor, apoi robotei, ce-o făceau Statului ca domn feudal. În modul acesta a rămas o parte însemnată de pământ, din hotar neocupată,- pe sama Statului. Domnul numit: Vogiu în demna oamenii să-și cuprindă pământ cât de mult, zicând: “că va veni vremea odată, când ați dori să aveți pământ și atunci, veți trebui cu bani grei să-l cumpărați și nu veți putea”. Așa a fost!!

Pământul ramas pe seama Statului, s-a vindut Societății călei ferate, foste Austro-Ungare. dela aceasta Societate, locuitorii comunei au rescumpărat: Nivile de tufă, plaiurile de vii și ocoalele.

Societatea și astăzi încă mai dispune de un număr însemnat de plațuri de case, de mai multe ocolae, scursuri și de doaze table de pământ constatatoare din mai multe jughere. Una din tablele acestea se numește: “Dumbrava” și are 400 jughere; alta: “Überlont” lângă sat, la drumul Săschii, 275 jughere. Pământele fostei Societăți, în baza legeri Agrare, sunt expropriate de Statul Român, în scopul de împroprietărire a țaranilor români lipsiți de pământ.

Pre plațurile de case, locuitorii și-au construit case din lemne. Pentru folosința plațului, plătesc în tot anul o taxă de câte 10-20 K., după valoarea pământului și pozițiunea lui. Iar pentru un jugher, din acel pământ plătesc Societății, o arendă anuală de 40-60 Kor. Pământele se esarendează tot din 2 în 2 ani. Un an pentru cultura de cucuruz și al doilea - pentru grâu. După o arendă de câte 4 ani, se lasă ca soat, în odihnă un an, pentru pășune.

Dacă locuitorii comunei nu-l esarendează pentru pășunarea vitelor lor, atunci, îl esarendează altor străini, pentru pășunarea oilor. Ca pășune se esarendează anual cu câte 8-10 Kor. Celelalte plațuri de case și pământ, din întreg hotarul comunei, se află în proprietatea locuitorilor, carii sunt toți români, încă dela început și până astăzi.

Un plați de casă cuprinde 600 st. □. O nivă de tufă are 1200 st. □. Ear un jugher de pământ 1600 st. □. Ocoalele n-au

mărime acurat stabilă. Plațul de afară, litra întregitoare, 400 st. □. Plațuri vechi de case cu câte 600 st. □ sunt în comună încă dela început . . . 373.

Pământul hotarului întreg, are cam 6799 jughere catastrale, împreună cu izlazul, carele numără 400 jug.

Din acestea pe sama bisericei sunt: 3 sesiuni, cu câte 30 jugere. Pe sama școalei 4 jugere. Până la 30 jugere castrale de pământ, dispun abia 2-3 locuitori. Cam vr-o 50 locuitori dispun de circa 20 jugere. Peste 10 jugere vr-o 100 locuitori. Cei mai mulți posed sub 10 jugere. Puțini sunt, carii, decât casa și plațul, de altă avere nu dispun. Acestea se susțin ca zileri, lucrând la cei mai în stare bună. Alții se ocupă cu alte ramuri ale economiei. Cei ce locuiesc în case pe plațul Societății, se numesc jeliri (vacanțași).

În vechime se ara cu plugul făcut din lemn. Se grăpa cu loitra și cu grapa, făcută din spini. La plug se înjugau 4-6 vite: Un om purta vitele pre briazdă, altul ținea răstăul dela cârcel ca roata rotilelor, să nu iase din breazdă; iar cel mai puternic purta plugul de coarne. La arat trebuiau câte 3-4 oameni. Arătura însăși era foarte necorespunzătoare. Se ara coaja pământului de 3-4 degete. Sămănatul cucuruzului se făcea cu sapa, în distanțe de 2 pași cuib de cuib și între vrâste - asemenea. În cuib se puneau câte 5-6 boabe. La săpătura primă, adecă după graiul poporului, la “prășătură” trebuiau câte 16-20 oameni. Îngropatul de asemenea se făcea foarte greu. Recolta era de abia suficientă.

Astăzi s-au introdus pluguri tot din fier. Grăpe asemenea. Arătura se face cu câte 2-4 vite, în afunzime de 2 dcm. Sămănaturile de cucuruzi se fac pre fundul brezdei, ori se samănă, după ce s-a arat locul, cu o mașină, numită: “sămănătoare”. În urma ei se grăpează locul. Distanța între cuiburi și vrâste e de un paș; iar în cuib se samănă câte 3-4 boabe. Recolta e mult mai satisfăcătoare atunci, când sămănaturile de cucuruz se fac în pământul ogorât (arat) încă din toamnă, ori din vara trecută. În acel caz, pământul, în anul de lucru e sfărâmicios, nu cresc în el buruene, și conține prestevară revenială. Cucuruzul produce rod îndoit. Sămănatul cucuruzului începe de comun din 25 Martie și ține până după 23 Aprilie.

Prășitul cucuruzului se face cu plugul de prășit, iar îngropatul cu plugul de îngropat. Pentru ridicarea și îndreptarea firelor trebuesc la prima și a doua săpătură, numai câte 2-4 oameni. Dela introducerea plugurilor de prășit și îngropat în economie, munca oamenilor foarte mult sau ușurat. Pământul încă de atunci a devenit mai sfărâmicios, buruenile au dispărut.

În cuiburile de cucuruzi se pune și câte 2 boabe de păsule. În distanții mai mari, tot în cuiburile de cucuruzi, se samănă și sămânța de curcubete (dovleți).

Tătar din care se fac mături, se samănă la capetele holdei și pe mărgini. Printre vrâstele de cucuruzi se samănă și pasule “cuiburie”. Culesul păsulei de pe cucuruzi, se face de comun

'nainte a culesului de cucuruzi. Cucuruzul se culege prin Septembrie.

În economie mai mare pond se pune pe recolta de cucuruzi, pentru că cu el se nutresc, nu numai vitele, ci chiar locuitorii mănâncă "mălai", și colesă. Prisosul îl și vând pentru trebuințele casei.

După cules, imediat se cară tuleii acasă. Locul în care a fost cultivat cucuruzul se numește "ponou". Toamna, din Octomvre și până prin Decemvre, ponoavele se ară, apoi se aruncă grâu de toamnă și se gropă. Alții proced în altă formă: distrug mușuroaele de pământ adunate împrejurul firelor de cucuruzi, cu sapa, ori cu grapa. Aruncă grâul de toamnă, îl ară și în urmă brezdele le netezesc cu grapa, aceasta procedură e mult mai rentabilă, pentru că firicelele debile de grâu, avându-și rădăcinile mai afunde în pământ, nu le poate scoate și sufla vântul, ca din sămănăturile făcute pe vârful brezdei. Însuși recolta în forma aceasta, e mai înbelșugată. Spicele îngreunate de boabe, în urma unei ploii aplecate la pământ, avându-și tăria în rădăcini, după trecerea viscolului, cu ușurință se ridică iar în poziția lor naturală; pre când celelalte, odată aplecate pe pământ nu se mai ridică. Spicele rămân goale, economul are pagubă enormă.

Din cauza vântului mare care mai în toată vara suflă, s-a usitat sămănarea grâului sub brează . . . . .

Grâul se plivește de buruene. Prela 29 Iuni, fiind recolta coaptă: un individ cosește, altul strânge de pe otcoș și-l face copițele, altul adună copițelele pre funiile făcute din grâu, - iar altul, leagă copițelele făcându-le snopi. Snopii se fac cruci (crâstași) mici: din 13 snopi, mari: din 19 snopi. Locul se grebluește, strângându-se spicele. La vr-o 2 săptămâni după aceea, se cară la ari pentru treeratul cu caii, boii, ori îl duc la mașinile de traerat cu oburi, de cari sunt în comună mai multe.

Grâu scos din paie, se adună la stăjer (parul din mijlocul ariei, în jurul căruia se învârt caii) se vântură cu moara de vânturat. Numai când suflă vântul tare, îl aruncă în vânt, alegând boabele din pleve.

Imediat, după trăer, grâul se și vinde.

Pentru casă, își oprește economul numai sămânța și cât îi lipsește pentru praznic.

Mai de mult, era usitată sămănarea grâului de primăvară, numit: "ieriță". Astăzi nu se mai cultivă.

Săcară, foarte puțină se samănă, numai pentru că din paie ei lungi, să împletească funii, de legat snopii. Ca nutremânt, - nu se obicinuește.

Orzul, se samănă Toamna și Primăvara. Cel din Toamnă sămănat, nu e atăcat ca cel din Primăvară de călbază (nește melci, ce-i sug verdeța din frunze). Ovesul se samănă prin luna Martie și April.

Atât grâul, cât și orzul și ovesul formează ramura principală de comerci, din carele economii își acoper trebuințele bănești. Cânpa se cultivă numai pentru trebuința

casei. Inul numai în vechime se cultivă. Pentru comerci, aceste plante nu se cultivă, de și ar fi de dorit!

Ca plante pentru nutirea vitelor se cultivă: trifoi de 3 ani, de cel de 12 ani, adecă luciernă, măzărliche (bicliță), mohor.

Tot ca nutreți pentru vite, se lasă livezi în cari crește de sine iarbă, fân pe locurile umedoase, cu poziție joasă, numite: “mârcule”, “rături”, - pe lângă văi și râuri.

Bucatele produse în hotarul comunei noastre, unora le trec preste trebuințele lor, de aceea prisosul îl vind în târgurile din orașele vecine: Oravița, Sasca. Alții însă, cari nu dispun de pământ suficient, sunt avizați a-și cumpăra bucate dela conseteni, - eventual din piețele orașelor vecine.

Pentru arătura unui juger de pământ (1600 st. □), cei carii nu dispuneau de vite, plăteau câte 10-12 cor. Astăzi (1922) 200-300 lei, dejunul și prânzul pentru 2 persoane. Pentru grăparea unui juger se plătea 2 cor. Pentru prășirea și îngroparea cu plugurile prin cucuruzi, de fiecare rând 2 cor. - 50 lei. Pentru un transport cu carul din hotar a recoaltei se plătea, din apropiere de comună, 50-80 fileri, din depărtare 1 cor. 1 cor. 40 fileri (50 lei). Pentru o cărătură a cerealelor în târgul Orăviței 4 fileri de un “metru” (o măsură de 20 litre). La B-albă și Sasca câte 8 fileri de o măsură. Astăzi 1 leu. Un ziler, prelângă cost, primește la o zi de sapă 1 cor. - (20 lei). Fară cost 1 cor. 60 fileri. (30 lei). Pentru cositul, legatul și crâstășițul unui juger de grâu se da la acord o plată de 6-8 cor. și merindea trebuincioasă, pentru 4 persoane.

Pentru o zi de coasă la grâu, ori trifoi, fân, oves, orzi 2 c. - 2 40 c. și mâncarea. Astăzi (1922) 50 lei și 100. Dacă vr-un proprietar de pământ, carele nu posedea brațe lucrătoare în familie, ca să-și ușureze grija de a-și cauta la fie-care perioadă de sapă argații, tocmea cu cineva la acord pentru un juger de cucuruzi o taxă de 24 cor. Pentru aceasta sumă, respectivul acordat avea să samăne, prășască, îngroape, culeagă păsulea, cucuruzul, taie tuleii, să încarce la loc și acas să descarce carul de cucuruzi. Mâncare - nu i se da.

Alți proprietari dau împarte pământul, atât pentru cultura de cucuruzi, cât și pentru grâu. În acel caz, cel ce a luat împarte, e dator, - ca dela început și până la fine, să supoarte toate lucrurile trebuicioase: Să împartă tot produs în doauă părți egale. Proprietarul își alege o parte, care-i convine lui, - pe carea e deobligat cu carul, să-i-o transpoarte și sue în podul sau hambarul său.

Păzitorii de câmp, agrii, se numesc: “soboși”. Mai demult aveau ca plată de fie-care juger - fără considerare că cu ce va fi sămănat, câte o ochă de cucuruzi. Pe acele timpuri era bine, că dacă, se făcea cuiva daună și nu era aflat răufăcătorul de răle, păzitorul lăsa plata lui și întorcea încă dela dânsul pentru acoperirea pagubei. Păzitorul avea uneori și 100 cor. anual și nu răspundea pentru daunele ne aflate.

Păzitorii de câmp sunt 6 înși.

b) Creșterea

Prelângă câștigul ce-l capătă locuitorii din prisosul recoltei din pământ, mai au și dela creșterea și îngrășarea vitelor. Locuitorii cresc junci, mânzi pentru trebuințele lor, - mai mult însă pentru vânzare. Asemenea îngrășe boii și porcii, pentru vânzare.

Vitele mari cornute prin taorii cumpărați dela Stat, s-a îmbunătățit rasa așa, că din vitele mici albe, cum erau încă din vechime, prin încrucișare cu soiul taorilor pinzgău și șvițiera, am ajuns acolo, că și la noi s-a lațit aceste soiuri de vite cornute.

Caii sunt mărime mijlocie, acomodați pozițiunii hotarului comunei noastre.

Oile de astăzi sunt cu ceva mai mărunte, ca oile avute în trecut.

Porcii foarte rar se prăsesc cu scroafele ce le posed proprietarii. Boalele au șters voința locuitorilor de a se ocupa cu înmulțirea lor. Cei mai mulți porci pentru îngrășare, se aduc din satele de prelângă Dunăre, - porci sârbești. După conscripția din anul 1895, s'au aflat înscrise la pășune:

cai.....	130
vaci.....	252
juncii.....	- n-au avut pășune.
boii.....	- “ “ “ “ “
oi	2545
porci.....	258
capre.....	40

Păstorii de cai se numesc: “Cicoși”. Pășunează caii în partea SO. a comunei, în locul numit: “Șomârdoale”. Plată de cal avea păzitorul, pe un timp scurt de 2-3 luni, câte 2 cor. de cap.

Plata “văcarului” era 2 cor. de cap, pe timpul dela Maiu până la 6 Dec. Vacile au pășunea în izlaz, locul fără plantațiunea de pruni, în complexul de 140 jugere. Mai au pășunie și în “Dumbrava” și după tăiatul grâului, prin grâniștile din țarină. Cu vacile pășunează și juncii și caprele.

Boii n-au loc destinat pentru pășune. Păzitul oilor se zice: “păcurari”; ajutorul păcurarului se zice “pohari”.

Oile pășunează izlazul întreg pe sub pruni. După cositul grâului și tăiatul tuleilor, pășunează de-arândul pe întreg hotarul comunei, în “țarină”. Plata de oaie 1 cor., dela S. George 23 Apr. - 26 Dec. St. Dumitru.

“Porcarul” păzește porcii în “utrenia satului” - în jurul satului. Avea plată de un porc 2 cor., pe timpul de 1 Ianuarie până la 31 Dec.

Văcarul și porcarul își primesc plate încasată de Antistea comunală.

Păcurarul și Cicoșul își primesc plata dela proprietar, din mână.

Mai ‘nainte, toate plățile se solveau păzitorilor direct din mâna proprietarului, nu prin Antistia comunală.

c) Vieritul

În partea N. a comunei, în direcția OV. se află un șir de coline, numite; “Dealul viilor”, “Dialul Poliței”, “Colnicul”, “Obreja”.

Încă din vechime erau cultivate cu vii.

Pe vârful acestor coline și în partea opusă, sunt plațurile - extravilanele, cari asemenea erau cultivate cu vița de vie. Soiuri vechi de vițe erau: Cajarca (negrii), dinca (roșii) și magiarca (albi). Mai erau soiuri alese. ca “țâța caprei”, “tățâioara”, “bosțioaca”.

Aceste soiuri de vițe au ținut până la a. 1883, când apoi de tot au fost pustiite de “filoxeră”.

După imporarea viței americane, locuitorii ca zileri, lucrând în viile nemților din Verșeți și Biserica-albă, au început a-și lua câte o viță doauă din aceste loze, numite: Riparia, hotelo, pe cari le-a sădit, la început prin grădine. Rodul hotelo, i-au îndemnat a-și rigola și ei ca nemții pârloagele și au începe de nou cu sedirea hotelo, în locul îndigenei stirpitate prin “filoxeră”. Alții, mai în stare bună, și-au procurat vițe oluite, pe cari le-au sedit în pârloagele rigolate.

Strugurii primilor cultivători, acum, după resădire, le-au servit numai pentru gustare. Gustul delicios al strugurilor doriți de atâți ani, i-au pus pe lucru . . . Pârloagele, ce erau până aci fără preți, începură a-și reprimi importanța avută. Rigolarea lor, apoi sădirea cu hotelo și oltoi de diferite soiuri, s-au generalizat. Pârloage nu se mai găsesc. Dealurile de odinioară, pustiite de “filoxeră”, își reprimire decorul din trecut. Vinul însă nu-l pun în comerci, - îl folosesc pentru trebuințele proprii.

În vechime, pe când se încassa zăciuală, dijma, în loc de dare monetară, produsul recoltei în strugurii din plaiurile de vii, nu era permis. nimerui, începerea culesului, până ce nu era lăsat ordin dela mai marii “Camarilei”, scaunului, după care apoi toți odată începiu culesul.

Recolta în strugurii din grădinile extravilane, nu erau supuse dijmuirei; dar pentru aceea nu era permisă culegerea mai ‘nainte, de culegerea recoltei din plaiuri.

Și astăzi, încă se mai păstrează datina veche, de a nu se începe culesul strugurilor, până nu se ordonează timpul

culesului de primăria comunală, care ordin, nu se prea respectează. Vinul produs din strugurii culeși după voința proprietarilor, nici nu-și are calitățile sale. Cauza e deci, culegerea prea timpurie a strugurilor. Păzitorii de vii, numiți “pândari”, au plată de jugere 4 Lei.

Printre șirurile de vie se cultivă: ciapă, usturoiul, chișărăul, crastaveții, pepenii, liubenițele și varza.

Prin vii sunt plantați: Perseci, vișeni, pruni, cireși și nuci.

Pozițiunea locurilor de vii e plecată cătră SO. și e prielnică, fiind clima corespunzătoare.

Contra morbului de frunze numit “peronospora”, viile se pumpează de mai multe ori, cu o soluțiune de cupru (piatră vântată), amestecată cu var.

d) Meseriile.

Din început locuitorii comunei nu erau obicinuiți a îmbrățișa meseriile. Lucrurile trebuincioase și-le procurau din orașele vecine. Cele neapărat trebuincioase economiei de câmp și-le tocmea însuși ei.

Răcășdia stând aproape de Oravița, meseriașii străini nu s-au stabilit aci.

Părinții cari aveau mai mulți fii, mai bucuroși îi țineau acasă, și le împărța între ei puțin pământ ce-l avea, decât să-și dea copii la vr-un meșteșug. Când totuș, câte un părinte, forțat de sărăcie, era nevoit să se despartă de fiul său, prefer al aplica mai bucuros undeva ca slugă, sărvitor, - dar la meserie nu-l da. Meseria, zănatul, o considera ca ocupațiunea cea mai josnică - mizeră și incompatibilă cu naționalitatea sa. Zicea: “Românul nu-i pentru zănat”. Dupăce și locuitorii noștrii în timpul mai nou, au întreprins câte o meserie, apoi, nu o practică numai pe ea, ci se ocupă și cu una și alta, așa, că unul și acelaș meseriaș, posedea câte 3-5 zănaturi, pe cari nu-le practică în permanență și cu stărnicie - aducându-i astfel ruina materială.

Urâciunea către zănat, o înfiltrase în sufletele locuitorilor, neamțul: Filip Asterlein, carele pe timpurile trecute, stabilit ca butar în comuna noastră, construia, buți, vase, - nu pentru zamă, fluiditate, - ci pentru varză . . .

După ce și între ai noștrii locuitori, au ajuns la cunoștință aprecieria meseriei, ca a unei economii, s-a dezvoltat ambiția părinților, de a-și da copii, nu mai mult ca servitor, ci, la diferite meserii. În comuna noastră erau în trecut, 1908 și sunt și astăzi, mai multe meserii reprezentate prin următorii fii ai comunei:

Zidari: Petru Imbri, Petru Crețan, Trăilă Goian, Nicolae Cheva, Ioan Mărilă.

Măsari: Ioan Cherba, Ioan Goian Sp., Ioan Crăciunel, Rusmir Dan, Ioan Dan, George Musta.

Bărdaș: Pau Pența, Jivan Mioc, Ioan Bufanu, George Bufanu, Petru Goian, Nicolae Cotreanți, Ioan Ciocănel, Tudor

Albu, Iosif Cheva, Nicolae Cheva și Iancu Cheva Nică - întreprinzători.

Butari: Iosif Pența, Nicolae Augostin, George Bufanu.

Rotari: Vasile Caragea, Iosif Bufan, Nicolae Corcodel, Dumitru Albu.

Brutari, pitari; Simion și Maxim Cărăgia, Costa Cheva, Pavel Marilă, Gh. Cheva Z.

Faori: Ioan Crăciunel B., Nicolae și George Roaua, Ioan și Nicolae Roaua, Paun Ciurea, Petru Goian L., Nicolae Ciurea, Alexandru Mogoș, Ioan Măzaran, Feiler Ianoș - magiar venit la 1905.

Lăcătuș: Iosif Imbri.

Cojocari: Petru Cheva , Nicolae Lățan, Petru Lățan, Ioan Bufanu, Ioan Dan, Iancu Borlovanu, Ioan și Iosif Ciurea.

Croitari: George, Aurel și Rozalia Vâlcu, Paun Cheva G.

Măcelari: Petru și Ioan Fișteag, Ioan și Nicolae Imbri, Goian, George Simion, Avram Muntean, Petru Pența, Iosif Imbri.

Cizmari: Adam Pența, George Crăciunel, a studiat cursul din Sibii, Nicolae Radulea, dester, renumit cu praxă prin diferite țări, fost prision. în Rusia, George Pela, Iosif Cărăgin, Iosif Fișteag.

Barbieri: Petru Fișteag.

Tinichigiu: Iacob Daia și fiul.

Hornari: Ioan Țacu și Petru Ciocănel.

Modiste. croitorese, cusătoare cu mașina: Măria Negovan, Eva Mergea, Măria Albu, Anisia Pența, Eva Pela, Marta Imbri. Stana Cioloca, Măria Beloșină, Măria Pența, Ruja Pența, Părăschia Enuică, Ruja Simion T.

Moașe, trăgătoare: Măria Moican diplomată, Măria Rădulea, Ruja Brăilă, Nuța Falcă, Eva Vâlcu. *Trăgători:* Ioan Bufan, George Mergea.

Slobozitori de sânge, înerbători: Ignea Cheva, Iosif Cheva - diplomat, David Cheva, Atanas Pența, Ioan Beloșină.

Descântătoare - vrăjitoare: Anisia Mania, Ruja Așa, Ana Peia, Măria Rămădan, Vida Măzgoni, Elena Radu.

Industria de casă: Femeile pentru îmbrăcăminte a familiei lor, cultivă cânepa, din care țese pânză și pregătesc tot felul de albituri (schimburi) pentru casnici. Din lână țese: Ponevi, șurțe, straie și altele.

Fotografi: Iancu Crețan și soția Măria și Ioan Goian.

Orchestra: a fost înființată și condusă prin Iancu Crețan mai mulți ani. Astăzi orchestra își practică rolul său ca meserie, la jocurile publice, concerte, nunți ect.

ORHESTRA COMUNELI.

S'a înființat la stăruința multe - întreprinzătorului istăți:
IANCU CREȚAN.

e) Negoțul.

După spusa bătrânilor, în trecut, nu erau în comuna noastră prăvălii, duceanuri. Cele trebuincioase le cumpărau din prăvăliile creștinilor din orașele vecine. Jidanilor, ca comercianți, nu li-e era permisă stabilirea în centrul orașelor și al satelor.

Ei aveau prăvăliile la periferii. Românii îi încungiurau, nu cumpărau dela ei. După ce poporul român și legile acelor timpuri s-au mai îmblânzit față de ei, jidovii, au năvălit dela orașe la sate. Aci cu firea lor seducătoare, treptat au atras poporul în mrețele lor. Mai târziu au intrat în centrul orașelor și satelor. Comerțul a stat apoi în mâna lor.

Primul ducen în Răcășdia a fost a jidovului Klein. Nepoata acestuia, a adus în casă pe soponarul M. Hoffman. Astăzi, prăvălia Hoffman, condusă de fiul acestuia - Giula, e prima provăzută cu toate articliile trebuincioase, - lucră cu un capital urieș, după cunoștințele neguțetorești. Au mai existat ca neguțători și germânii: Iozef Schuch și Carol Sitner cari după o agoniseală bunișoară, s-au rentors în Oravița de unde și veniseră.

Cu prăvălie și ca brutar mai era și germânul Majehoffer, carele a dispărut.

În timpul mai nou prinseră râvnă și Răcășdienii spre neguțătorie. Făra a practica, deschisere prăvălii cu sume mici - și le mergea binișor.

Prăvălii îmbinate cu birturi, se află astăzi, firmele: Hotel național Petru Goian, Țepeneu, Elena, Ioan Caragia, Pau Simeon, Avram Muntean, Catița Pența, Costa Cheva, Ion Crenianu, fabricant de soda și cracăr.

Birtași: George Simion, Petru Pența, Nicolae Cotreanți.

Speculanți, cari fac comerți cu porci și alte vite: Străin Coadă, Ioan Coadă, Gligore Roauă; Mioc Bufan.

Lăptari, de aceea cari țin vaci, oi, vind la oraș: Smântână, brânză, lapte dulce și acru. Lunar câștigă 100-200 lei, sunt: Ioan Pența, Ianăș Goian, Iosif Pența, Petru Pența, Nicolae Pența, George Goian, Petru Bumbu, Nicolae Megheleş.

Câștig au locuitorii din vânzarea cerealelor, a vitelor îngrășate, a paserilor și a ouelor.

Comercianții de oaue sunt: Nicolae Jurca, Nicolae Albu, Ioan Brânda, Elena Negovan.

Prisosurile în vin și răchiu încă se pun în vinzare. În piața Orăviței se vinde: Hirean, sălată, păsule verde, mazăre, varză, ciapă, mere, pere, cireșe, vișine, gutâi, fragi, zmeură ect.

Cu cultivarea rădăcinoaselor, nu se prea ocupă; nici nu i așa cunoscută bunătatea și valoarea lor.

f) Albinăritul. (Apicultura).

În vremea veche încă țineau sătenii stupi. Se găseau stupi și în butorcile ciungarilor bătrâni din pădurile ce împrejmuiiau satul.

Ciara stupilor o foloseau pentru învederare. Aceasta înlocuia, hârbul (candela) compusă din un troc (spărtură) cu unsoare și fășii de pânză, carea mai mult afuma, decât învedera, cu lumina-i debilă, - licăritoare.

La început, stupăritul nu era așa lățit și nici așa rațional ca astăzi. Stupii se țineau prela streșinile gardului și a corlăților. Mai încoace se țineau într-un loc închis cu gard numit "stupină". Albinile locuiau în casele lor construite din nuiiele și din curpeni, numite "coșnițe". Aceste coșnițe erau lipite pe dinlăuntru și afară cu o amestecătură din baligă de vită (boi, vaci) și cu cieniușă. Locul prin care comunică albinile din coșnițe în liber, se numește "urdiniși". Gura coșniței se așează directe pe pământ. Când se lua mierea dela stup, se făcea pară de foc mare. Coșnița se ținea cu gura pre flacăra. Păreții se loviau din când în când. Albinile iritate de lovituri, sburau din coșniță și se ardeau în flacăra focului. În modul acesta se ucideau stupii. Mierea scoasă se încălza în căldare la foc. Se turna prin străcătoare în carea rămânea ceara; iar mierea se scurgea într-un vas ce stetea sub străcătoare (un săculeți din pânză). Mierea astfel scoasă, nu avea culoarea ei galbănă frumoasă, ci apărea ca o morcilă neagră. Neguțătorii nici n-o cumpărau, o foloseau proprietarii pentru îndulcirea beuturilor, în loc de zahăr, la praznice, nunți și alte petreceri familiare.

Ciara o limpeziau de voscă, drojdii, numite "voștină" că o ferbiau la foc, apoi iar printr-un ches, săcuți de pânză, o treceau, așa: că unul ținea chesul de gură, altul cu prăvițele (o creangă gemănărată) apuca între ele săculețul, cu o mână pe vârful prăvițelor și cu alta de partea groasă, apasă prăvițele pe săculeți în jos, de repețite ori și repede ca să se poată stoarce ciara, până încă conținea ferbințală, ca să nu se recească.

În timpul mai de curând, cultivătorii de albine sau înmulțit. Albinile se păstrează în lăzi sistem "Drizon". Mierea se străcoară cu mașina, prin puterea centrifugală. Fagurii se construiesc cu mașina de faguri. Ciara se strecoară prin teasc și mașină. Prețul merei valora 80 bani - , al cerei-2 Kor. chlogramul. Astăzi mierea 20-30 lei, ciara 100-200 lei klgr. Apa dulce în carea se spală instrumentele de strecurat, se numește : "mursă" șarbent și se bia.

Și astăzi încă se mai folosește sistemul vechi în manipularia albinăritului.

Ar fi timpul ca micuțele lucrătoare, după ce le luăm mierea, să avem conmpătimire de ele, să nu le ucidem, - că-i păcat!

În comună sunt circa 10 cultivători apicultori.

În stup sunt: regina (matca), albine și trântorii.

Inamicii albinelor sunt: vârtejii (moliile) nește vermi, ce-și fac casele între faguri și-le strică tot sistemul clădit, - rozând fagurii. Cei ce ucid albinele când li-e iau mierea folosesc feștila de țâmpor.

g) Mătăsăritul.

Locuitorii comunei din îndemn propriu, pentru trebuințele familiei, din timpurile îndepărtate, s-au ocupat cu mătăsăritul. Femeile pe atunci cloceau sămința în sân, sub mână (subsisioară). Torceau mătasa în furcă și își lăsau gogoșele sănătoase pentru sămința anului viitor. Statul, pe atunci, n-a dat nici o importanță mătăsăritului.

La anul 1884, majorul penz. Urtika din Biserica-albă, în mod obligator, ca esmisul Statului, s-a prezentat în școala comunei noastre. A impus învățătorilor lățirea mătăsăritului între elevii de școală. Pe înv. Emilian Novacovici l-a pus de revizor. Locuitorii nu voiau să se ocupe cu acest ram al economiei.

Sămânța primită după clocire au împărțit-o: înv. Emilian Novacovici, Achim Miloia și neguțătorul de atunci, Ioan Popovici, zis: "Ioța Grecu". Primii cultivători au fost sus numiții. Din an în an cultivătorii vermilor de mătasă s-au înmulțit, așa, că într-un timp, numărul cultivătorilor a ajuns cifra de 200.

Bine le prindeau cultivătorilor banii primiți pe gogoșe, tocmai în timpul acela, când nu se puteau primi bani, pe nici un produs din economie!!

Numărul de 200, s-a ținut până la anul 1907. Pentru lățirea cu succes a mătăsăritului, s-a adus laudă revizorului, din partea Ministrului.

După raportul oficios din anul 1908, comuna Răcășdia, sta ast-fel: Prelângă drumurile județiene, vecinale, comunale, comuna Răcășdia au avut iagozi, trăgari, duzi pentru frunze.....825

Din acestea nu s'au cules.....270

Pentru cultura mătăsăritului s-au întrebuințat.....810

Cultivătorii au fost.....147

Pe un cultivător a picat, iagozi.....5

Din acestea, 143 familii au produs

galete .....1870 klgr

Au căpătat.....cor. 398-

Pe unul pică cam.....” 27-

Petru Cruța a primit mai mult.....” 75-

Din ne-ngrijire, 4 familii, n-au produs galete.

Dela 1884 - 1908 cultivătorii de mătasă, din comună, au primit 60 528 cor.

În a. 1908, s-a împărțit în comuna 5000 iagozi mici, de 2-3 ani.

Școala de pomărie, n'a fost aflată de inspector în regulă.

Pe drumuri și piețe s-ar putea mai planta 516 iagozi. Pe drumul vecinal al Ciuchiciului, s-ar putea planta 400 iagozi.

Revoluția din a. 1918, în urma războiului mondial, a îndemnat și pe locuitorii comunei noastre la devastarea plantațiilor de iagozi și alți arbori din marginile drumurilor județene. Drumurile din hotar, au rămas libere de plantațiuni. Foarte puțini iagozi au rămas pe marginea drumului Bisericeii-albe.

h) Colorile.

Colorarea roșie o pregăteau femeile prin fierberea la foc a unei plante, numită “roibă”. Cea neagră: din învelișul nucilor; din coaja de “arin”, mestecată cu cărbăoiă, un fel de piatră, cumpărată din boaltă. Galbănul din fierberea plantei, numită “areu”. Colorarea vânătă, o combinație din zămurile plantelor, amestecată cu urina omenească. etc.

i) Locuințele

Încă din timpurile trecute se mai află și acum în comună case vechi. Din exteriorul acestor case și după istorisirea bătrânilor, casele erau zidite în curte, din lemn, cu un capăt către stradă, cu două ferestrii, cu gard la stradă, o odaie și o cuină (bucătărie).

Casele erau astfel construite: Din jos aveau un zid de piatră ca fundament, pe acestea erau așezate 4 lemne groase, numite “bulvani”. În bulvani erau scobite găuri, în care erau întărite alte lemne în poziție verticală, scobite pe ambele laturi, numite “cățai”. În vârful cățăilor erau așezate alte 4 lemne lungi, numite “corzi”. Între cățai, bulvani și corzi, spațiul gol, se umplea cu despicături de lemn, așezate unele peste altele, cu capetele puse în scobiturile cățăilor, numite “bârne”. Peste corzi se așezau grinzi și peste ele se întăreau și înălțau cornii, căpriorii, pe care se legau băte, în locul lăteților de astăzi și peste acestea, se lega trestia, paie, tuleii, ori, mai încoace, se bătea șindila, sau se puneau țigla.

Zidul dintre odaie și cuină se numește “primezi”.

Păreții erau lipiți cu pământ amestecat cu pleve de grâu.

Lângă primezi, era cuptorul de pământ. În casă, cuină, sta ușa cuptorului și dușnicul prin care ieșea fumul din cuptor.

În odăia, pelângă păreți steteau paturile. Pe lângă paturi erau două scaune lungi, numite “clupii”. Lângă cele două ferestrii stetea masa.

Atât masa, cât și paturile, în loc de picioare, aveau pari bătuți în pământ și peste acestea puse scânduri.

În paturi aveau paie astrucate cu o poniavă și la cap, căpătâie umplute tot cu paie. Se astrucau cu păclii, cojoace, căbănițe, străie. Pe păreți, în cuie, țineau atârinate: taere, olcuțe, ștergare.

Dela grinzi, de-asupra patului, erau niște prăjine încărcate cu haine.

Tot în cuină, bucătărie, era vatra focului. De-asupra vetrei, hornul, care în vechime nu era construit. De civigii din horn, atârna lanțul, care a înlocuit cocaia dintr-un lemn strâmb, în carea se acăța căldarea pentru pregătirea mămăligei.

Toate lucrurile din bucătărie erau de pământ: Oalele, blidele, răinile, țăstul pentru coptul mălaiului, a pâinei și a cărnei, numit “cirinie”.

Din lemn: Lingurile, blidele, (numit: “scafă”), făfuriile, sinia (fundul pe care se toarnă colesa).

Casele se construau, până mai în timpurile noi, tot din lemne, pentru că în jurul satului erau pădurile “Dumbrăvei” cu fagi și goruni.

De un timp încoace, au început a-și zidi case din cărămidă crudă, arsă și din piatră mole.

Casele se fac în altă formă: nu mai mult în curte, ci dealugul străzii cu 2-3 odăi, cameră, celar, bucătărie.

Ferestriile, ușile, precum și obada e mult mai înaltă și mai largă, așa că sunt cu mult mai plăcute și spațioase.

Mulți au în odăi, pelângă cuptorul de pământ și sparhet. Alții au cuptoare de fier (sobe).

În bucătărie au cuptoare de copt pâinea, țești de fier, blide, oale, răini de fier și tinichea. În odaie au paturi mobile, dulapuri pentru haine, scaune, mese după modă.

În sărbători își scot hainele din dulap, punându-le pe iel, afară, spre vedere publică. Prin procedura aceasta, moliile nu se pot încuibă să strice hainele; iar expunându-le, femeia casei își arată hărnicia.

Ca în vechime după cuie atârna ștergare. La ferestrii au perdele. În pat saltea umplută cu paie, perine, cu pene și paplomă, apoi straele, panevele care de care mai frumoase. În curte au grajduri pentru vite, cocine pentru porci, cotețe pentru găini, hambare pentru grâu și cucuruzi.

Mai toți edificând de nou, își întorc casa în colți “în glago”. Văruiatul în și afară se face mai de multe ori, în an.

1) Pregătirea pânzei.

Pânza de fuior se face ast-fel: Cânepa de vară (bărbătușii) când îngălbinesc la cotor și floarea începe se vesteji, se culeg, făcându-se “mănuși”, adică: cât închepe într-o mână. Mănușele (mănunchii) de cânepă se leagă, se pun grămadă și se fac din ele “croșnii”, sarcină. După ce se lasă 2-3 zile să stee, se duc la “topilă” (un loc săpat în care se lasă apa din râu să între pentru muratul cânepelor), aci se scufundă în apă, iar peste ele se așază pietre sau alte greutăți. Tot astfel se procede și cu cânepa de toamnă, de iarnă (muerușchele). Mai nainte de a-le așeza le topit, la murat, li-se iau semințele. După 8-14 zile, cânepile se scot din apă, dacă sunt topite murate. Mănunchii se spală bine, apoi se uscă întingându-se în fața

soarelui. Mănușițele uscate se duc la proțap (miliță) și să bat cu năbonicul Puzdărul pică sub proțap. Fuiorul rămâne în mâna femeii ce bate cânepa.

Foiorul se peptenă în pepteni de fier. Fuiorul curat rămâne în mână, stupa și câlții rămân în dinții pieptenului. Stupa și câlții se pieptenă de nou. Ce rămâne în dinții pieptenelor sunt - colții.

Din fuior și stupă se pregătesc albiturile. Din câlți se pregătesc saci și ponevi. Se procedează astfel:

Fuiorul se face caier, caierul se leagă în furcă. Furca se înțepenește cu un capăt în cingătoare, la brâul femeii, la partea stângă, cu mâna stânga sloboade fuiorul din caier: iar cu dreapta suce fusul împrejurul cărui se înfășură firul sucit din fuior. Când torsul e finit, firele de pe fuse se răschie pe răschitor, adică pe un bâț de lemn pregătit pentru treaba asta, făcându-se motcă.

Mai înainte de a se lua motca de pe răschitor, se numără fusele, cari se leagă tot separat.

Motchele se pun la înălbit: Se moaiă în o amestecătură fluidă de leșie, cenușă și var stâmpărat. După aceea se tăvălesc (modrîgălesc) în cenușă, învăluite în paie de ovăș, se așază pe vatra fierbinte de foc, acoperindu-le cu o căldare sau cu țăstul pentru ca să țină căldură. În vatra focului stau doauă zile. În timpul mai nou, în loc de a se așeza în vatra focului pentru înălbit, se așază în bucluc (gunoi de vite).

După 2 zile se spală de cenușă în apa râului, apoi se pun la fertoare, întocmai ca cameșile la spălare și se limpezesc în repețite rânduri.

Motchele înălbite se pun în o cruce de lemn, numită "vârtelniță" așzate pe căproni (scaunul sub vârtelniță), se adună firele, făcându-se gheme, ori direct pe mosoare.

Mosoarele se pun în alergătoare și se ord pe după sălci, sau pe urzitoare, făcându-se coardă.

Urzala, în timpul mai nou s-a usitat din bumbac.

Nainte de a se lua coarda de pe urzitoare, se numără firele corzii, făcându-se numărături. O numărătură are 10 verbe, o varbă 3 fire. Numărăturile se leagă separat câte una. Se leagă rostul apoi se strânge, făcându-se lanți, se duce la învălit, la adunatul pe după sul. Sulul învătit se pune în partea dindărăt a războiului.

Din el se sloboade coarda care se trece prin 2-4 ițe și prin spată. Spata se așază în brâgle. De fuceii din ițe se leagă scândurelele (tălpițele) pe cari așezându-le cu picioarele se face rostul, (se despart firele în doauă), prin carele se trece suveica cu țava înfășurată cu băciala (materie).

Sulul din dărăt, se înțepenește cu un bâț, numit: "zată". Sulul din nainte stă legat prin giug și cingeică de talpa războiului.

Distanța materiei dela sulul din dărăt, până la brâgne, se numește "natră". Dela brâgle până la sulul din nainte, se zice: - "spați".

În rostul natrei stau doi fucei. Țevile cu materia de bătut, se adună în socală sau cu adunătoarea.

Pânza se pune la fertoare în mai multe rânduri cu albiturile. După ce a albit deplin, se croesc și se pregătesc din ia schimburile - premenelele.

m) Moralul public.

Se povestește că mai de mult, unii locuitori ai comunei erau dedați la jaf. Lucrurile furate le ascundeau pre la cei bogăți. Aici, în Răcășdia, se căpăta în tot timpul carne de bou, vacă și de porc foarte efină.

Mulți păstrau carnea furată, sărată prin vase și căzi mari. De aici își cumpărau carne și locuitorii altor comune, pentru că era foarte efină.

Alții locuitorii erau deșteri în furtul obiectelor de prin bolte și târguri. Furturile le ascundeau prele oamenii în stare materială bună, la aceia, despre cari nu se putea crede că se pot îndeletnici la treaba aceasta. La aparență arătau că sunt oameni frunțași ai comunei, aplicați în funcțiile comunale - onești - dar gazda hoșilor, pe cari poliția acelor timpuri, nu cuteza a-i suspiționa ca complici. Numele lor este încă și astăzi în vie memorie a locuitorilor.

Toate acestea au durat mai până încoace. Lotrii mari ai comunei au pierit săraci, torturați cu zeci de ani prin temnițe și cu disprețul oamenilor de bine!

Și dacă și astăzi mai încearcă câte vr-un pui de hoși, să-și întingă mâna, apoi, nu după lucruri mari, ci poate, după ceva cucuruzi din câmp, ori după vr-un pui de găină numai.

De aici, din Răcășdia, au fost prinși: Eremia Cinca, Iliia Cotârlă și Leontă Corcodel, cari au furat în drumul mare spre Anina, lada cu mai multe mii de florini, dela un domn, așa numit "Școfu", banii ce-i ducea ca plată din Oravița, la lucrătorii dela ocnele din Anina. Urmarea a fost tristă și scanadaloasă pentru acești hoși vestiți, căci au fost descoperiți, prinși, judecați și apoi spânzurați publice în piața târgului mare din Oravița.

Unii locuitori erau atât de tirani și cruzi în mânie, încât, fără considerare la viața omului, făceau omor, ziua, pentru ori și ce fleac.

Alții eară ca rezbunare, nu îndrăzneau a părăsi pe fașă, ci în întunec dădeau foc, puneau "flomotocul", la iernatec, (nutreți) și incendiau și casele.

O seamă dintre locuitori și astăzi încă își mai păstrează năravurile din vechime: ca mai bine, să ia cu forța, să fure un lucru dela vecinul său, de care poate, că ar avea trebuință, de cât să ceară, să roage a i se da. Așa d. e. de pe câmp multe se fură. Și cu de acestea Primăria comunală, are foarte mult de lucru.

În firea Răcășdianului e înăscută ambiția, fudulia. Se țin mândrii și nu pre au voiă a se angagia la lucru ca să nu fie

dejosaț în fața consetenilor, față de cari își dau aerul de oameni în stare bună - fără lipsuri. Ca zileri, nu prea merg. Mai bucuros emigrează, de cât a lucra acasă.

În Dumineci și sărbători înbulzesc în birturi. Acolo se întind la ceartă, păruială, apoi la judecată.

La îndemnul spre beție, a contribuit în mare parte, unii fruntași ai comunei, porniți spre această patimă. Numai stăpânirea Română, prin aplicarea cu severitate, a legilor, poate împedeza lățirea acestei patimi scârboasă.

Când se ciartă, se înjură reciproc: F.....mama, tata, fata. Christosul, Dzeul, Sfinții, apoi să iau la bătaie. Păgânesc obicei!

Prelângă oamenii cari au astfel de însușiri și nărave barbare, sunt o altă parte din locuitori, cea mai mare, - oameni onești, cu frica de Dzeu, iubitori de fapte bune, cercetători de biserică, cu evlavie, - oameni trej, înțelepți, ascultători, după zisa românului: "Să treci Dunărea cu ei".

Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)

XVII

Portul locuitorilor

1. Îmbrăcămintea bărbaților.

Bărbații poartă pe cap, iarna: clăbețe, căciuli din piei de miel, albe și negre. Bătrânii le poartă cu fundul lat, scunde; tânării înalte, fundul ascuțit. Pe cap (în cap), le țin, unii muțuțuiate (înalte) ca curcanii: "Mihai Viteazul". Alții le scufundă vârful și apar ca și cum ar fi cu margine, forma: "Avram Iancu".

Vara poartă pălării din păr de bou. Bătrânii poartă pălării scunde cu fundul lat și marginile de mijloc late, de diferite colori. Tinării poartă de cele înalte, împodobite cu câte o floare naturală sau artificială. Clăbețele bătrânilor le pregătesc cojocarii noștrii. Tânării, și le cumpără dela măestrii din orașe. Cei modești, le țin drept pe cap. Măreții, le poartă plecate puțin pe o ureche. Răotăcioșii și cei sunducoși, ca să apară cât mai crunți, le poartă trase pe ochi, așa că privesc încruntat pe sub sprâncene și pe sub dunga lor. Ușuraticii, - becherii, le poartă pe ciafă, ținând fruntea capului goală.

În vechime purtau toți clăbețe, în toate anotimpurile. Obiceiul acesta, foarte puțini bătrâni, îl practică și astăzi.

Îndoliații poartă 6 săptămâni capul desgolit. În gier și arșiță, îl învălesc cu o cârpă neagră, sau de altă culoare.

De câțiva ani s-a introdus purtarea pălăriilor de paie în timpul verei. Numai Ciuchiceni știu să și-le împletească, ai - noștrii le cumpără.

Pe trup poartă: Cămașă, izmene, prusluc (laiber) din lână, folari, peptar din pei de miel; cojoc din pei de miel (oaiă); căbăniță, cioreci (pantaloni) din lână și păclii din pei.

Ca încălțătoare folosesc: Brăciri late de 4 degete învărgate; Curauă din pelie și prașchie, șerpar lat.

În picioare poartă opinci făcute de ei și de opincari; păpuci (ghete), cizme, pantofi, obele învrâstate de păr cu cari își învăluiesc piciorul și talpa. Alții poartă ciorapi învărgați din lână, pregătiți de femeile lor.

Opinca o prind, înfășurând piciorul cu curele, sau ațe de păr.

În mâni poartă mănuși învărgate, făcute de oameni și de femei - în timpul iernei.

Cămașa o fac femeile din pânză de fuior și bumbac. Părțile ei sunt: Gulerul, gura, pieptul, umerii, spatele, clinii, poala, mânecile, pumnașii și cheptorile.

Cămașa se purta în vechime scurtă până de-asupra genunchiului, iera simplă din fuior, stupă și călți. Gura, peptul și poala erau tivite. Mâneca largă fără pumnași. Foile între ele erau cusute.

Izmenele erau din asemenea materie. Brăcinarul împletit din fuior, tras prin brăcinăriță. Cămașa în timpul verei o purtau preste izmene; iarna băgată în cioreci (pantaloni). Izmenele vara se lăsau libere pe picior; iarna învăluite cu obiele pe pulpa piciorului.

Cioerecii de asupra aveau brăcinărița, prin carea se trăgea cureaua cu care-i încingia.

În partea din nainte aveau un petec separat, numit “ghizdoni”, din carele când își făceau lipsa trupească, scoteau cureaua din el ca pantalonii să se poată lărgii și trage în jos. În timpul ernei friguroase își scuteau mânele contra gierului, vârandu-le de ambele părți ale ghizdoniului, la căldură. Pantalonii se purtau întocmai ca și izmenele, fiind croiți la fel.

De frica pedepsei aplicată cu bâta pe fund în acele timpuri, - oamenii purtau pantalonii și vara. Chinezii mai des se întâlneau cu ghereșul, de aceea ei nu mai slăbeau cioerecii, în toate anotimpurile îi purtau.

Peptarul, folarul, făcut din pei de oaie și de miel, se purta lung, până din jos de brâu și de culoare albă fără nici o decorație.

Laiberul, pruslucul, era făcut din lână de oaie învâiegită la văiaga din Socolar, - lung până din jos de brâu, deșchis pe pept, închepturat cu cheptări din păr de oaiă, fără decorății și de culoare albă. Asemenea prâsluce purtau și femeile.

Cojocul, mânecarul, se purta peste folar, lung până la genunchi, cu mânece, din pei direse, albe de mel și de oaiă, fără decorății.

Căbănița, făcută din lână de oaiă, de culoare albă, învâiegită, fără decorății, mai lungă și mai largă, ca s-o poată îmbrăca peste mânecar, scutindu-l de udare în anotimpul ploios, e făcută simplă. În locul gulerului cu un petec patrat purtat pe spate, numit “gugiman”, pe care îl ridicau ca scut capului contra vântului - făcute de căbăniceri. *Păclia*, făcută din pei de oaiă, lungă până jos și fără mânece, de culoare albă, cu o piele de miel cusută la guler, purtată pe spate ca decorație, o purtau iarna și în călătorii peste îmbrăcămintea ce-alaltă, - noaptea se astrucau cu ea.

Opincile se croiau din peile animalelor neargăsate, cari în timp ploios se muiau de umezeală. Ca umiezala să nu străbată la picior, peste obiele purtau câte un burduș cusut din piele de oaie cu lână dinlăuntru. Opincile aveau gurgui împletit cu o cureață tăiată din pielea opincei. Pe margini aveau nojițe din piele. Curaua din gurgui o treceau pe după călcâi, peste obiele și o prindeau, trecându-o prin cele două nojițe din dăratul opincei, o treceau iar în fața piciorului și o încrucișau peste picior, pulpă, prinzând toate nojițele, ca piciorul, să nu poată eși din opincă. În locul nojițelor din marginea opincei, după aceea, se făceau găuri, prin cari se trăgea ața sau cureaua de înfășurare. Gurguiul și până astăzi se face din cureaua luată din marginea opincei. Ația, cureaua de înfășurare, la unii era întoarsă la nodițe și la pulpe, numai odată peste picior; - la alții măreți, mai de multe ori. Ca să apară mai frumoase curelele și opincile le ungeau cu untură și-le împodobeau cu flori.

Obelele învrâstăte cu mai multe colori, le țeseau și colorau cu socolul erburilor, - femeile.

La început, pecând nu se știa argăsirea peilor și nu era cojocari, se purta numai căbănițe iarna, cât și vara.

Peptarele și pruslucele erau deschise la pept. Folarele însă se închepturau sub mâna stângă și deasupra pe umărul stâng. Cămașa

și izmenele trainice și simple de mai nainte, astăzi s-au înlocuit cu pânda de bumbac. Simplitatea de atunci, nici la servitori, nu se mai observează.

Gulerul cămeșei de acum, nu e mai mult o tivitură, ci e de un lat de palmă, învrâstat cu mătăasă albă, roșie și cu aur.

Chepturile dela guler sunt înlocuite cu copcie și cu bumbi fini. Gura cămeșei, nu e mai mult mică, ea se lungește deasupra buricului și e îmbumbată cu 3-4 bumbi.

Peptul cămeșei e împistruit și cu pături. Foile între ele sunt încheiate cu chei din ațe și nu cusute. Cămașa scurtă de odinioară, e lungă și largă, până din jos de genunchi.

Împrejurul buricului se încing cu brăciri colorate de 3 degete late, sau cu un brâu lat învrâstat, cu curea sau cu șarpar.

În zile de sărbători, cămașa se poartă întinsă pe pânze, la chiciuri (șolduri) și în partea din dărăt cu mai multe pături. Mănecele să poartă cu pumnași împistriți și întorși. Foile din izmene în partea din afară sunt prinse între ele cu chei de ațe. Jos, la crac, sunt trase două rânduri de ațe, numită “șuprică”, cari opresc destrămarea pânzei.

Cămașa se poartă peste izmene, iar acestea peste ghete, pantofi. Când se poartă opinci, izmenele se înfășură cu obelele pe pulpe.

În picioare poartă opinci făcute de opincari, numite “pemești” - “cârțițale”, pantofi fără călcâi, cizme și tureci - “meși”. Pruslucele, căbănițele și pantaloni într-un timp se împodobeau cu bărnaș negru din lână de oaiă. Astăzi decorățiile, nu le pregătesc mai mult femeile, ci se cumpără din bolte.

Oamenii purtau demult părul lung împletit într-o coadă purtată pe spate. Mustețele tunse și fața rasă.

Bătrânii poartă băt de răzămat. Bărbații de acum poartă părul tuns scurt cu cărare pe mijloc ori la o parte. Barba rasă, mustațele sucite - lungi.

În zilele de lucru, bărbații, poartă pumnașii dela mâneci, întorși, sufulcați. Așa că mâna rămâne goală până cătră cot. În zilele de sărbători, poartă măneca întinsă și pumnașii închepturați în jurul mânei. Poala cămeșii, când lucră o ridică, o sufucă la cingătoare.

Îmbrăcămintea femeilor.

Femeile bătrâne încă din vechime își păstrează încâtva portul, schimbând numai opregul din nainte cu o sucnă. Cele tânăre însă, dacă ar delătura, chițelea (opregul) și cotrența ce o poartă din dărăt, după port, ... nu s’ar mai cunoaște a fi române.

Femeile mai demult purtau ciupagul și cu poalele cusute într-o cămașă, de sus până jos, pe carea la mijloc, o încingeau cu cingători (șuștori), așa că deasupra de brăciri, chimeșa o ridicau în sus formând un sân, ciupagul de astăzi; iar din jos de brăciri, - poalele cari astăzi, nu se mai coase de ciupag, ci se fac și croesc separat. De mult purtau numai o cămașă. Astăzi, femeile

agrămădesc multe poale, pentrucă să apară partea din jos mai voluminoasă.

Din nainte și din dărăt purtau chițele (oprege). Opregul din nainte l-au înlocuit cu o cotrență. Cotrența din păr de oaie, au mutat-o din napoi, dălăturând un timp de acolo și opregul, înlocuind-o din nainte cu o sucnă pregătită din pânză cumpărată din boltă.

În picioare purtau opinci cu obele țesute din păr și lână de oaie, încălțate cu curele și ațe. Într-un timp purtau cisme roșii. Vara umblau desculțe, acum, poartă ghete și ciorapi din bolte.

Rar se vede câte una încălțată în opinci. În sărbători, toate poartă ghete.

Pe cap purtau cărpe albe țesute de ele. Altele mai istețe le decorau cu pui din vrăste colorate, numit "fachi". Ele își țeseau opregele, cotrențele și își pregăteau colorile din sucii plantelor.

Cămașa o făceau din fuior, apoi din bumbac. Tot ele astăzi, pentru zile lucrătoare, își țese și pregătesc albiturile. Pentru sărbători își cumpără din boltă pânză bună după gust, din carea modistele (croitoresele) dela sat și oraș le lucră.

Iarna purtau laibere fără mânecă, albe, văiegate, fără decorății, lungi până la gârbovene (glesne) - genunche. În timpul mai nou, ele și-l decorau pe margini și la pozonare cu bârnaș negru împlitit de dânsele. Mai purtau laibere (pruslucă) albe, din pei de oaie ori de miel, în forma celui din pănură.

Purtau și folare cu deșchizătura sub mână, și pe umărul stâng.

Purtau și cojoace, mânecă până la genunchi și căbănițe din lână de oaie, numită "șubă", pe cari astăzi, le poartă numai în timp ploios.

Toate cojoacele se purtau albe și fără decorății. Mai târziu, le purtau galbene, înflorate în diferite forme, cu bârnaș și cu flori din pei de miel, îmbrăcate în postav, decorate pe margini, la guler, la mâneci cu pei de vulpe, vidră și de lup.

Acum poartă cojoace după modă. Cele mai alese: - bunzi din pei de miel, îmbrăcate în postav, decorate pe margini, la guler, la mâneci cu pei de vulpe, vidră și de lup.

Cele tănăre, vara și în sărbători poartă ciupege strinse, vizicle, bluze din mătăsă în diferite culori, din catifea și alte pânzături colorate. Iarna poartă reclă din postav și pliși, înlocuind cojocul numit mânecă.

Poalele sunt din cele mai scumpe pânzături - mătăsuri fine.

Din dărăt poartă cotrență învrăstată în culori, țesută în război din păr de oaie, din bumbac și din vol. Mai poartă opregul țesut de ele cu petecul lat și lung dela brâu în jos 4-5 dcm. La partea din jos sunt prinși ciucurii, făcuți din păr în mai multe culori. Îi poartă, ca capătul ciucurilor, se ajungă marginea din jos a poalelor.

Din nainte poartă sucna din pânză colorată cumpărată din boltă în mai multe culori, croită de modiste în diferite fazoane nemțăști.

Mijlocul îl înching cu brăciri țesute de ele.

În picioare poartă ghete de lac, box schavrró și pantofi învârgați. Cele bătrâne, precum și bătrânii, poartă pantofi din piele neagră pe piciorul gol, ori în ciorapi pregătiți de ele.

În mâni poartă mănuș groase sau subțiri, după cum e anotimpul și până la cot de lungi.

Fetele își fac frizura părului după moda cea mai nouă. Nevestele tănere se “olesc”, adică își leagă capul cu o cârpă. Așa ca cornurile caprei (3) rămân în dosul capului. Iarna se împodobesc cu cârpe cumpărate, groase de iarnă. Se leagă sub barbă, - fetele și nevestele.

În vechime femeile purtau pepten și concii pe cap (un cierc de fier). În jurul conciiului și al peptenului adunau părul capului roată.

În urechi poartă cercei. La grumazi măргеle, taleri, galbeni, cari se zic: “zgardă”, “chitele”, “salbă”.

Pre degete poartă inele. În păr fetele pun câte o floare naturală, sau artificială și o mulțime de ace decorative de os.

---

*Monografia comunei Răcășdia, jud. Caraș-Severin, dela anul 1777-1922, întocmită și reeditată de **Emilian Novacoviciu**, învățător pensionat, anul 1923, (Reeditare după ediția din 1923)*

XVIII

Administrația comunei politice

1) Istoricul.

Cum se va fi administrat comuna politică înainte de a. 1822, nu se poate ști, nefiind date. Se poveste, că în vechime, în fruntea comunei era câte un primar denumit de stăpânire pe câte un an. Mai târziu s-a dat dreptul de alegere pe câte 1, 2 și 3 ani. Primarul se intitua: chinez, fostand, biró, după cum era limba și conducerea. Limba oficioasă era latina, germâna, magiara și româna. Primarul avea, la început 4 jurați, (conzilieri), un notar care împreună formau primăria, antistia comunală și dirigiuiu afacerile comunale. Mai târziu s-a dat dreptul de alegere a reprezentanției comunale și dreptul de viriliști (dintre cei cu dare mare).

Numărul reprezentanților era 20. Astăzi, să aleg 30 reprezentanți, Virilismul a picat. Până prela a. 1850 în Răcășdia era sediul preturei. Până la acel an, era ca primpretor (főszolgabiró) "Vogyon". Acesta judeca peste 40 de sate din jur. Bătea pe oameni cu luleaua, îndemnându-i să târsască pădurea și să-și cuprindă pământ. Oamenii nu se învoiau, temându-se de robota ce trebuia făcută după pământul ce îl posedau. Din acest motiv apoi a ramas pe sama Statului pământele ce le ținea fosta Societate a căilor ferate Austro-Ungară, cari stau astăzi, în urma legeri agrare, spre expropriere.

Primarii erau răspunzători pentru toate afacerile comunei și pentru împlinirea ordinăciunilor. Ne-nplinirea, le aducea ca pedeapsă lovituri de 25-20 băte pe fund, întins pe ghereș (scaun). Ei umblau prin comună cu orbuncu ca să prindă soldații pentru armată, cu muzică beutură, cântând: "Haida frate la orbunc, se mâncăm pită cu șunc. Haida frate la cătane, să mâncăm pită cu carne". Cei ce veneau și se prindiau în țocurile arangiate în răscrucile drumurilor, erau declărați soldați pe câte 10 ani. Pe timpul acela putea un soldat să-și angajeze pe altcineva pentru bani, ca să facă servițiul militar în locul lui.

Chinezii erau des pedepsiți, de aceea ei, în tot timpul purtau cioareci (pantaloni).

Sediul preturei s-a mutat în Sasca, apoi în Iam. Iar după preluarea imperiului Român 3 Aug. 1919 s-a readus sediul preturei iar în Răcășdia.

În timpurile vechi, aici era sediul camarilei, adecă a funcționarilor de stat, cari încassau în hambare și buți zăciuală din toate produsele pământului, în loc de dare regească în bani.

Primpretori au fost în vechime: 1. Vogyon, 2. Richtmaister (szolgabiró), 3. Rozeniker (szolgabiró). Dela preluarea imperiului Român au fost pretori și primpretori: 1. Dr. Cornel Țeicu primpretor, 2 Antalfii, 3. Dr. Geza Stoiacoviciu. Pretori: 1. Emanuil Ciulei, 2. Popa, 3. Liuba, 4. Dr. Gheorghe

Sediul notarial era în comuna Vraniuți. Acolo aveam o casă notarială și mobilier comun. La a. 1882 s-a despărțit comunele alegându-și fie care separat câte un notar. Casa și mobilierul avut s-a împărțit între aceste două comune.

Notarii încă dela început au fost: 1. Filip Ioanovici Șacabent, 2. Hoji, 3. Iohan Asbé, 4. Savici, 5. Stoiacovici, 6. Franhoffer Alois, 7. Petru Mioc, 8. Albu, 9. Stoian Ioan, 10. Maroș Simion, 11. Gheorghe Ivan.

Vice notarii: 1. Petru Ciorogariu, 2. Nicolae Larga, 3. Gheorghe Petrovici, 4. Gheorghe Ivan.

Primarii, juzii comunali, dela a. 1822: 1. Nicolae Albu, 2. Ioan Văcărîn, 3. Ianăș Lățan, 4. George Pența, 5. Paun Pența, 6. Mioc Goian, 7. Petru Goian, 8. Mioc Goian, 9. Paun Pența, 10. Trăilă Pența, 11. George Simion, 12. Iancu Radu, 13. Costa Buzugom, 14. Gligore Mândru, 15. Ianăș Buzugom, 16. Trăilă Pența, 17. Grigore Mândru, 18. Ianăș Buzugom, era oberkinez peste 40 de sate, încăsători de dijmă, ... a luat pentru dare purcelul din frigare dela restanțieri.

19. Iosif Imbri, 20. Iosif Cheva, 21. Păun Pența, 22. Iosif Cheva, 23. Bălica Simion, 24. Iosif Bumbu, 25. Tudor Bufanu, 26. George Goian, 27. Avram Pența, 28. Pau Pența, - ca primar zicea în violină la jocul mare, - era tânăr.

29. George Țunea, acesta a bătut pe rău făcători și-a atras un proces care l-a constat mulți bani și pierderea oficiului.

30. Pau Pența, 31. George Barbu, 32. Ilie Iucu, 33. Nicolae Simion, 34. Pavel Negovan, 35. Andrei Pența, 36. Nicolae Ciocănel, 37. Toma Fișteag, a servit 18 ani. În revoluția a. 1918 a părăsât casa comunală, temându-se de resvrățiți.

38. Emilian Novacovici, în revoluție proclamat de mulțime ca președintele comitetului național (1918).

39. Ilie Crăciunel denumit primar în ocupațiunea Sârbească 1919. (La preluarea imperiului Român a fost ales ca primar. Pentru ținuta s-a politică a fost destituit și înlocuit prin Emilian Novacovici, denumit de Prefectura județului). Pentru ținuta sa politică și stăpânirea sârbească l-a destituit și l-a înlocuit prin:

40. Ștefan Miciuru, carele refugiindu-se de teama Sârbilor în zona Română, a fos înlocuit prin 41. Adam Cotreanți. La preluarea imperiului Român: 42. Ilie Crăciunel. 43. Emilian Novacovici, 44. Nicolae Miciuru, a fost destituit și înlocuit cu Iosif Cheva, apoi iar repus și casat.

Până la 1908, cancelăria notarială era închiriată. La acest an s-a edificat casa comunală și notarială.

Astăzi, 1922, în România Mare, comuna se administrează prin un primar comunal, un subprimar, cassar, tutor orfanal, 6 conzilierii, un medic, un veterinar, o moașă, un vizitator de morți și slobozitor de sânge, 4 străjeni, 4 boactări, păzitori de noapte, 6 păzitori de câmp, și 30 reprezentanți aleși, - cari formează comitetul comunal.

Comuna susținea 4 taori și 3 veri pentru prăsâlă, dați în ținere la câte un locuitor prin licitație publică.

Primarul avea salariu anual.....Lei 120-) 200-

“ “ spese de cancelărie ect. ....” 80-) “

Subprimarul.....Lei 60-

Cassarul.....” 60-

6 consilieri a) 30 lei =.....” 180-

Tutorul.....” 40-

Notarul.....” 1600-) 3430-

“ paușal.....” 1830-) “

Vice notarul.....” 1600-

Comuna politică are ca venit izlazul comunal și pământele din Dumbrava, folosite alternativ: Când ca pășune, când ca arătură.

Astăzi alegerile pentru cameră și senat, precum și cele comunale, se fac după votul universal, secret fără restricții de la etatea de 21 ani.

Mai înainte, pentru cameră se pretindea de la alegător un cens de 21 coroane, dare de Stat, apoi s-a introdus cenzul intelectual (scrisul și cetitul). Foarte puțini erau împărtașiți atunci de dreptul de vot. Numărul alegătorilor avut de 400, din an în an s-a scărțat, până la cele din urmă, a ajuns la 120. Alegătorilor partidului național, pelângă că erau asupriți și pedepsiți, pentru ori și ce transgresiuni, li se lua votul. Răcășdienii cu puține excepțiuni, încă de la a. 1881, au fost aderenții - înflăcărați ai - partidului național, grupați în jurul conducătorilor sei locali. Vichente Babeș și Aurel Novac, avocați, foști deputați naționaliști, sunt și astăzi în viață, ca reminiștențe, de pe vremea fostei stăpâniri magiare, pentru cari s-a îndurat atâtea pedepse!!

Alegător comunal era tot insul, carele a locuit 2 ani în comună și a plătit ori și câte dare.

Înainte de a. 1880, s-a înființat în Răcășdia oficiul poștal. Cel dintâiu maghistru poștal era Tamașoțichi. După acesta a urmat locuitorul George Bufanu, cu fiul său Pau; apoi Gais, Stroini și astăzi Adela Ivan. Oficiul telefonic s-a introdus după a. 1901.

Istoricul participării Răcășdienilor în războiul mondial (1914-1919), întocmit de Emilian Novacovici înv. penz., se află înregistrat sub No. 1034 a. 1921, deșu în arhiva notarială din loc, spre păstrare. Revoluția s-a proclamat în Răcășdia la 31 Octomvre 1918.

Sârbii au ținut Răcășdia ocupată până la 28 Iulie 1919.

Imperiul român s-a preluat asupra Răcășdiei la 3 Aug. 1919. cu o serbare mare și banchet splendid.

